B.

੧ ਓ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ ॥

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਗਈ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ

—ਬਾਰੇ—

ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ—
ਸਕੱਤ੍ਰ—ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ,
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧ ਓ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ ॥

***

ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਆਦਿ ਬੀੜ ਨਾਲ

ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਕੇ

ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਬਲਾਕਾਂ ਰਾਹੀਂ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਗਈ

–ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਬਾਰੇ–

ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ

ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਬੜੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਇਹ ਇਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧ ਛਪਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਆਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਇਸ ਇਛਿਆ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੀ ਛਪਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਬੀੜ ਜੋ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਾਈ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਛਪੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬੀੜਾਂ ਚੋਂ ਇਕ ਬੀੜ ਲੈ ਕੇ ਮੇਲ ਲਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਸਫ਼ੇ ਸਫ਼ੇ ਦੇ ਵਖੋ ਵਖਰੇ ਫੋਟੋ ਲੈ ਕੇ ਬਲਾਕ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਬੀੜ ਦੀ ਛਪਾਈ ਕਰਾਈ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜੋ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸ਼ੁਧ ਛਪਾਈ ਹੋ ਸਕੇ।

ਚੁਨਾਂਚਿ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਤੇ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰੀਬ ਬਲਾਕਾਂ ਉਤੇ ਰੁਪਿਆ ਖ਼ਰਚ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਛਾਪੇਖ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਛਪਵਾਈ।

ਇਸ ਬੀੜ ਦੇ ਛਪਣ ਉੱਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਛਪਵਾਈ, ਲਾਗਤ ਮਾਤਰ ਭੇਟਾ, ਸੋਹਣੇ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁਧ ਛਪਾਈ ਕਰਾਣ ਦੀ ਸਾਰੇ ਸਿਖ ਜਗਤ ਨੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ।

ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਇਸ ਕੰਮ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਹੋਈ ਪਰੰਤੂ ਦੀਵਾਨ ਆਪ ਹੀ ਬਾਦ ਵਿਚ ਇਸ ਉਤੇ ਕਾਇਮ ਨਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਆਪਾ ਵਿਰੋਧੀ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਆਪਾ-ਵਿਰੋਧੀ ਮਤੇ:—

ਨਕਲ ਮਤਾ ਨੰ: ੩੯੬੧ ਮਿਤੀ ੨੮-੬-੫੩ :-

੧. "(ੳ) ਦੀਵਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉਸ ਉਦਮ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਗਈ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ, ਨਾਲ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਕੇ ਬਲਾਕਾਂ ਨਾਲ ਛਪਾਈ ਦਾ ਇਹ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਲਾਗਤ ਤੋਂ ਘਟ ਭੇਟਾ ਨਿਯਤ ਕਰਨੀ ਤੇ ਬੀੜ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਬਿਨਾਂ ਪਦ-ਛੇਦ ਕੀਤੇ ਛਾਪਣਾ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਬਹੁਤ ਸੁਚੱਜੀ ਤੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਸੇਵਾ ਹੈ।

(ਅ) ਪਰ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਅਤੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਜੋ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬੀੜਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਇਸ ਬੀੜ ਵਿਚ ਛਾਪੀ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਹਿਤ ਇਕ ਇਕ-ਸੰਮਤ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਗੁਰਸਿਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਹਿਤ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਏ ਅਤੇ ਜੋ ਸਹਿਵਨ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਅਸ਼ੁੱਧੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਅਨਕੂਲ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ।

(ੲ) ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਸਾਰੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਤੇ ਸਭ ਪੰਥਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਹੋਣ ਜਾਂ ਸਹਿਜਧਾਰੀ, ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦਾ ਆਦਿ "੧ ੳ ਸਤਿਨਾਮੁ" ਤੋਂ ਅੰਤ "ਅਠਾਰਹ ਦਸ ਬੀਸ" ਤਕ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਬੀੜ ਜੋ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਾਈ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਜਿਉਂ ਕਾ ਤਿਉਂ ਹੋਣਾ ਸਿਖੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਤੇ ਕਲਿਆਨ ਵਾਸਤੇ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਪਾਸ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਾਰੇ ਮਤਭੇਦਾਂ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖ ਤੇ ਸਯੋਗ ਛਾਣਬੀਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦੇ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਛੇਤੀ ਪਰ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਖੋਜ ਵਿਚਾਰ ਬਾਅਦ ਰੀਪੋਰਟ ਲੈ ਕੇ ਉਚਿਤ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦਾ ਚਰਚਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ........।"

੨. ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮਤਾ ਨੰ: ੯੬ ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗਜ਼ਟ ਮਹੀਨਾ ਫ਼ਰਵਰੀ ੧੯੫੪ ਦੇ ਪੰਨਾ ਪ੮ ਪਰ ਛਪਿਆ ਹੈ, ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਕਾਰਜ ਸਾਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ। ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਲਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ, ਜੋ ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਬਲਾਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਛਾਪੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਕਤ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਮੰਗਲਾਂ ਤੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਨਿਜ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਛਾਪੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਪੰਥਕ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਣ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰਮਤੇ ਨੰ: ੩੯੬੧ ਤਰੀਕ ੨੮-੬-੫੩ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰੇਰਨਾ ਪਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸੱਦ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਬਾਰੇ ਇਕ ਸੰਮਤ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਖਿਆਲ ਤੇ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਛਪਾਈ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਰਖ ਕੇ ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਤਰਤੀਬ ਨੂੰ ਹੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਉਕਤ ਬੀੜ ਵਿਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਸ ਕਰਤੱਵ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਸਮਝ ਕੇ ਅਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਤੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਫੈਸਲਾ ਤੇ ਬੀੜ ਵਿਚ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਛਾਪੀ ਮੰਗਲਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਨਾ ਤਾਂ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਢਾਈ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਤੇ ਪੰਥ ਪਰਚਲਤ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਰਚਿਆ ਤੇ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਤੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਆਪ ਦਰੁਸਤ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿਰਜੀ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਕਿਰਤ ਮੰਗਲਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦੀ ਬਦਲੀ ਆਦਿ ਦਾ ਕਰਤੱਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਹਸਤਾਖੇਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਵਯਕਤੀ, ਸੰਪਰਦਾ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਮੂਲੋਂ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਸਮੂਹ ਪੰਥ ਪਾਸ ਦੀਵਾਨ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮੂਹ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ, ਸਿੰਘ ਸਭਾਵਾਂ, ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ, ਸਿਖ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਸ ਹਸਤਾਖੇਪ ਵਿਰੁਧ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾ ਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਸ ਮਨਮਤ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਰੱਖਣ ਤੇ ਬੀੜ ਨੂੰ ਸ਼ੁਧ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪੂਰੇ ਤਾਣ ਨਾਲ ਕਰਨ। ਚੂੰਕਿ ਇਹ ਤਰਤੀਬ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੀ ਸਿਰਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੂਜਨੀਕ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਸੋ ਸਮੂਹ ਪੰਥ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਸ ਬੀੜ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਭੀ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕਰਨ। (ਮਤਾ ਨੰ: ੧੧੧੪, ਮਿਤੀ ੨੮-੨-੫੪)

੩. ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਮਤਾ ਮਿਤੀ ੩-੯-੫੬ :-

"ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਦੇ ਤੇ ਇਕੱਤਰ ਹੋਏ ਅੱਜ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਪੰਥਕ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਛਪੀਆਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਸਹਿਵਨ ਜਾਂ ਅਸਹਿਵਨ ਕਈ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਫਰਕ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਡੂੰਘੀ ਤੇ ਦੀਰਘ ਵਿਚਾਰ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਪੁੱਜਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਦੀ ਛਪਾਈ ਦਾ ਆਧਾਰ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਉਹ ਬੀੜ ਹੋਵੇ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵਲੋਂ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਏ ਅੰਤਮ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਉਤਾਰਾ ਹੈ।"

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਮਤਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਬੰਧਤ ਇਕੱਠ ਸੱਦਣ ਲਈ ਖਾਲਸਾ ਐਡਵੋਕੇਟ ਮਿਤੀ ੮:ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੫੬ ਵਿਚ ਜੋ ਲੇਖ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ ਉਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੈਰਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੀਚਾਰਨ ਯੋਗ ਹੈ :-

ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸੇਵਕ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਖ ਪੰਥ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਦਸੋਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਸਰੂਪ, ਗੁਰੂ ਗੱਦੀ ਅਤੇ ਤਖਤ ਚਵਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਛਪੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਸਹਿਵਨ ਜਾਂ ਅਸਹਿਵਨ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਰਾਂ, ਲਗਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਆਦਿ ਜਾਂ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਇਹ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਆ ਜਾਣ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਵਿੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਕਿ "ਇਕਾ ਬਾਣੀ ਇਕੁ ਗੁਰੁ ਇਕੋ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ" ਤੋਂ ਦੁਰੇਡੇ ਚਲੇ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਰੋਕ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਇਕ ਟੁੱਕ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ "ਆਦਿ ਬੀੜ" ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਚਾਰੋਂ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਪੁਰ ਬਿਰਾਜਮਾਨ (ਮੁਸਤਨਦ) ਪਾਵਨ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਜੋ ਵੀ ਬੀੜ ਕਿਸੇ ਸਭਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਵਲੋਂ ਛਪੇ ਉਹ ਉਸ ਸੋਧੀ ਹੋਈ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬੀੜਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਚਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।.......... (ਖਾਲਸਾ ਐਡਵੋਕੇਟ, ੯ ਅਕਤੂਬਰ, ੧੯੫੬)

ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਤੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਪਰਚਲਤ ਬੀੜਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੋਣ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਸਾਰ-ਅੰਸ਼ ਅਗੇ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਗਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:-

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ-

ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਸੁਧਾਈ ਦਾ ਕੁਝ ਦਿਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਈ ਕਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਸਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਕਿਤ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ। ਇਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਯੋਗ ਰੀਪੋਰਟ ਦਫਤਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪ੍ਰਿੰ: ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਧਾਰਮਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕ ਉਚੇਚੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੨-੧੨-੫੧ ਚਾਰ ਵਜੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਰਖੀ ਤਾਂ ਜੁ ਉਹ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਆਪਣੀ ਰੀਪੋਰਟ ਕਰੇ। ਧਾਰਮਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਕ ਲਿਖਤੀ ਰੀਪੋਰਟ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪੂਰੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਥਾਂ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦੇ ਉਲਟ ਛਪੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਸਹਿਵਨ ਆ ਗਈ ਉਕਾਈ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਹੋਰ ਕੁਝ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ।

੧.

ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਪਾਠ ਕੀਤਿਆਂ ਇਕ ਗਲ ਸਾਫ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬੀੜ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸੰਬੰਧੀ ਖਾਸ ਮਰਯਾਦਾ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਆਦਿ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤਕ ਨਿਭਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਚਲਾਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਥਾਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਆਰੰਭਕ ਬਾਣੀ 'ਜਪੁ' ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਹੈ। ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਬਦ, ਫਿਰ ਅਸਟਪਦੀਆਂ ਤੇ ਫਿਰ ਛੰਤ ਆਦਿਕ ਹਨ। ਹਰ ਥਾਂ ਪਹਿਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਰਾਗਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਸ਼ਲੋਕ ਅਤੇ ਸ਼ਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਭੀ ਪਹਿਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ।

ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵੀਏ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਕੱਲਸਹਾਰ ਦੇ ਸਵਈਏ ਹਨ।

ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਪਹਿਲ ਮੁਖੀ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਥੋਂ ਇਹੀ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਬਾਣੀ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਇਕ ਖਾਸ ਮਰਯਾਦਾ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹਿੰਦਸਿਆਂ ਵਲ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਥੇ ਭੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮਿਲਾਵਟ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਖਾਸ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਜੋ ਅਖੀਰ ਤਕ ਸਹੀ ਨਿਭਦਾ ਹੈ ।

ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਭੀ ਇਕੋ ਹੀ ਨਿਯਮ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਨਿਭਦਾ ਹੈ। ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤਦੋਂ ਹੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ।

ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਭੀ ਬੱਝਵੀਂ ਤਰਤੀਬ ਹੈ-ਪਹਿਲਾਂ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਫਿਰ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਫਿਰ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਆਦਿਕ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਭੀ ਹਰੇਕ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਬੱਝਵੇਂ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ- ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਬਦ, ਫਿਰ ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ, ਫਿਰ ਛੰਤ ਆਦਿਕ, ਅਖੀਰ ਤੇ 'ਵਾਰ'; ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਭਗਤ ਬਾਣੀ।

੨.

ਹੁਣ ਵੇਖੀਏ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਲਿਖਣ ਬਾਰੇ ਮਰਯਾਦਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ (ਮੰਗਲਾਚਰਨ) ਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਅਸ਼ਟ-ਪਦੀਆਂ ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਭੀ ਨਵਾਂ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਪਹਿਲ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਅਗਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁੜ ਮੁੜ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਇਕ ਐਸਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿਤੇ ਭੀ ਉਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ ਵੇਖੋ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਮਹਲੇ ◠ ਪਹਿਲੇ ਦੀਆਂ ਅਸਟਪਦੀਆਂ, ਪੰਨਾ ੫੩। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਚਰਨ '੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ੧੭ ਅਸਟਪਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦਾ ਸਬੰਧ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਭੀ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਭੀ ਇਕ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਕੇ ਦੂਜੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨਵਾਂ ਸਿਰਲੇਖ ਸਿਰਫ਼ "ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮਹਲਾ ੧" ਹੀ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖੋ ਪੰਨਾ ਨੰ: ੭੯੫। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਹੈ, ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹ ਦੇ ੪ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਇਹ ਮੰਗਲਾ-ਚਰਨ ਸਭਨਾਂ ਲਈ ਸਾਂਝਾ ਹੈ।

ਪਰ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਪਰਚਲਤ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ 'ਰਾਗ ਤੇ ਮਹਲੇ' ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗਈ ਹੈ, ਉਥੇ ਕੋਈ ਭੀ ਬੱਝਵਾਂ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ। 'ਜਿਥੇ 'ਰਾਗ ਤੇ ਮਹਲੇ' ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੰਗ੍ਰਹ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਥਾਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਭਾਵ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਲੇਖ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਹੈ, ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਹਰੇਕ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਮੁੜ ਮੁੜ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ ਸੰਗ੍ਰਹ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਮੰਗਲਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਜਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਕੇ ਇਸ ਬੱਝਵੇਂ ਨਿਯਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੇਵਲ ਪਿਛੋਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਉਕਾਈ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਆਖੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਭੀ 'ਰਾਗ ਤੇ ਮਹਲੇ' ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਭੀ ਸੰਗ੍ਰਹ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਪਹਿਲ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਸਲ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਨਾਂਹ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਪਿਛੋਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣ ਦੇ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ 'ਰਾਗ ਤੇ ਮਹਲੇ' ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਥਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਤੇ ਇਹ ਉਕਾਈ ਅਗੋਂ ਲਈ ਪਰਚਲਤ ਹੋ ਗਈ।

ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਤਰਤੀਬ, ਉਪਰ ਦਿਤੇ ਖਾਸ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਮੰਗਲ ਅਤੇ ਸਿਰਲੇਖ ਲਿਖਣ ਲਈ ਭੀ ਇਕ ਖਾਸ ਮਰਯਾਦਾ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਖੋ, ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਹਰ ਥਾਂ ਪੰਨੇ ਦੇ ਅਧ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਸਜੇ ਪਾਸੇ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਰਾਗ ਤੇ ਮਹਲਾ' ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਹਨ।

ਇਹ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਜਾਂ ਮਰਯਾਦਾ ਖਾਸ ਵੀਚਾਰਨ ਯੋਗ ਹੈ।

੩.

(ੳ) ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਤਤਕਰੇ ਵਾਲੇ ਪੰਨੇ ਉਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਕਿਤ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ-

ਸੂਚੀਪਤ੍ਰੁਪੋਥੀਕਾਤਤਕਰਾਰਾਗਾਕਾ——	੧ ੴ ਸਤਿਨਾਮੁਕਰਤਾਪੁਰਖੁਨਿਰਭਉਨਿ
੪੧ ਜੋਤੀਜੋਤਿਸਮਾਵਣੇਕਾਚਲਿਤ੍ਰੁ——	ਰਵੈਰੁਅਕਾਲਮੂਰਤਿਅਜੂਨੀਸੈਭੰ
ਸੰਬਤ੧੬੬੧ਮਿਤੀਭਾਦਉਵਦੀਏਕਮ੧	ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ——————————
ਪੋਥੀਲਿਖਿਪਹੁੰਚੇ——————————	੯੧੧ ਤੁਖਾਰੀ——————————
੪੦ ਨੀਸਾਣੁਗੁਰੂਜੀਉਕੇਦਸਖਤਾਮ:	* * * *
ਪ	* * * *
* * *	* * * *
* * *	* * * *
* * *	* * * *
* * *	
੭੪੫ ਮਾਰੂ——————————————	੯੭੪ ਰਾਗਮਾਲਾਤਥਾਸਿੰਘਲਾਦੀਪ

(ਨੋਟ) ਜਿਹੜੇ ਸਜਣ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ, ਇਕੋ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਤੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਨੂੰ ਖੱਬੇ ਸੱਜੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਅਨੁਸਾਰ ਖੱਬੇ ਲਿਖੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਲਿਖਿਆ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕੀ ਏਥੇ ਅੱਧ ਦੀ ਲਾਈਨ ਤੋਂ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਖੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਕਰਨਗੇ ਜਾਂ ਤਤਕਰੇ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ? ਯਕੀਨਨ ਇਸ ਦਾ ਪਾਠ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤਤਕਰੇ ਦਾ ਆਰੰਭ ਪਿਛੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਫ਼ੇ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਮੰਗਲ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਉਪਰ ਛਾਪਿਆ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਏਸੇ ਲਿਖਤ ਸ਼ੈਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਵਿਚ ਹੋਰ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਆਏ ਹਨ ਤਾਂ ਓਥ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਚੁਕ ਕੇ ਉਪਰ ਅਤੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਲਿਖੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਨੂੰ ਸਿਰਲੇਖ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਦੂਜੀ ਸਤਰ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਛਾਪ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਰਤੀਬ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਤੇ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ ।

(ਅ) ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਵਿਚ ਸੰਮਤ ੧੭੪੨ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜ ਜੋ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਕਿਤ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਅਤਿਅੰਤ ਸਹਾਇਕ ਹੈ:-

ਪਤਿ	ਸੂਚੀਪਤ੍ਰਪੋਥੀਕਾਤਤਕਰਾਰਾਗਾਂਕਾ---		
੪੨	ਜੇਤੀਜੇਤਸਮਾਵਣੇਕਾਚਰਿਤ੍ਰ------		੧ ੴ ਸਤਿਨਾਮੁਕਰਤਾਪੁਰਖੁਨਿਰਭਉਨਿ
	ਸੰਮਤ੧੭੪੨ਮਿਤੀਸਾਵਣ੧੯, ਪੋਥੀ		ਰਵੈਰੁਅਕਾਲਮੂਰਤਿਅਜੂਨੀਸੈਭੰ
	ਲਿਖਪਹੁਚੇ--------------		ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ--------------
੪੩	ਨੀਸਾਣੁਗੁਰੂਜੀਉਕੇਦਸਖਤਮਹਲਾ	੬੯੬	ਕਾਨੜਾ----------------
	... ... ੧੦	੭੦੮	ਕਲਿਆਣ--------------
੬੭੬	ਮਲਾਰ		

(ੲ) ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤੀ ਬੀੜ ਸ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਮਹਿਕਮਾ ਆਰਕਾਈਵਿਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ ਪਾਸ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੈ:-

ਤਤਕਰਾ	੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ
ਸਿਰੀਰਾਗੁਮਾਝਗਉੜੀਆਸਾਗੂਜਰੀਦੇਵਗੰਧਾਰੀ	੪੯੧ ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ
ਗੀਬਿਹਾਗੜਾ – – – –	– –
– – – – – –	– –
– – – – ਪ੍ਰਭਾਤੀ	੫੩੨ ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ
੪੦ ਜਪੁ	
੪੫੧ ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ	

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(ਸ) (ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਤ–ਭਾਈ ਹਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ) ਤਤਕਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਫੇ ਤੇ ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦਾ 'ਨੀਸਾਣੁ' ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਇਕਸਾਰ ਮੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਉਪਰਲੀ ਸਤਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ

੩੨ ਜਪੁ
੩੯ ਸਿਰੀਰਾਗ
–
–
੩੫੩ ਸੋਰਠਿ
੩੮੪ ਧਨਾਸਰੀ
੪੦੦ ਜੈਤਸਰੀ
੪੦੭ ਜੈਜਾਵੰਤੀ
– –
੫੯੧ ਤੁਖਾਰੀ

੫੯੫ ਕੇਦਾਰਾ
– – – –
– – – –
– – – –
– – – –
– – – –
੭੪੩ ਰਾਗ ਮਾਲਾ

ਬੀੜ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ–

ਗ੍ਰੰਥੁਸੰਪੂਰਨਹੋਆਲਿਖਿਆਹਰਿਦਾਸਲਿਖਾਰੀਸ੍ਰੀਗੁਰੂਗੋਬਿੰਦਸਿੰਘਜੀਦੇ ਲਿਖਾਰੀਲਿਖਿਆ। ਭੁਲਚੁਕਹੋਵੇਸੋਸੋਧਨਾਗੁਲਾਮਪਤਿਤੁਅਘਪਤੁਮਹਾਪਤਤਹਰਿਦਾਸ ਲਿਖਾਰੀਸ੍ਰੀਗੁਰੂਗੋਬਿੰਦਸਿੰਘਜੀਦਾ।

(ਹ) ਸੰਮਤ ੧੭੪੮ ਵਾਲੀ ਬੀੜ–

ਪਤਿ
ਸੂਚੀਪਤ੍ਰੁਪੋਥੀਕਾਤਤਕਰਾਰਾਗਾਕਾ–––
ਜੇਤੀਜੇਤਿਸਮਾਵਣੋਕਾਚਲਿਤ੍ਰ––––
ਸੰਬਤ੧੭੪੮ਮਿਤੀਹਾੜੇਪਹਿਲੇਪੋਥੀ
ਲਿਖੀਪਹੁਚੇ

੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁਕਰਤਾਪੁਰਖਨਿਰਭਉ
ਨਿਰਵੈਰਅਕਾਲਮੂਰਤਿਅਜੂਨੀਸੈ
ਭੰਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ–––––––
੪੭੩ ਸਲੋਕਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ––––––
* * * *
* * * *

... ...
... ...

੪੭੮ ਰਾਗਮਾਲਾ

... ...
... ...

੪੬੬ ਬਿਭਾਸੁ ਪ੍ਰਭਾਤੀ––––––––

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(ਕ) ਭਾਈ ਪਾਖਰ ਮਲ ਢਿਲੋਂ ਦੀ ਲਿਖੀ ਬੀੜ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅੰਕਿਤ ਹਨ:-

੧ੴ ਸੰਬਤ੧੭੪੫ਮਾਘਸੁਦੀਗ੍ਰੰਥਜੀਲਿਖਿਆਪੂਰਨਹੋਇਆ॥ਲਿਖਾਰੀ
ਪਾਖਰਮਲਢਿਲੋਂਵਾਸੀਖਾਰਾਕੰਭਲਪੋਤ੍ਰਾਚੌਧਰੀਲੰਗਾਹਕਾ॥ਵਾਹਗੁਰੂ॥

ਆਰੰਭ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

	ਸੂਚੀਪਤਿਪੋਥੀਕਾਤਤਕਰਾਲਿਖਿਆ			
	ਰਾਗਕਾਤਤਕਰਾਸਬਦਾਕਾ ॥		੧ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ-	
	ਜਪੁਸ੍ਰੀਗੁਰੂਰਾਮਦਾਸਜੀਉਕਿਆਦਸ	ਖਤਾਕਾਨਕਲ		
	— — —		ਰਾਗਸਾਰਗਮਹਲਾ੧	੨੬
	— — —		— — —	
	— — —		— — —	
	* * *		— — —	
੫੫੮	ਰਾਗੁਬਸੰਤੁਮਹਲਾ੧	੨੫		

(ਖ) ਸੰਮਤ ੧੭੧੧ ਵਾਲੀ ਬੀੜ

ਪਤ	ਸੂਚੀਪਤ੍ਰਪੋਥੀਕਾਤਤਕਰਾਰਾਗਾਕਾ---		੧ੴ
੧੯	ਜੋਤੀਜੋਤਿਸਮਾਵਣੇਕਾਚਲਿਤ੍ਰ-----		ਸਤਿਨਾਮੁਕਰਤਾਪੁਰਖੁਨਿਰਭਉਨਿ
	ਸੰਬੰਤੁ੧੭੧੧ਮਿਤੀਜੇਠੇਸੁਦੀਏਕਮ		ਰਵੈਰੁਅਕਾਲਮੂਰਤਿਅਜੂਨੀਸੈਭੰਗੁਰ
	ਪੋਥੀਲਿਖਪਹੁਚੇ--------		ਪ੍ਰਸਾਦਿ
	— — — —	੫੩੯	ਤੁਖਾਰੀ
	— — — —		— — — —
	— — — —		— — — —
	— — — —		— — — —
੪੯੫	ਮਾਰੂ		

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(ਗ) ਸੰਬਤ ੧੮੧੧ ਦੀ ਲਿਖਤਿ ਬੀੜ ਡਾ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾ ਪਾਸ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਤਤਕਰੇ ਦਾ ਆਰੰਭ ਇਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:–

ਸੂਚੀਪਤ੍ਰੁਪੋਥੀਕਾਤਤਕਰਾਰਾਗਾਕਾ	ਜੈਤਸਰੀ	੧ ੴ ਸਤਿਨਾਮੁਕਰਤਾਪੁਰਖੁ
ਜੋਤੀਜੋਤਿਸਮਾਵਣੇਕਾਚਲਿਤੁ	ਟੋਡੀ	ਨਿਰਭਉਨਿਰਵੈਰੁਅਕਾਲਮੂਰ ੧
ਸਬੰਤ੧੮੧੧ ਮਿਤੀ	ਬੈਰਾੜੀ	ਤਿਅਜੂਨੀਸੈਭੰਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ
ਜੇਠਸੁਦੀ ਪੋਥੀਲਿ	ਤਿਲੰਗ	
ਖਿਪਹੁਚੇ	ਸੂਹੀ	ਗਾਥਾ
ਨੀਸਾਣੁਗੁਰੂਜੀਕੇਦਸਤਖਤਮ:	ਬਿਲਾਵਲ	ਫੁਨਹੇ
ਜਪੁ	ਗੋਡ	ਚਉਬੋਲੇ
* * * *	* *	* *
ਸਿਰੀਰਾਗੁ	* *	* *
* * * *	* *	* *
	ਬਿਭਾਸਪ੍ਰਭਾਤੀ	* *
ਧਨਾਸਰੀ	ਸਲੋਕਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ	ਰਾਗਮਾਲਾ

(ਘ) ਸੰਬਤ ੧੮੬੯ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਬੀੜ–ਗੁ: ਮਹਿੰਦਰ ਗੰਜ ਰਾਜਪੁਰਾ (ਪੈਪਸੂ)।
ਇਸ ਦਾ ਤਤਕਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਰੰਭਿਆ ਹੈ:–

ਸੂਚੀਪਤ੍ਰੁਪੋਥੀਕਾਤਤਕਰਾਰਾਗਾਕਾ	੧ ੴ ਸਤਿਨਾਮੁਕਰਤਾਪੁਰਖੁਨਿਰਭਉ–ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ
ਜੋਤੀਜੋਤਿਸਮਾਵਣੇਕਾਚਲਿਤ੍ਰ	ਮਾਲੀਗਉੜਾ
ਸਬੰਤੁ੧੮੬੯ਮਿਤੀਸਾਵਣੇ੧	ਮਾਰੂ
ਲਿਖਪਹੁਚੇ	ਤੁਖਾਰੀ
੧ ਜਪੁਗੁਰੂਰਾਮਦਾਸਜੋਨਕਲਕ	ਭੈਰਉ
ਨਕਲੁ	ਪ੍ਰਭਾਤੀ
੧ ਸੋਦਰਪੰਚਸਬਦ	ਸਲੋਕਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ
੧ ਸੋਹਿਲਾਆਰਤੀਪੰਚਸਬਦ	ਗਾਥਾ
੧ ਸਿਰੀਰਾਗੁ	ਫੁਨਹੇ
* * * *	– – – –
ਨਟਨਾਰਾਇਨ	– – – –

੪.

ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ 'ਜਪੁ' ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਸਪਸ਼ਟ ਉਪਰ ਹੈ। ਉਪਰੰਤ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਪੱਤਰੇ ਦੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲਿਖਤ ਦਾ ਇਹ ਢੰਗ ਆਦਿ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਤੋਂ ਅੰਤ ਤਕ ਇਕਸਾਰ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਲਿਖਿਆ ਇਹ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਕਈ ਥਾਈਂ ਇਕ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਈਂ ਦੋ ਯਾ ਤਿੰਨਾਂ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚ, ਪਰੰਤੂ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੀ ਜਾਂ ਤੀਜੀ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਲਗਿਆਂ ਪੰਨੇ ਦੇ ਖਬੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਕਦੀ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਹਾ ਕਿ:-

(ੳ) ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

(ਅ) ੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁਕਰਤਾਪੁਰਖੁਨਿਰਭਉਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲਮੂਰਤਿਅਜੂਨੀਸੈਭੰਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

(ੲ) ੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁਕਰਤਾਪੁਰਖੁਨਿਰਭਉਨਿ
ਰਵੈਰੁਅਕਾਲਮੂਰਤਿਅਜੂਨੀਸੈਭੰਗੁ
ਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

(੨) ਰਾਗ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਪੱਤਰੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ, ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾਂ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਲਾਈਨ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਰਾਗ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਇਕੋ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਦੂਜੀ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਪਰਚਲਤ ਬੀੜਾਂ ਵਾਂਗ ਰਾਗ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਨਾਲੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਉਪਰਲੀ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਸਿਰਲੇਖ ਲੰਮਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਇਕੋ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਉਪਰ ਹੀ ਲਿਖੀ ਗਏ ਹਨ; ਜਿਹਾ ਕਿ-

(ੳ) ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਉੱਚਾ ਤੇ ਰਾਗ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਇਕੋ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁਕਰਤਾਪੁਰਖੁਨਿਰਭਉ
ਨਿਰਵੈਰੁਅਕਾਲਮੂਰਤਿਅਜੂਨੀ
ਰਾਗੁਬਿਹਾਗੜਾਚਉਪਦੇਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੨ ਸੈਭੰਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

(ਅ) ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਪਹਿਲੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਾਗ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਦੋ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚ (ਪੰਨਾ ੨੦੩)

ਰਾਗੁਗਉੜੀਅਸਟਪਦੀਆ ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਮਹਲਾ ੧ ਗਉੜੀਗੁਆਰੇਰੀ ॥

(ਨੋਟ-੧) ਵੀਚਾਰ ਖਾਤਰ ਜੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੇ ਰੂਪ ਨੂੰ 'ਇੰਨ ਬਿੰਨ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਖੱਬੇ ਪਾਸਿਓਂ ਲਿਖੀਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਇਸ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਛਾਪਣਾ ਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ:-

ਰਾਗੁ ਗਉੜੀ ਅਸਟਪਦੀਆ ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਮਹਲਾ ੧ ਗਉੜੀਗੁਆਰੇਰੀ ॥

ਪ੍ਰੰਤੂ ਐਸਾ ਨ ਕੋਈ ਛਾਪਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਛਾਪਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ।

(ਨੋਟ-੨) ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਲਿਖਿਆ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਵੱਡਾ ਜਾਂ ਛੋਟਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਇਕ, ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਗੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਅਖੀਰ ਆ ਜਾਂਦਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੈ; ਪਰੰਤੂ ਖਬੇ ਪਾਸਿਓਂ ਅਰੰਭ ਕੀਤੇ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ, ਜੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਸਜੇ ਪਾਸੇ ਬਰਾਬਰ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਅੰਕਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕਿਉਂ ਲੋੜ ਪਈ ? ਇਹ ਉਪਰ ਇਕੋ ਸਤਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੰਗਲਾ-ਚਰਨ, ਜੇ ਉਥੇ ਬਾਦ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲੋਂ ਹੇਠਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਕੀ ਹਰਜ ਸੀ ?

ਜੇ ਕੋਈ ਸਜਣ ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੈ ਜੋ ਰਾਗ ਤੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਨੂੰ ਖੱਬੇ ਸਜੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਇਕ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ; ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਨਿਮਰ ਇਹੀ ਬਿਨੈ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਹੋਰ ਸਹਾਇਕ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਇਹੋ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਹੀ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਲਿਖਿਆ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਤੋਂ ਹਰ ਹਾਲਤ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੋ, ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗਹੁ ਤੇ ਠਰ੍ਹਮੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਹੀ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਪੁਜਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

(੩) ਇਹ ਗਲ ਵਧੇਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਐਨ ਬਰਾਬਰ ਲਿਖੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਵੀ ਉਸ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਹੇਠਾਂ ਨਮੂਨੇ ਮਾਤ੍ਰ ਲਿਖੀਆਂ ਕੁਝ ਕੁ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਵੀਚਾਰਨੀਆਂ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ:—

(ੳ) ਰਾਗਗਉੜੀਗੁਆਰੇਰੀ ਚਉਪਦੇ ੧ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

(ਅ) ਰਾਗਗਉੜੀਚੇਤੀਮਹਲਾ ੫ ਦੁਪਦੇ ੧ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

(ੲ) ਸਿਰੀਰਾਗੁਮਹਲਾ ੩ ਅਸਟਪਦੀ ਆ ੧ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ (ਪੰਨਾ ੯੩)

(ਸ) ਰਾਗੁਗਉੜੀਪੂਰਬੀਮਹਲਾ ੫ ੧ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ (ਪੰਨਾ ੧੯੫)

(ਹ) ਗਉੜੀਬੈਰਾਗਣਮਹਲਾ ੧ ੧ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ (ਪੰਨਾ ੨੦੬)

(ਕ) ਗਉੜੀਕੀਵਾਰਮਹਲਾ ੫ ਰਾਇਕਮਾਲਦੀਮੋਜ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਦੀਕੀਵਾਰਕੀਧੁਨਿਉਪਰਿਗਾਵਣੀ

ਉਪਰੋਕਤ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਗਲ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਰਾਗ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਲਿਖਣ ਲਗਿਆਂ ਜੇ ਅਗੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਥਾਂ ਥੋੜੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਤਾਂ ਅਖੀਰ ਦਾ ਪਦ ਜਾਂ ਅੰਕ ਬਰੀਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦੇ ਉਕੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਜਾਂ ਹੇਠਾਂ ਦਰਜ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਉਸੇ ਸਤਰ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਿਆ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਅੱਧਾ ਪਦ ਜਾਂ ਅੰਕ ਨਿੱਕਾ ਕਰਨ, ਪਹਿਲੇ ਲਿਖੇ ਅਖਰ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹਨ, ਹੇਠਾਂ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਜਾਂ ਪਦ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜਦ ਕਿ ਅੱਗੇ ਕਾਫ਼ੀ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਜ਼ਰਾ ਹੋਰ ਅਗਾਂਹ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੇ ਕੇਵਲ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਇਤਨੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਲੀਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ।

੫.

ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਪੰਨਾ ੪੯੩ (੨) ਉਤੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਅਤੇ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਧੇਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:-

(ੳ)..........ਸੋਈਜੀਉ ॥ ੫ ॥ ੧੧ ॥ ਸੋਰਠਿਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ

ਸੋਰਠਿਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੩ ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਜਾਤਿਸੁਭਾਵਾ.................

(ਅ) ਸਹਜਸਮਾਨੋਤਭਰਮਭਾਗ ॥ ੩ ॥ ੬ ॥ ਬਸੰਤਹਿੰਡੋਲਘਰੁ

ਬਸੰਤੁਹਿੰਡੋਲਘਰੁ ੨ ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਮਾਤਾ ਜੂਠੀਪਿਤਾਭੀਜੂਠਾ.................

(ਨੋਟ-੧) ਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਹਾਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵਿਚ ਸਜੇ ਪਾਸੇ ਲਿਖੇ ਅਧੂਰੇ ਸਿਰਲੇਖ ਮੰਗਲਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਲਿਖਣੇ ਪਰਵਾਨ ਸਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਅਧੂਰੇ ਛਡ ਕੇ ਦੋਬਾਰਾ ਖਬੇ ਪਾਸੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ? ਇਸ ਦਾ ਉਤਰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਜਦ ਲਿਖਦਿਆਂ ਸਾਹ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਕਿ ਇਥੇ ਨਵੇਂ 'ਘਰੁ' ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੰਗਲ ਵੀ ਲਿਖਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਗਏ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਉਥੇ ਅਧੂਰਾ ਛਡ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਜੇ ਪਾਸੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਲਿਖੇ ਗਏ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਖਬੇ ਪਾਸੇ; ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਗ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਿਰਲੇਖ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਜੇ ਇਥੇ ਮੰਗਲ ਦੇ ਉਪਰ ਰਾਗ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਪਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਧੂਰੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਅਗੇ ਹੀ (੩) ਤੇ (੨) ਵਧਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

(ਨੋਟ-੨) ਆਦਿ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀਆਂ ਕਈ ਇਕ ਥਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿਥੇ "ਰਾਗ ਅਤੇ ਮਹਲਾ" ਆਦਿ ਦਰਜ ਹੈ, ਅਗੇ ਸ਼ਬਦ ਅੰਕਿਤ ਨਹੀਂ। ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੂਹ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅਗੇ ਕਾਫੀ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਪਈ ਹੈ; ਕਈ ਵੇਰ ਕਈ ਕਈ ਪੰਨੇ। ਪਰੰਤੂ ਇਥੇ ਗਲ ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵਖਰੀਆਂ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਉਤੇ ਕੋਈ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਿਰਲੇਖ ਜਾਂ ਮੰਗਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਕਾਇਦਾ ਸ਼ਬਦ ਦਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਸਤ੍ਰ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਵੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਜਣਾਂ ਨੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਿਲਵੀਂ ਰੀਪੋਰਟ ਮਿਤੀ ੯-੧੦-੫੩ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਹੀ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਉਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੬.

ਇਹ ਮੰਨੀ-ਪ੍ਰਮੰਨੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ "੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥" ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੁਖਵਾਕ ਹੈ, ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਇਹ ਮੰਗਲ ਹਰੇਕ ਭਗਤ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਇਸਦਾ ਯੋਗ ਥਾਂ ਹੈ। ਪਰ ਉਕਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਲ ਥਾਂ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਮੁਖਵਾਕ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੧ (ਜਿਥੇ ਕਿ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦੀ ਠੀਕ ਥਾਂ ਹੈ)।

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ॥ ਕਬੀਰਜੀਉਕਾ ॥
ਏਕੁਸੁਆਨੁਕੈਘਰਿਗਾਵਣਾ ॥ ਜਨਨੀਜਾਨਤ........

ਦੂਜਾ ਵੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੩ (ਜਿਥੇ ਉਕਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ) :-

ਸਿਰੀਰਾਗਬਾਣੀਭਗਤਬੇਣੀਜੀਉਕੀ
ਪਹਰਿਆਕੈਘਰਿਗਾਵਣਾ ॥

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਰੇ ਨਰ........॥

ਇਥੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ ਦਾ ਮੁਖਵਾਕ ਸਮਝਿਆ ਜਾਇਗਾ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਹੈ ਨਹੀਂ।

੭.

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ 'ਮਹਲਾ' ਦੇ ਬਾਅਦ ੧, ੨, ੩, ੪, ੫ ਜਾਂ ੯ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ 'ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫'। ਅਸੀਂ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਅੰਕ '੫' ਨੂੰ 'ਪੰਜ' ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ 'ਪੰਜਵਾਂ' ਉਚਾਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ, ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬੀੜ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕੁ ਥਾਈਂ 'ਮਹਲੇ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਕ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਉਤੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਵੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੪-

"੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਰਾਗੁਸਿਰੀਰਾਗੁਮਹਲਾ ਪਹਿਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧ ॥

ਵਿਆਕਰਣਕ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ 'ਆਸਾ ਮਹਲਾ ਪੰਜ' ਉਚਾਰਣਾ ਅਸ਼ੁਧ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ 'ਆਸਾ ਮਹਲਾ ਪੰਜਵਾਂ' ਉਚਾਰਣਾ ਸ਼ੁਧ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਆਦਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬੀੜ ਵਿਚ ਕਈ ਇਕ ਥਾਈਂ ਸਾਫ਼ ਸਿਧ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲੋਂ ਸਫੇ ਦੇ ਸਜੇ ਪਾਸੇ ਲਿਖਿਆ ਮੰਗਲ ਹਰ ਹਾਲਤ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਕਿਤ ਹੈ ਤਾਂ ਸਜੇ ਖਬੇ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਅਤੇ ਸਮੁਚੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਸਹੀ ਥਾਂ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟਪਲਾ ਲਗਣ ਦੀ ਰਤੀ ਭਰ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ। ਸੋ ਮੰਗਲਾਂ ਦੇ ਸਜੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪਾਸੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਕੱਟ ਸਬੂਤ ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਦੇ ਹੀ ਆਏ ਹਾਂ।

੮.

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਖੋਜ ਵੀ ਇਹੀ ਸਿਧ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਆਦਿ ਵਿਚ 'ਓਅੰਕਾਰ' ਹੀ ਸੀ। ਉਸੇ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ-"ਓਅੰਕਾਰ ਆਦਿ ਮੈ ਜਾਨਾ" ਜਾਂ "ਓਅੰ ਆਦਿ ਰੂਪੇ॥ ਅਨਾਦੀ ਸਰੂਪੇ॥" "ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਾਲ ਜਬ ਕਰਾ ਪਸਾਰਾ॥ ਓਅੰਕਾਰ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸਟ ਉਪਾਰਾ॥" ਆਦਿ।

ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ ਵਾਲਾ '੧ ਓ' ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਵੀ ਯੋਗ ਥਾਂ 'ਆਦਿ' ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੀ ਥਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿਤੀ।

੯.

ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੀ ੨੯ ਤੋਂ ੩੫ ਵੇਰ ਮੰਗਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

੧੦.

ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਭੀ ਹਰ ਪੂਜਣ ਜੋਗ ਤੇ ਮਾਨਨੀਯ ਸੱਜਣ ਯਾ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੱਭਯ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਸਜਾਉਣ ਯਾ ਬਹਾਉਣ ਦੀ ਮ੍ਰਯਾਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਜੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ (ਮੰਗਲ) ਨੂੰ ਪੁਰਾਤਨ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਅੰਕਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਭੀ ਇਹੋ ਹੈ।

੧੧.

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੀ ਪੋਥੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ-"ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ" ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਲੀ" ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ, ਵਿਚ ਮੂਲ-ਮੰਤ੍ਰ ਜਾਂ ਮੰਗਲ ਦਾ ਸਹੀ ਥਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰੂਪਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ
ਕਰਤਾਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ
ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਨਾਮ ਸਭ ਦੇਵਾਂ ਦਾ ਦੇਵ ਹੈ॥ ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਮਨਾਵਦਾ ਹੈ॥
ਕੋਈ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ, ਕੋਈ ਗਣੇਸ਼ ਨੂੰ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ॥
ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਸਤਿਨਾਮੁ ਨੂੰ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈਂ ਜਿਸ ਕਰ ਸਭ
ਵਿਘਨ ਨਾਸ ਹੋਂਦੇ ਹਨ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਸਤਿਨਾਮੁ ਦਾ ਮੰਗਲਚਾਰ
ਆਦਿ ਰਖਾ ਗਿਆ ਹੈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧੨.

(ੳ)

ਸੰਮਤ ੧੮੧੩ ਬਿਕਰਮੀ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਸੀ, ਚਾਰ ਉਤਾਰੇ ਕਰਵਾਏ।

ਇਕ ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ, ਦੂਜਾ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ, ਤੀਜਾ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਚੌਥਾ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੈ। ਅਸਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਲਸ਼ਕਰ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕਿੰਤੂ ਵਡੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਵਿਚ ਦੁਰਾਨੀਆਂ ਦੇ ਹਥ ਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਬਲ ਲੈ ਗਏ।

ਸੰਮਤ ੧੮੧੭ ਬਿਕਰਮੀ ਨੂੰ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਿਚ ੬ ਮਹੀਨੇ ਠਹਿਰ ਕੇ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਨਾਲ ਸੋਧਿਆ।

ਪ੍ਰਸਾਦ ਸ: ਜਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਛਕਦੇ ਰਹੇ।

ਤ੍ਵਾਰੀਖ਼ ਰਾਜ ਖਾਲਸਾ ਹਿਸਾ ੩, ਭਾਗ ੧, ਪੰਨਾ ੬੨, ੬੩

(ਅ)

ਚੌਪਈ—ਅਬ ਦਰਬਾਰ ਦਮਦਮਾ ਜਹਾਂ ॥ ਤੰਬੂ ਲਗਵਾਇ ਗੁਰ ਤਹਾਂ ॥
ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਕੋ ਲਿਖਨ ਬਿਠੈ ਕੈ ॥ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਧਿਆਨ ਧਰੈ ਕੈ ॥
ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਗੁਰੂ ਉਚਾਰੀ ਜੈਸੇ ॥ ਬਾਣੀ ਲਿਖੀ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਤੈਸੇ ॥
ਬੀੜ ਆਦ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥੈ ਜੇਹੀ ॥ ਕਰੀ ਦਸਮ ਗੁਰ ਤਿਆਰ ਉਜੇਹੀ ॥
ਔਰ ਪਾਠ ਸਭ ਵੈਸ ਰਾਖਾ ॥ ਅਖਰ ਭੇਦ ਅਨਿਕ ਠਾਂ ਰਾਖਾ ॥
ਸੋਊ ਸਿਆਨੇ ਸਿਖ ਜਾਨਤ ॥ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬੀੜ ਬਖਾਨਤ ॥
ਔਰ ਚਾਰ ਤਿਸ ਪਰਤੈ ਭਾਇ ॥ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਲਿਖਾਇ ॥
ਇਕ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੇ ਇਕ ਪਟਨੇ ॥ ਤ੍ਰਿਤੀ ਹਜ਼ੂਰ ਦਯੋ ਹਿਤ ਪਠਨੇ ॥
ਚਤੁਰਥ ਰਖ੍ਯੋ ਦਮਦਮੇ ਚਾਹਿ ॥ ਬਡ ਬਾਬੈ ਇਹ ਚਾਰ ਸਦਾਹਿ ॥

(ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੰਨਾ ੨੫੫ ਗਿ: ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ)

੧੩.

ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸ਼੍ਰੋ:ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲੇ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਿਕਟ-ਵਰਤੀ ਅਤੇ ਅਨਿੰਨ ਸਿਖ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ਅਤੇ ੧੬੬੨ ਤੋਂ ਲੈ ਕ ੧੯੩੬ ਸੰਮਤ ਤਕ ਦੇ ਗੁਰ ਰੀਤੀ ਦੇ ਜਾਣੂ ਸਮੂਹ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਸਬੂਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਵੰਨਗੀ ਮਾਤਰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬੀੜਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ:—

(੧) ਭਾ: ਬੂੜੇ ਸੰਧੂ ਵਾਲੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬੀੜ। ਇਸ ਦੇ ਪਤਿ ੫੯੧ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ੧੯ਵੀਂ ਸਤਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅੱਖਰ ਲਿਖੇ ਹਨ:—

"... ... ...

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਹਜ਼ੂਰਿ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਇਆ। ਲਿਖਿਆ ਭਾਈ ਬੂੜੇ ਸੰਧੂ। ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ। ਲਿਖਵਾਇਆ ਭਾਈ ਮਿਲਖੀ ਪਸਉਰ ਦੇ ਵਾਸੀ।

... ...

ਭੁਲ ਚੁਕ ਬਖਸਣੀ ਸ੍ਰਿਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿ ਜੀ ॥
ਸੰਮਤ ੧੬੬੨ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇਆ।"

ਨਮੂਨੇ ਵਜੋਂ ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ:-

੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁਕਰਤਾਪੁਰਖੁਨਿਰਭਉਨਿਰਵੈਰੁਅਕਾ
ਲਮੂਰਤਿਅਜੂਨੀਸੈਭੰਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ-

"ਰਾਗੁਮਾਝਮਹਲਾ ੪ ਚਉਪਦੇ
ਹਰਿਹਰਿਨਾਮੁਮੈਹਰਿਮਨਿਭਾਇਆ॥

(੨) ਸੰਮਤ ੧੬੬੭ ਵਾਲੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬੀੜ, ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਿਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਤ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਵੰਨਗੀ ਮਾਤ੍ਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਉਦਾਹਰਣ ਵੀਚਾਰਨ ਯੋਗ ਹਨ:-

(ੳ) ਰਾਗੁਰਾਮਕਲੀਮਹਲਾ ੩ ਵਾਰਸਲੋਕਾਨਾ ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ
ਲਿ
ਜੋਧੈਵੀਰਿਪੂਰਿਬਾਣੀਕੀਧੁਨੀ॥ ਸਲੋਕੁਮਹਲ ੩

(ਅ)

		੧	ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ
ਚਲਿਤ੍ਰਜੋਤੀਜੋਤਿਸਮਾਵਣੇਕਾ			
ਸੰਮਤੁ੧੫੯੬	ਅਸੂਵਦੀ	੧੦	ਸ੍ਰੀਬਾਬਾਨਾਨਕਦੇਵਜੀਸਮਾਏ
... ...	... ...	......	... ...

(੩) ਭਾ: ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਵਾਲੀ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ, ਜੋ ਬਿਲਾਵਲੁ ਰਾਗ ਤਕ ਹੈ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਣੇ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਹੰਗ ਸੁਰ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਪਾਸ ਸੁਰੱਖਤ ਹੈ।

ਇਸ ਚੋਂ ਨਮੂਨੇ ਵਜੋਂ ਇਕ ਥਾਂ ਦੇ ਮੰਗਲ ਅਤੇ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਆਦਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ-

"ਰਾਗਗਉੜੀਦੀਪਕੀਮਹਲਾ੧ਪਹਿਲਾ॥
ਜੈਘਰਿਕੀਰਤਿਆਖੀਐ----"

(੪) ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਭਾ: ਹਰਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖਤਿ ਬੀੜ ਜਿਸ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਨੀਸਾਣ ਹੈ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਹ ਅਖਰ ਦਰਜ ਹਨ-
"ਗ੍ਰੰਥੁਸੰਪੂਰਨਹੋਆਲਿਖਿਆਹਰਿਦਾਸਲਿਖਾਰੀਸ੍ਰੀਗੁਰੂਗੋਬਿੰਦਸਿੰਘਜੀਦੇਲਿਖਾਰੀਲਿਖਿਆ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਭੂਲਚੁਕਹੋਵੈਸੋਸੋਧਨਾਗੁਲਾਮਪਤਿਤੁਅਘਪਤਤੁਮਹਾਪਤਤਹਰਿਦਾਸਲਿਖਾਰੀਸ੍ਰੀਗੁਰੂਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘਜੀਦਾ॥"

ਇਸ ਪਵਿਤ੍ਰਬੀੜ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਰਲੇਖਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਰਜ ਹਨ।(ਆਦਿ...)

(੫) ਪਿੰਡੀ ਲਾਲਾ (ਗੁਜਰਾਤ) ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਤਤਕਰੇ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

"ਸੂਚੀਪਤ੍ਰਪੋਥੀਕਾਤਤਕਰਾਰਾਗਾਕਾ	... ...
ਜੋਤੀਜੋਤਿਸਮਾਵਣੇਕਾਚਲਿਤ੍ਰ--	... ...
ਸੰਮਤ੧੭੩੨ਪੋਹੋ ॥ ੨੩ ਤ੍ਰੇਵੀਹਵੇਪੋਥੀ	... ...
ਲਿਖਿਪਹਚੇ ॥"	... ...

ਇਸ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬੀੜ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਇਕ ਸਾਰ ਸਪਸ਼ਟ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ।

(੬) ਸੰਮਤ ੧੭੩੫ ਵਾਲੀ ਬੀੜ। ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਦਰਜ ਹੈ, ਮੰਗਲ ਇਕ ਸਮਾਨ ਸਭ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ।

(੭) "ਸੂਚੀਪਤ੍ਰਪੋਥੀਕਾਤਤਕਰਾਰਾਗਾਕਾਸੰਮਤ੧੭੩੫ ਵੈਸਾਖ ੧੩ ਪੋਥੀਲਿਖਪਹੁਤੇ।" ਨੌਵੇਂ ਮਹਲਿ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਹੈ। ਮੰਗਲ ਇਕ ਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ।

(੮) ਇਸ ਬੀੜ ਦੇ ਆਖਰੀ ਪਤ੍ਰੇ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਅੱਖਰ ਦਰਜ ਹਨ:-

"੧ ਓ ਸੰਬਤ੧੭੪੫ਮਾਘਸੁਦੀ-ਗਰੰਥਜੀਲਿਖਆਪੂਰਨਹੋਆ। ਲਿਖਾਰੀਪਾਖਰਮਲ ਢਿਲੋਂਦਾਸੀਖਾਰਾਚੌਭਲਪੋਤ੍ਰਾਚੌਧਰੀਲੰਗਾਹਕਾ। ਵਹਗਰੂ।"

ਇਸ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਪਿਛੇ ਪੰਨਾ ੯ ਉਤੇ ਦਿਤਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ।

(੯) ਸੰਮਤ ੧੭੪੬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ-

ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬੀੜਾਂ ਵਾਂਗ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਇਕ ਸਮਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ।

(੧੦) "ਸੂਚੀਪਤ੍ਰਪੋਥੀਕਾਤਤਕਰਾਰਾਗਾਕਾਜੋਤੀਜੋਤਿਸਮਾਵਣੇਕਾਚਰਿਤ੍ਰ... ਸੰਬਤ ੧੭੫੯ ਮਿਤੀਚੇਤਵਦੀ ੨ ਪੋਥੀਲਿਖਿਪਹੁਚੇਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ॥"

ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਪੁਰਾਤਨ ਹੈ। ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ "ਪੜ ਪੁਸਤਕ ਸੰਧਿਆ ਬਾਦੰ"। ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਪਿਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਂਗ '੧ ਓ' ਦਰਜ ਹੈ। ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।

(੧੧) "ਸੰਮਤ੧੭੯੧ਮਿਤੀਅਸਾੜਵਦੀ ॥੧॥ ਗਿਰੰਥਲਿਖਿਆ॥"

ਇਸ ਬੀੜ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।

(੧੨) (ੳ) "ਸੂਚੀਪਤਿਤਤਕਰਾਲਿਖਿਆਸ੍ਰੀਗ੍ਰੰਥਜੀਕਾ ॥ ਸੰਮਤੁ੧੭੯੨ ॥ਸਾਵਣਵਦੀ ੫ ॥ ਜਪੁਸ੍ਰੀਗੁਰੂਰਾਮਦਾਸਜੀਕਿਆਦਸਖਤੁਕੀਨਕਲੁ॥" ਤਤਕਰੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ:-

(ਅ) "ਸੰਮਤੁ੯੨ਸਾਵਣਿਸੁਦੀਉਮਸਿਆਬੁਧਿਵਾਰੀਕੈਦਿਨਿਭੋਗੁਪਾਇਆ॥ਲਿਖਿਸਪੂਰਣੁਹੋਇਆ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਾਵਣਿਕੀਦਿਨਿਨਵੀਂ ਜਾਂਦੀਸੰਗਰਾਂਦਕੈਹਿਸਾਬਿਸਤਿਲੁਦ੍ਰਿਕੈਕਿਨਾਰੇਕੋਟੀ। ਬੋਲਹੁਵਾਹੁਗੁਰੂ ਜੀ॥"

(ੲ) ਪਤਿ ੫੪੭ ਉਤੇ 'ਰੁਣਝੁਣਨਡਾਗਾਓਸਖੀ' ਕੇਵਲ ਦੋ ਹੀ ਤੁਕਾਂ ਹਨ। ਨਾਲ ਨੋਟ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ-"ਏਹੁਸ਼ਬਦੁਆਦਿਗ੍ਰੰਥਨਾਹੀਦੇਇਤੁਕਾਂਸਹੀਹੈਨਹੋਰੁਦੂਰਿਕੀਤਾ॥"

(ਸ) ਸਾਰੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਇਕ ਸਮਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਕਤ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਨਹੀਂ। 'ਰਾਗਮਾਲਾ' ਦਰਜ ਹੈ।

(੧੩) "ਸੰਮਤ੧੭੯੪ਮਿਤੀਅਸੁਦੀਪੰਦਰਵੀਂ ਪੋਥੀਲਿਖਪਹੁੰਚੇ॥
ਸੋ ਪੁਰਖ ਦਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਗਲ ਇਕਸਾਰ ਪਹਿਲੇ ਦਰਜ ਹਨ!

(੧੪) ਸੰਮਤ ੧੭੯੬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਵਿਤਰ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।

(੧੫) ਸੰਮਤ ੧੭੯੬ ਪੋਥੀ ਲਿਖੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਇਕ ਸਮਾਨ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ।

(੧੬) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਟਾਲਾ ਵਿਚ ਸੰਮਤ ੧੭੯੮ ਵਾਲੀ ਬੀੜ। ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।

(੧੭) "ਸੰਮਤ ੧੮੦੭॥ ਤਤਕਰਾਸੂਚੀਪੋਥੀਕਾ॥" ਮੰਗਲ ਇਕ ਸਮਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਕਤ ਹਨ।

੧੮) "ਸੂਚੀਪਤ੍ਰਪੋਥੀਕਾਤਤਕਰਾਰਾਗਾਕਾ॥ ਜੋਤੀਜੋਤਸਮਾਵਣੇਕਾਚਲਿਤ੍ਰ॥ ਸੰਮਤੁ੧੮੧੦ਮਿਤੀ ਕਤਕਵਦੀਇਕਮ੧॥ ਵਾਰਆਦਿਤਗ੍ਰੰਥੁਲਿਖਿਆ॥"

(੧੯) ਇਸ ਵਿਚ 'ਸੋ ਪੁਰਖ' ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਦਰਜ ਹਨ। ਮੰਗਲ ਸਭ ਥਾਈਂ ਇਕ ਸਮਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਬੀੜ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਅਖਰ ਦਰਜ ਹਨ:-

"ਸੰਮਤ੧੮੨੬ਮਿਤੀਕਤਕਸੁਦੀ੧੬ਅਮਾਵਸਰਾਤਦੀਪਮਾਲਾ॥ ਗ੍ਰੰਥਜੀਸੰਪੂਰਣ ਹੋਆਦਮਤਉੜਵਿਚਿ॥"

ਇਸ ਬੀੜ ਵਿਚ 'ਸੋਪੁਰਖ' ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਤੇ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਗਲ ਇਕ ਸਮਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ।

(੨੦) "ਗ੍ਰੰਥਸੰਪੂਰਣਗੁਰਪਰਮੇਸਰਕੀਕਿਰਪਾਕਰਮਿਤੀ੨੦ਸੰਮਤ੧੮੭੯॥ ਇਸ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਇਕ ਸਮਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ।

(੨੧) "ਸੰਮਤ੧੮੮੩ਮਿਤੀਸਾਵਣਸੁਦੀਪੰਚਮੀਸੰਪੂਰਣਹੋਆਗ੍ਰੰਥਜੀ॥ ਲਿਖਿਆਭਾਈਦਿਆਲ ਸਿੰਘਜੀ॥" ਮੰਗਲ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ।

(੨੨) ਸੰਮਤ ੧੮੮੬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਇਕਸਾਰ ਸਪਸ਼ਟ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ।

(੨੩) ਬੀੜ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਬਿਧੀ ਲਿਖਣ ਦੇ ਬਾਦ ਬੀੜ ਦਾ ਸੰਮਤ, "੧੮੯੦ ਮਿਤੀਵੈਸਾਖਦੀਚੌਦਵਾਂ ਦਿਨਪੰਜਵੇਂ ਸੰਪੂਰਣੰ" ਦਰਜ ਹੈ। ਮੰਗਲ ਪਹਿਲੇ ਹਨ।

(੨੪) "ਤਤਕਰਾਸੂਚੀਪੋਥੀਕਾ ਲਿਖਤੇਸੰਮਤ੧੮੯੯ਦੇਵਿਚ॥"
ਸਹਸ ਕ੍ਰਿਤੀ ਸਲੋਕ-"ਪੜ੍ਹਪੁਸਤਕਸੰਧਿਆਬਾਦੰ," ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਾਂਗ "੧ ਓ" ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦਰਜ ਕਰ ਕੇ ਅਗੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਲੋਕ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਇਸ ਬੀੜ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਮੰਗਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ।

(੨੫) ਇਸ ਬੀੜ ਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਬਿਧੀ ਪਿਛੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-
"ਸੰਮਤ੧੮੯੨ਮਿਤੀਪੋਹਦਿਨਿ੧੪ਸਪੂਰਣੰ॥"

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਮੂਹ ਮੰਗਲ ਇਕਸਾਰ ਪਹਿਲੇ ਹਨ।

(੨੬) "ਸੂਚੀਪੋਥੀਕਾਤਤਕਰਾਰਾਗਕਾ॥ਜੋਤੀਜੋਤਿਸਮਾਵਣੇਕਾਚਲਿਤ੍ਰਸਮਤ੧੮੯੪ਮਿਤੀਪੋਹੋਦਿਨਿ ॥੧੫॥ ਵਾਰਬੁਧਿਲਿਖਪਹੁਚੇ ॥" ਸਮੂਹ ਮੰਗਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ।

(੨੭) ਸੰਮਤ੧੯੦੧ਮਿਤੀਕਤਕਦਿਨ੨੪ਰਾਮਸਿੰਘਰਤਰਥਵਾਸੀਸੁਖੋਵਿਰਲਿਖਿਆ ॥ ਵਾਧਾਘਾਟਾਗੁਰੂਖਾਲਸਾਬਖਸ਼ਣ" ਸਮੂਹ ਮੰਗਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ।

(੨੮) "ਸੰਮਤ੧੯੦੪ਚੇਤਰੋ੨੫ਪੋਥੀਲਿਖਪਹੁਚੇ" ਇਸ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਇਕਸਾਰ ਪਹਿਲੋਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ।

(੨੯) "ਤਤਕਰਾਲਿਖਿਆਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬਜੀਕਾਜਪੁਜੀਤੋਂਲੈਕੇਸਿਰੀਰਾਗਤੋਂ ਲੈਕੇ ਰਾਗਮਾਲਾਭੋਗ ਤੀਕਰ ॥ ਸੰਮਤ੧੯੧੬ਕਤਕ੧੫॥" ਇਸ ਬੀੜ ਵਿਚ 'ਪਤਿ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਪੰਨਾ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਬੀੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਮੰਗਲ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖੇ ਹਨ।

(੩੦) "ਸੰਮਤ੧੯੧੮ਅਸੂਦਿਨ ੨੪" ਵਾਲੀ ਬੀੜ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਇਕਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਦਰਜ ਹਨ।

(੩੧) "ਸੰਮਤ੧੯੨੦ਮਿਤੀਚੇਤਰਸੁਦੀ੩ ਜੋਗ੍ਰੰਥਲਿਖਿਆ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥" ਇਸ ਬੀੜ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦਰਜ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਮੰਗਲ ਨੂੰ ਪੰਨੇ ਦੇ ਸਜੇ ਹਥ ਲਿਖਣ ਦੀ ਹੈ।

(੩੨) "ਤਤਕਰਾਗ੍ਰੰਥਜੀਦਾਲਿਖਿਆ ॥ ਸੰਮਤ੧੯੨੮ ਕਤਕ੩੦ ॥" ਮੰਗਲ ਸਭ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਕਤ ਹਨ।

(੩੩) "ਸੂਚੀਪਾਤਰਪੋਥੀਕਾਤਤਕਰਾ। ਜੋਤੀਜੋਤਿਸਮਾਵਣਿਕਾਚਲਿਤ

– – – – – –

– – – – – –

– – – – – –

ਆਦਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬਸਪੂਰਣੰਸੁਭੰ ॥ ਸਮਤ੧੯੩੦ ॥ ਹਾੜ੍ਹੇ ੧੦॥" ਮੰਗਲ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖੇ ਹਨ।

(੩੪) "ਸੰਮਤ੧੯੩੩ਮਿਤੀਮਾਘਦਿਨ੨੦" 'ਪਤਿ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਪੰਨਾ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੰਗਲ ਇਕਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ।

(੩੫) "ਸੰਮਤ੧੯੩੪ਮਿਤੀਚੇਤਰ੨੦ਵਾਰਐਤ" ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬੀੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਸਮੂਹ ਮੰਗਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦਰਜ ਹਨ।

(੩੬) "ਸੰਮਤ ੧੯੩੬ਮਿਤੀਮਘਰ੨੭।" ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਮੂਹ ਮੰਗਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੇ ਹਨ। 'ਜਪ ਨੀਸਾਣੁ' ਦਰਜ ਹੈ। ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬੀੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਸਮੂਹ ਮੰਗਲ ਇਕਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਕਤ ਹਨ।

(੩੭) ਬੀੜ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—"ਸੰਮਤ੧੯ਸੈਅਠਤਰੀ੧੯੩੮ ਜਾਗਲਾਵਿਚ" ਇਸ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ।

(੩੮) ਇਹ ਬੀੜ ਬਿਨਾ ਸੰਮਤ ਹੈ। 'ਪਤਿ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਪੰਨਾ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਰਾਗਾ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਪਰਚਲਤ ਬੀੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਤਤਕਰੇ ਵਿਚ 'ਜਪੁ ਨੀਸਾਣ' ਦਰਜ ਹੈ। ਸਮੂਹ ਮੰਗਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ।

(੩੯) ਤਤਕਰੇ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ—"ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬਦਾਭੋਗਪੈਆਥਿਤਪੰਚਮੀਵਾਰਮੰਗਲ।" ਮੰਗਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੪੦) ਬੀੜ ਬਿਨਾ ਸੰਮਤ, ਪੁਰਾਣੀ ਲਿਖਤ, ਅਕਾਰ ਛੋਟਾ, ਮੰਗਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ।

(੪੧) ਬੀੜ ਬਿਨਾ ਸੰਮਤ, ਪਰੰਤੂ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਨਵੀਨ ਲਿਖਤ,ਮੰਗਲ ਸਭ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ।

(੪੨) ਬੀੜ ਬਿਨਾ ਸੰਮਤ 'ਸੋ ਪੁਰਖ' ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਦਰਜ ਹਨ, ਉੱਪਰ ਕੇਵਲ 'ਤਤਕਰਾਗ੍ਰਿੰਥਜੀਕਾ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਮੰਗਲ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ।

(੪੩) ਬੀੜ ਬਿਨਾ ਸੰਮਤ 'ਸੋ ਪੁਰਖ' ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਪੁਰਾਣੀ ਪਰੰਤੂ ਮੰਗਲ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ।

(੪੪) ਬੀੜ ਬਿਨਾ ਸੰਮਤ। ਆਕਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਜਪੁ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਪਤਰੇ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। 'ਸੋ ਪੁਰਖ' ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਦਰਜ ਹਨ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਵੀ। ਮੰਗਲ ਸਭ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ।

(੪੫) ਸੰਮਤ ਰਹਿਤ ਬੀੜ, ਤਤਕਰੇ ਵਿਚ ਜਪ ਨੀਸਾਣੁ, 'ਸੋ ਪੁਰਖ' ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬੀੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਪਰੰਤੂ ਮੰਗਲ ਇਕ ਸਾਰ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੇ ਹਨ।

(੪੬) ਬਿਨਾ ਸੰਮਤ ਬੀੜ, 'ਸੋ ਪੁਰਖ' ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਜੈਤਸਰੀ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ, ਮੰਗਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦਰਜ ਹਨ।

(੪੭) ਬਿਨਾ ਸੰਮਤ ਬੀੜ। ਨਾਵੇ ਮਹਲੇ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸੋ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਰਜ, ਸਮੂੰਹ ਮੰਗਲ ਪਹਿਲਾਂ।

(੪੮) ਬਿਨਾ ਸੰਮਤ ਬੀੜ, ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਪੁਰਾਣੀ, ਨਾਵੇ ਮਹਲੇ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੇ 'ਸੋ ਪੁਰਖ' ਦੇ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਦਰਜ, ਸਮੂੰਹ ਮੰਗਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ।

(੪੯) ਬੀੜ ਬਿਨਾ ਸੰਮਤ। ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੱਕ ਚਲਿਤ੍ਰ ਦਰਜ, ਸੋ ਪੁਰਖ ਤੇ ਨਾਵੇਂ ਮਹਲੇ ਦੀ ਬਾਣੀ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ। ਸਮੂੰਹ ਮੰਗਲ ਪਹਿਲਾਂ।

(੫੦) ਇਸ ਬੀੜ ਦੇ ਤਤਕਰੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਤੇ ਅਖੀਰਲੇ ਦੋ ਪਤਰੇ ਫਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। 'ਸੋ ਪੁਰਖ' ਤੇ ਨਾਵੇਂ ਮਹਲੇ ਦੀ ਬਾਣੀ ਥਾਂ ਸਿਰ ਦਰਜ। ਲਿਖਾਈ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। 'ਪਤਿ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਪੰਨੇ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਮੰਗਲ ਇਕ ਸਮਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ।

(੫੧) ਬੀੜ ਬਿਨਾ ਸੰਮਤ। ਲਿਖਤ ਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਨਵੀਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਪੁਰਾਣੀ। ਮੰਗਲ ਇਕਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ।

ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਵੀਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਦੋਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਮਿਲਵੇਂ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ੯-੧੦-੫੩ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਸਜਣ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਵੀਚਾਰ ਨੋਟ ਕੀਤੇ:-

(੧) ਸਭ ਤੋਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਜਾਣੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ 'ਜਪੁ' ਸ਼ਬਦ ਹੇਠਾਂ ਹੈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੨) ਕਈ ਥਾਈਂ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਉਪਰ ਕਰਕੇ ਹੈ ਤੇ ਰਾਗ ਜਾਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਕਰਕੇ ਹੇਠਾਂ ਹੈ।

(੩) ਬਹੁਤੀ ਥਾਈਂ ਰਾਗ ਜਾਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਹੈ ਤੇ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਹੈ। ਜਾਣੀ ਦੋਵੇਂ ਬਰਾਬਰ ਇਕੋ ਸਤਰ ਵਿਚ ਹਨ।

(੪) ਦੋਂਹ ਕੁ ਥਾਵਾਂ ਉਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰ ਰਾਗ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਰਾਗ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਫਿਰ ਬਰਾਬਰ ਕਰਕੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

(੫) ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵੀ ਮੂਲ ਮੰਤਰ, ਰਾਗ ਜਾਂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠਾਂ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ।

ਸਾਡੀ ਰਾਇ ਵਿਚ ਛਾਪੇ ਵਿਚ ਤਰਤੀਬ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(ਸਹੀ) ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਨਾ
(ਸਹੀ) (ਗਿਆਨੀ) ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ
(ਸਹੀ) (ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ) ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ
(ਸਹੀ) (ਜਥੇਦਾਰ) ਅਛਰ ਸਿੰਘ
(ਸਹੀ) (ਗਿਆਨੀ) ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ
(ਸਹੀ) (ਗਿਆਨੀ) ਚੇਤ ਸਿੰਘ
(ਸਹੀ) (ਗਿਆਨੀ) ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ
(ਸਹੀ) (ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ) ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ
(ਸਹੀ) (ਸਰਦਾਰ) ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ
(ਸਹੀ) (ਸਰਦਾਰ) ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ 'ਚਮਕ'
(ਸਹੀ) (ਗਿਆਨੀ) ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਗਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ "ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਮੂਲ ਮੰਤਰ, ਰਾਗ ਜਾਂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠਾਂ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ।"

ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰਤੀਬ ਰਖੀ ਹੈ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਇਹ ਭਾਵ ਕਢਿਆ ਕਿ "ਉਸ ਪਾਵਨ 'ਆਦਿ ਬੀੜ' ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਗਈ ਬੀੜ ਵਾਂਗ ਹਰ ਥਾਂ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਰਾਗਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਨਹੀਂ"। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਇਹ ਚਰਚਾ ਜੋ ਕੇਵਲ ਮੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਬਾਰੇ ਸੀ, ਫਿਰ ਚਲਦੀ ਰਹੀ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ਮੁੜ ਪੰਜਾਂ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਨੀਯਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜੋ ਪੂਰਨ ਵਿਚਾਰ ਉਪ੍ਰੰਤ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਬਾਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਫੈਸਲਾ ਦੇਵੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਜਣਾਂ ਨੇ ੩੦ ਮਈ ੧੯੫੪ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਫੈਸਲਾ ਦਿਤਾ:—

੧ ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ॥

ਅਸੀਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਸਖ਼ਤ ਹੇਠਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ੯ ਮਈ ੧੯੫੪ ਨੂੰ ਇਥੇ ਹੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਸੀ, ਅੱਜ ਸਾਰੇ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਬੀੜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਗੋਂ ਛਪੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਰਖੀ ਜਾਏ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਮੰਗਲ ਉੱਚਾ ਹੈ ਉਹ ਰਾਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਆਵੇ। ਜਿਥੇ ਉਸੇ ਸਤਰ ਵਿਚ ਬਾਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨੀਵਾਂ ਹੈ ਜਾਂ ਦੂਜੀ ਸਤਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਹ ਰਾਗ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ।

ਨਾਂਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਤੋਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਜਿਲਦ ਸੁਨਹਿਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਬੀੜ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

੧. (ਸਹੀ) ਨਿਸਚਲ ਸਿੰਘ ਸੇਵਾ ਪੰਥੀ।
੨. (ਸਹੀ) ਭਗਤ ਰਾਮ (ਉਦਾਸੀਨ)।
੩. (ਸਹੀ) ਜਥੇਦਾਰ ਬਿਰਕਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਪਟਿਆਲਾ।
੪. (ਸਹੀ) ਜੋਧ ਸਿੰਘ (ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰੀਟਾਇਰਡ)।
੫. (ਸਹੀ) ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ (ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਪਟਿਆਲਾ)।

੩੦-੫-੧੯੫੪।

ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਇਸ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮੰਗਲਾ-ਚਰਨ ਦੇ ਸਤਰ ਵਿਚ ਬਾਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਲਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਅੱਡ ਅੱਡ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਰਣਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਆਵੇਗਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਚਰਚਾ ਮਿਟਾਣ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਈ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਚਾਰਜ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਮੈਂਬਰਾਂ ਹਥ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣੇ। ਆਪ ਨੂੰ ਚੀਫ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਇਸੇ ਚਰਚਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੋਈ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਸਾਂਝੇ ਸਿਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਸਦੀ ਗਈ ਜਿਸ ਨੇ ੨੪-੪-੫੫ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:-

ਧਾਰਮਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟ ਵਿਦਵਾਨ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਵੀਚਾਰ–

ਧਾਰਮਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟ ਵਿਦਵਾਨ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਮਿਤੀ ੨੪/੪/੫੫ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫਤ੍ਰ "ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ" ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਲੋਂ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਮਤਾ:-

ਅੱਜ ੨੪/੪/੫੫ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਧਾਰਮਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੱਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਇਕੱਠ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪੁਜਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ੩੦ ਮਈ ੧੯੫੪ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਗਲ ਛਾਪਣ ਦਾ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਸਹਿਤ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਗਲ ਛਾਪੇ ਜਾਣ। ਚੂੰਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰਤਾ ਬਾਬਤ ਕੁਝ ਮਤ-ਭੇਦ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਤਭੇਦ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ।

(ਸਹੀ) ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ)
(ਸਹੀ) ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ
(ਸਹੀ) ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ (ਗਿਆਨੀ)
(ਸਹੀ) ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ (ਜਥੇਦਾਰ)
(ਸਹੀ) ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ (ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ)
(ਸਹੀ) ਨਿਸਚਲ ਸਿੰਘ (ਸੰਤ)
(ਸਹੀ) ਚੇਤ ਸਿੰਘ (ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ)
(ਸਹੀ) ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ (ਜਥੇਦਾਰ)
(ਸਹੀ) ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ
(ਸਹੀ) ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ (ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ)
(ਸਹੀ) ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ (ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ)
(ਸਹੀ) ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ (ਪਟਿਆਲਾ)
(ਸਹੀ) ਗੁਰਬਚਨਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ (ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ)
(ਸਹੀ) ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ (ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ)

ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਦਸਖਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਜਣਾਂ ਵਿਚ ੩੦/੫/੫੪ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪਹਿਲਾ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਂ ਸਜਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਸਜਣ ਸੰਤ ਨਿਸਚਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਉਤੇ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਯੋਗ ਵਿਦਵਾਨ ਨੀਯਤ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਆਪ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਿੰਨ ਸਜਣ ਨੀਯਤ ਕੀਤੇ:-

੧. ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਿਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਕਾਦੀਆਂ।

੨. ਜਸਟਸ (ਹੁਣ ਰੀਟਾਇਰਡ) ਸ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜਜ ਹਾਈਕੋਰਟ ਪੰਜਾਬ।

੩. ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਜਣਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਲੰਧਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਇਕਤ੍ਰਤਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਕੀਤੇ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟ ਸਜਣਾਂ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਕੁਝ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਗਲ ਬਾਤ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ੨੪-੪-੫੫ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲੇ ਨੀਯਤ ਕੀਤੇ ਪੰਜ ਸਜਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਦੋ ਦੀ ਹੀ ਸੰਮਤੀ ਲਈ ਗਈ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਦਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਸੰਮਤੀ ਲੈ ਲਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਸਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਘਟੋ ਘਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁ-ਸੰਮਤੀ ਤਾਂ ਇਸ ੨੪-੪-੫੫ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਬਹੁ-ਸੰਮਤੀ ਇਸ ਹਕ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਤਾਕਤ ਹੋਏਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਗਲ ਇਖਲਾਕੀ ਤੌਰ ਉਤੇ ਵੀ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗੀ। ਚੁਨਾਚਿ ਆਪ ਦੀ ਇਸ ਸਲਾਹ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫਤ੍ਰ ਵਲੋਂ ੨੪-੪-੫੫ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦੀ ਨਕਲ ਭੇਜ ਕੇ ਰਾਏ ਪੁਛਣ ਤੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਨਿਹੰਗ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹੰਤ ਭਗਤ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਏ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜੀ:-

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀਓ,

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਗੇ ਭੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਦਸ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ ਸਜੇ ਪਾਸੇ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਖਬੇ ਪਾਸੇ ਬਾਦ ਵਿਚ ਹਨ।

ਸਾਥ ਹੀ ਮੈਂ ੨੪-੪-੫੫ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਖੇ ਪਾਸ ਹੋਏ ਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

੫/੬/੫੬ (ਸਹੀ) ਮਹੰਤ ਭਗਤ ਰਾਮ ਬੜਾ ਪਿੰਡ (ਜਾਲੰਧਰ)

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ,

ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਅਤੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਸਜਣ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਅਤੇ ਬੁਢਾ ਦਲ ਚਲਦਾ ਵਹੀਰ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਰਾਇ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਮੰਗਲਾਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ੩੦ ਮਈ ੧੯੫੪ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਫਿਲਹਾਲ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾਉਣ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਮੈਂ ੨੪-੪-੫੫ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਜੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ ਬਦਲਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਸਾਡੀ ਰਾਇ ਸਪਸ਼ਟ ਇਹੀ ਰਹੇਗੀ ਕਿ "੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ" ਪਹਿਲੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੀ "੧ ਓ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ" "ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੀਂ" ਜਾਂ "੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ" ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਉਣੀਆਂ ਵਿਚ ਓਹੀ ਹਸਤ ਲਿਖਤ ਬੀੜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਗਲਾ ਚਰਣ ਪਹਿਲੋਂ ਸਨ। ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਦਾ ਉਪਰੋਕਤ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਮੰਗਲਾ ਚਰਣ ਗਲਤ ਸਨ, ਭਾਵ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਸਨ।

ਆਪ ਦਾ ਹਿਤੂ-

ਮਿਤੀ ੬/੬/੫੬ (ਸਹੀ) ਜਥੇਦਾਰ ਬਿਰੱਕਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ, ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਬੁਢਾ ਦਲ, ਪਟਿਆਲਾ

ਇਥੇ ਇਹ ਗਲ ਦਸ ਦੇਣੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ੨੪-੪-੫੫ ਨੂੰ ਧਾਰਮਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਿਤ ਵਿਦਵਾਨ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਸਦੀ ਗਈ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਤਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਨ ਹੋ ਸਕੇ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪੁਜੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸਪਸ਼ਟ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਭੇਜੇ ਸੱਦਾ ਪਤਰ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

੧ ਓ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥ ੪੯੬, ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ, ੧੮/੪/੫੫

ਆਪ ਦਾ ਪੱਤ੍ਰ ਨੰ: ੫੫੬/੯-੧ ਤ੍ਰੀਕ ੧੪/੪/੫੫ ਦਾ ਮਿਲਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਮਈ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ ਸੰਬੰਧੀ ਇਕ ਕਾਨਫ੍ਰੰਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ੨੪ ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਉਸ ਸੰਬੰਧੀ ਐ: ਕਮੇਟੀ ਸਦੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਾਂਗਾ।

ਨਾਲੇ ਮੈਂ ਅਗੇ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦੇ ਚੁਕਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਵੀ ਮੇਰੀ ਉਹੋ ਰਾਏ ਹੈ। ਮੰਗਲ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਆਪ ਦਾ ਹਿਤੂ, (ਸਹੀ) ਜੋਧ ਸਿੰਘ।

Digitized by Panjab Digital Library / www.panjabdigilib.org

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ੩੦-੫-੫੪ ਨੂੰ ਫ਼ੈਸਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਂ ਜੱਜ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਰਾਵਾਂ ਪੁਜਣ ਉਪਰੰਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਨੀਯਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਇਕਤਰਤਾ ੨੯-੧੦-੫੬ ਨੂੰ ਹੋਈ। ਜਸਟਸ ਸ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੀ ਜੱਜੀ ਛਡ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨਿਯਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਸ ਇਕਤਰਤਾ ਵਿਚ ਨ ਪੁਜ ਸਕੇ। ਬਾਕੀ ਦੋਹਾਂ ਸਜਣਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਦਿਤਾ ਉਹ ਸ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਸਟਸ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਵੀ ਪੁਛੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸੰਮਤੀ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸਜਣਾਂ ਦੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਹੋਏ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕਤਰਤਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਤੇ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫ਼ੈਸਲਾ ਦਿਤਾ :-

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕਤਰਤਾ ਮਿਤੀ ੧੦-੧੧-੫੬ ਦੇ ਮਤਾ ਨੰ: ੨੪੭੪ ਦੀ ਨਕਲ:-

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਲੇ ਮੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਬਾਰੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮਤਾ ਨੰ: ੧੨੯ ਮਿਤੀ ੬/੫/੫੫ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ੨੦-੧੦-੫੫ ਨੂੰ ਨੀਯਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਰੀਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਦਿਤੀ ਗਈ:-

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮਤਾ ਨੰ: ੧੨੯ ਮਿਤੀ ੬-੫-੫੫ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ੨੦-੧੦-੫੫ ਨੂੰ ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨਾਂ ਸਬੰਧੀ ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰ ਬਤੌਰ ਸਫ਼ਾਰਸ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰੀਏ, ਸੋ ਦਾਸਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਚੋਖਾ ਚਿਰ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਦਾਸ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪੁਜੇ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ ਨੂੰ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲੋਂ ਹਰ ਥਾਂ ਪਹਿਲ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬੀੜ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਏਹੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਛਪਣ।

(ਸਹੀ) ਬਾਵਾ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਿਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਕਾਦੀਆਂ ੨੯/੧੦/੫੬

(ਸਹੀ) ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ „

ਮੈਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ-(ਸਹੀ) ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ੮-੧੧-੫੬

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਹੋਈ ਲਿਖਾ ਪੜ੍ਹੀ-

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੀੜ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੰਗਲਾਚਰਨਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਬਾਰੇ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ ਉਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਲਿਖਾ ਪੜ੍ਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਆਖਿਰ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ੧-੮-੫੩ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕਾਲਜ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਪੁਜ ਕੇ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਮੀਤ ਸਕੱਤ੍ਰ ੧-੮-੫੩ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਹੋਈ ਗਲ ਬਾਤ ਸੰਬੰਧੀ ਆ ਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਰੀਪੋਰਟ ਦਫ਼ਤਰ ਨੂੰ ਦਿਤੀ:-

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਤੀ ੧-੯-੫੩ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕਾਲਜ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਗੱਲ ਬਾਤ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ-ਦਹਾਨੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮੇਂ ਤੇ ਲਗ ਭਗ ਹਰ ਮਸਲੇ ਤੇ ਕਠਿਨ ਸਮਿਸਯਾ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖੇਚਲ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ; ਕਿਵੇਂ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੀਤ ਸਕੱਤ੍ਰ, ਗਿਆਨੀ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਸੁਖੀ' ਅਤੇ ਦਾਸ ਮਿਤੀ ੨੧-੧੧-੫੧ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਵਿਖੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੇ ਸਹੂਲਤ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦੀ ਸਹੀ ਤਰਤੀਬ ਵੇਖਣ ਹਿੱਤ ਧਾਰਮਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਉਚੇਚੀ ਮੀਟਿੰਗ ਮਿਤੀ ੨-੧੨-੫੧ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ੪ ਵਜੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਰਖਾਈ ਸੀ।

ਉਪ੍ਰੰਤ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਤੋਂ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਥਾਂ ਜਾਨਣ ਹਿੱਤ ਮਿਤੀ ੯-੭-੫੩ ਨੂੰ ਲਏ ਕੁਝ ਕੁ ਟ੍ਰੇਸਿੰਗ (ਉਤਾਰੇ) ਵਖਾਏ ਗਏ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖਣ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਪੁਜੇ ਕਿ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਅੰਕਿਤ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ, ਭਾਵੇਂ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲੋਂ ਉਚੇਰੇ ਹਨ ਜਾਂ ਬਰਾਬਰ, ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਲਿਖੇ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸ਼ੁਧ ਹੈ।

ਗੱਲ ਬਾਤ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਜਦ 'ਸ਼ੁਧ ਗੁਰਬਾਣੀ ਟ੍ਰਸਟ' ਵਲੋਂ ਸ: ਸ: ਚਰਨ ਸਿੰਘ 'ਸ਼ਹੀਦ' ਰਾਹੀਂ, ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਨਾਲ ਸੁਧਾਈ ਕਰਕੇ ਬੀੜ ਛਾਪੇ ਜਾਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਸਜਣਾਂ ਦੇ ਯਤਨ ਉਤਨੇ ਸੁਧਾਈ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜਿਤਨੇ ਕਿ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੋਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡੇ ਲਈ। ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਸੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਮੇਹਨਤ ਤੇ ਸੁਧਾਈ ਨਾਲ ਉਹ ਟਾਕਰਾ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦੇ।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਹਥ ਲਿਖਤ ਬੀੜਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਜੇ ਪਾਸੇ ਲਿਖੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਕਤ ਕੀਤਾ ਸਮਝ ਕੇ ਸਮੂਚੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਇਕ ਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਸੰਮਤ ੧੭੯੨ ਦੀ ਹਥ ਲਿਖਤ ਬੀੜ ਦਾ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਬੀੜ ਨਾ ਭਾਈ ਬੰਨੋਂ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਦਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ੨੯-੬-੫੩ ਨੂੰ ਹੋਏ ਮਤੇ ਵਲ ਦਿਵਾਇਆ। ਇਹ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਕਾਰਜ-ਸਾਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਉਕਤ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮਤਾ ਅਜਿਹੀ: ਆਪਾ-ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦੀਵਾਨ ਵਲ ਯੋਗ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਲਿਖਣ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਮੁਆਮਲਾ ਵਿਚਾਰ ਪੂਰਬਕ ਨਜਿਠਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਤੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਯੋਗ ਕਾਰਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ।

ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਛਪਾਈ ਤੇ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਦੀ ਇਕ ਕਾਪੀ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਰੀਜ਼ਰਵ ਰਖ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਜਦ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਆਉਣਗੇ, ਲੈ ਜਾਣਗੇ।

ਦਾਸ— (ਸਹੀ) ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ

ਮੀਤ ਸਕੱਤ੍ਰ। ੬–੯–੫੩

ਸ: ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਚਮਕ' ਸੀਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਰੀਪੋਰਟ ਦਫਤ੍ਰ ਦੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿਤੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਨੰ: ੫੨੫੫/੧੯–੪ ਮਿਤੀ ੧੩/੧੪–੯–੫੩ ਰਾਹੀਂ ਪਿਰੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤਸਦੀਕ ਕਰਨ ਹਿਤ ਭੇਜੀ ਗਈ:—

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ: ਬ: ਸ: ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਮ. ਏ.

ਮ/ਤ ਪੋਸਟ ਮਾਸਟਰ ਸੋਲਨ (ਸ਼ਿਮਲਾ ਹਿਲਜ਼)

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ!

ਮਿਤੀ ੧–੯–੫੩ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੀਤ ਸਕੱਤ੍ਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਅੰਦਰ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸੰਬੰਧੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨ ਹਿਤ ਆਪ ਦੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਟਰੇਨਿੰਗ ਕਾਲਜ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਸਨ। ਹੋਈ ਗਲ ਬਾਤ ਸਬੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਦਫ਼ਤ੍ਰ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਰੀਪੋਰਟ ਦੀ ਇਕ ਕਾਪੀ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਗਿਆਤ ਲਈ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੀ ਇਕ ਕਾਪੀ ਰੀਜ਼ਰਵ ਰਖ ਲਈ ਗਈ ਹੈ। ਜਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਸਕੋ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰਨੀ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੇਵਾ?

ਦਾਸ—

ਨਥੀ–੧ (ਕਾਪੀ ਰੀਪੋਰਟ) (ਸਹੀ) ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ

ਸਕੱਤ੍ਰ,

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਉਪਰੋਕਤ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਦਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਤਰ ਪੁਜਾ:—

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ

ਸੋਲਨ।

੨੧/੯/੫੩

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ,

ਤੁਹਾਡੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਨੰ: ੫੨੫੫ ਤ੍ਰੀਕ ੧੩/੧੪–੯–੫੩ ਦੀ ਪੁਜੀ। ਧੰਨਵਾਦ ਹੈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬੀੜ ਜੋ ਮੇਰੇ ਲਈ ਰੱਖਣੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਜਿਲਦ ਨਾ ਬੰਨ੍ਹਾਣੀ । ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਜਿਲਦਾਂ ਬੰਨ੍ਹਵਾਵਾਂਗਾ।

ਆਪ ਦਾ ਹਿਤੂ–
(ਸਹੀ) ਜੋਧ ਸਿੰਘ

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਕੁਝ ਕੁ ਹੋਰ ਲਿਖਾ ਪੜ੍ਹੀ ਹੇਠਾਂ ਅੰਕਿਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਏ ਕਿ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੀਚਾਰ ੩-੧੧-੫੯ ਨੂੰ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀ ਅਤੇ ਕਿਤਨੇ ਦ੍ਰਿੜ ਸਨ :–

ਨੰ: ੫੭੯੪/੧੮-੪ ੨੪/੨੫-੮-੧੯੫੪

... ...

... ...

ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਜੀ, ...

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ੩੦-੫-੫੪ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਦੇਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:–

"ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਵਾਲੀ ਬੀੜ, ਜਿਸ ਦੀ ਜਿਲਦ ਸੁਨਹਿਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਬੀੜ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁ: ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।"

ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬਿਨੈ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਹੁਣ ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸੋਧ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਰ ਦਸੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ ? ਉੱਤਰ ਸ਼ੀਘਰ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨੀ।

ਦਾਸ–
ਮੀਤ ਸਕੱਤ੍ਰ,
ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ।

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ,

੧–ਸੰਤ ਨਿਸਚਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਗਾਧਰੀ।
੨–ਮਹੰਤ ਭਗਤ ਰਾਮ ਜੀ ਮ/ਤ 'ਸਾਖੀ' ਜੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
੩–ਜਥੇਦਾਰ ਬਿਰਕਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਹੰਗ ਪਟਿਆਲਾ।
੪–ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਰੂਪ ਨਿਵਾਸ, ਸੋਲਨ।
੫–ਸ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਆਰਕਾਈਵਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ।

----

੧ ਓ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ ॥

ਸਰੂਪ ਨਿਵਾਸ ਸੋਲਨ
੨੮/੮/੫੪

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ,

ਤੁਸਾਡੀ ਪਤ੍ਰਕਾ ਨੰ: ੫੭੯੪ ਮਿਤੀ ੨੪/੨੫-੮-੫੪ ਦੀ ਪੁਜੀ। ਫੈਸਲਾ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਅਗੇ ਸੋਧ ਕਰਨੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਸ ਹੈ। ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਈਹੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਬੀੜਾਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸੋਧ ਲਈ ਜਾਵੇ।

ਤੁਸਾਡਾ ਹਿਤੂ
ਸਹੀ/-ਜੋਧ ਸਿੰਘ

੬੧੧੦/੧੮-੪ ੧. ੯. ੫੪

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਿੰ: ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਸਰੂਪ ਨਿਵਾਸ ਸੋਲਨ।

ਪਰਮ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਜੀ,

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਕਾਰਡ ਮਿਤੀ ੨੯-੮-੫੪ ਲਈ ਧਨਵਾਦ। ਉਤ੍ਰ ਵਿਚ ਸਨਿਮਰ ਬਿਨੈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਫ਼ਤ੍ਰ ਦੀ ਪਤਰਕਾ ਨੰ: ਪ੭੯੪ ਮਿਤੀ ੨੫-੮-੫੪ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਖੇਚਲ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਨਾਵੇਂ ਮਹਲੇ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹੋ। ਬਿਨੈ ਇਹ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਨਾਵੇਂ ਮਹਲੇ ਦੀ ਬਾਣੀ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਦਸੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਸੋਧ ਲਈ ਜਾਵੇ? ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਮੰਗਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਹੀਂ।

ਖੇਚਲ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ,

ਉਤਰ ਸ਼ੀਘਰ।

ਦਾਸ-
ਸਕੱਤ੍ਰ,
ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ॥ ਸਰੂਪ ਨਿਵਾਸ ਸੋਲਨ
੩/੯/੫੪

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ,

ਤੁਸਾਡਾ ਪਤ੍ਰ ਨੰ: ੬੧੧੦ ਤ੍ਰੀਕ ੧-੯-੫੪ ਦਾ ਮਿਲਿਆ। ਸਾਡੇ ਸਪੁਰਦ ਸੰਗਤ ਨੇ ਕੇਵਲ ਮੰਗਲਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬਾਣੀ ਸੋਧ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰਾਇ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।

ਤੁਹਾਡਾ ਹਿਤੂ-
ਸਹੀ/-ਜੋਧ ਸਿੰਘ।

੬੯੪੬ ੧੮/੯/੫੪
੨੨

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ,
ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ,
ਸਰੂਪ ਨਿਵਾਸ, ਸੋਲਨ।

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ,

ਸਾਡੀ ਪਤ੍ਰਕਾ ਨੰ: ੬੧੧੦ ਮਿਤੀ ੧-੯-੫੪ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤ੍ਰ ਮਿਤੀ ੩/੯/੫੪ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਸੰਗਤ ਨੇ ਕੇਵਲ ਮੰਗਲਾਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸੋਧ ਬਾਰੇ ਆਪ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਛਾਪਣ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹੋਰ ਨਵੀਆਂ ਅੜਿਚਣਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਹਾ ਕਿ:—

ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਕਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਯਤਨ ਜਾਰੀ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ ਥਾਂ ਹੋਰ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜਾਂ ਨਾਲ ਸੋਧੀ ਜਾਵੇ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਹ ਸਟੈਂਡ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨਾਲ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਕੋਈ ਗਲ ਮੰਗਲਾਂ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਦ ਤੱਕ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧਰੋਆ ਨਹੀਂ ਮੰਨਾ ਲਿਆ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਪ ਦੀ ਇਸ ਝਿਜਕ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੰਗਲਾਂ ਲਈ ਜੇ ਇਕ ਬੀੜ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਲਈ ਕੋਈ ਦੂਜੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨ ਕੇਵਲ ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਾਬਤ ਹੀ ਫੇਰ ਝਗੜਾ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ ਸਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਵੀ। ਅਜਿਹੇ ਸਜਣ ਦਲੀਲ ਤਾਂ ਇਹੀ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਮੰਗਲਾਂ ਲਈ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਨਵੀਆਂ ਉਲਝਣਾਂ ਪੈਣਗੀਆਂ।

ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ ਉਤੇ ਇਹ ਗਲ ਚਲ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਮੰਗਲਾਂ ਲਈ ਜੇ ਇਕ ਬੀੜ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਲਈ ਦੂਜੀ, ਜੋ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹਾਸੋ-ਹੀਣੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਨਾਲ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ, ਜੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵੀਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੋਂ ਸੰਕੋਚ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਉਤੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵੀਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਅਕਾਰਨ ਦੇਰੀ ਨ ਹੋਵੇ।

ਉਤਰ ਸ਼ੀਘਰ, ਦਾਸ—

ਸਕੱਤ੍ਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ।

੧ ਓ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ॥

ਸਰੂਪ ਨਿਵਾਸ ਸੋਲਨ
੨੪/੯/੫੪

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ,

ਤੁਸਾਡੀ ਪਤ੍ਰਕਾ ਨੰ: ੬੯੪੬ ਮਿਤੀ ੧੯/੨੨-੯-੫੪ ਦੀ ਪੁਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਤੁਸਾਡੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਜਚੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀਆਂ ਉਹ ਭਸੌੜ ਦੀਵਾਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦਾ ਝਗੜਾ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਨਾਲੇ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਆਧਾਰ ਪੁਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਮੇਟੀ (ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ) ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ। ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਮੰਗਲਾਂ ਬਾਬਤ ਹੀ ਰਾਏ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਉਂਝ ਮੈਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਧਾਰਮਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਵੀ ਹਾਂ। ਧਾਰਮਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਵਾਲੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਜਿਲਦ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਤੇ ਦਮਦਮੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ ਸੋਧ ਲਈ ਜਾਵੇ । ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਭਿੰਨਤਾ ਦਿਸੇ ਉਹ ਇਕ ਖਾਸ ਇਕਤਰਤਾ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰ ਮਗਰੋਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਤੁਸੀਂ ਹੋਰਨਾਂ ਧਾਰਮਕ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਵੀ ਲੈ ਲਵੋ।

ਆਪ ਦਾ ਹਿਤੂ-

ਸਹੀ/-ਜੋਧ ਸਿੰਘ

ਸੰਤ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੋੜ ਪਿੰਡ ਛੋਟੇ ਵਲੋਂ ੩੦-੪-੫੪ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਫੇ ਦੀ ਇਕ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ ਪਤ੍ਰਕਾ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਪੁਜੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਪਾਵਨ ਪਰਮਾਣੀਕ ਬੀੜ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਉਥੇ ਹੋਏ ਫੈਸਲੇ ਸਬੰਧੀ ਕਈ ਇਕ ਸ਼ੰਕੇ ਪਰਗਟ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੀ ਨਕਲ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ੧੧-੭-੫੪ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਤਰ ਦੇਣ ਲਈ ਬਿਨੈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਪੁਜਾ ਉੱਤਰ ਵੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਵਾਕਫੀ ਲਈ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਟੀਕਾ ਟਿਪਣੀ ਦੇ, ਹੇਠਾਂ ਦਰਜ ਹੈ:-

ੴ

ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਐਮ. ਏ.
ਐਮ. ਐਲ. ਸੀ.

ਮਿਤੀ ੧੪-੭-੫੪

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸਕੱਤ੍ਰ ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ

ਆਪ ਦੀ ਪਤ੍ਰਕਾ ਨੰ: ੩੯੮੫/੧੮-੪ ਤ੍ਰੀਕ ੧੧-੭-੫੪ ਦੀ ਪੁਜੀ। ਨਾਲ ਦੀ ਚਿਠੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਂ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਹਾਂ । ਕੀ ਕੋਈ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚਿਠੀ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਉਂਝ ਹਾਸੇ ਵਾਲੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚਿਠੀ ਉਪਰ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ ਪੁਰ "ਸਤਰੂਾਂ ਕਾ ਮੱਤ ਹੀਣ" ਸਤਰ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਪਦ ਜੋੜ ਇਸ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਈ ਤੁਕ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵਿਲੱਖਣ ਹਨ । ਕੀ ਲੇਖਕ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿਠੀ ਨੂੰ ਇਕ 'ਮਤਿ ਹੀਨੁ' ਦੀ ਕਿਰਤ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ?

ਬਾਕੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਿਆਈ ਕਿਹੜੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸ਼ੁਧ ਬੀੜ ਛਾਪਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਹੜੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ। ਆਪ ਨੇ ਪੈਰਾ ੧ ਅਤੇ ੧੦ ਵਿਚ ਦੋ ਪਹਿਲਿਆਂ ਉਦਮਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਬੀੜ ਨਾਲ ਪਾਠ ਸੋਧਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਜਣਾਂ ਸ਼ੁਧ ਬੀੜ ਛਾਪਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਇਸੇ ਬੀੜ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਿਆ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਤਤਕਰੇ ਵਿਚ ਪਦ 'ਪੋਥੀ' ਵਰਤਿਆ ਗਇਆ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਸਤਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਵੇਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲਗ ਪਏ ਸਨ । ਸ: ਜੀ: ਬੀ: ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਡੇਹਰਾਦੂਨ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ, ਜੇਹੜੀ ਬੀੜ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਨਾਲ ਦਿਲੀ ਗਈ ਸੀ, ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਬੀੜ ਵਿਚ ਇਕ ਨੋਟ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬੀੜ ਨੂੰ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਭੇਜ ਦੇਂਦਾ । ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਲਿਖ ਰਹਿਆ ਹਾਂ ਯਾਦੋਂ ਲਿਖ ਰਹਿਆ ਹਾਂ । ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ' ਪੁਸਤਕ ਵਿਚੋਂ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। 'ਗੁਰੂ' ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤਾਂ ਗੁਰਿਆਈ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਹੋਣੀ ਸੀ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਲੇਖਕ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬੀੜ ਵਿਚ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਤਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸੰਚੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਪਰ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸੰਚੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਜੀ ਵਾਲੀਆਂ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ੧੫ ਰਾਗ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਇਕ ਬੀੜ ਵਿਚ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਿਹੜਾ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਨਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਜੋ ਵਿਆਕਰਣਿਕ ਨਿਯਮ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਸੰਚੇਕਾਰਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਵਰਤੇ। ਬਾਕੀ ਜੋ ਸ਼ੰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸੇ ਖ਼ਿਆਲ ਤੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਬਹਿਸ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ। ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸੋਧ ਬਾਬਤ ਹੋਰ ਬੀੜਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ (ਪੰਜਾਂ ਜੱਜਾਂ ਦੇ) ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜੋ ਬਾਣੀ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਉਹ ਸਾਰੀ ਇਸ ਬੀੜ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਸਵਾਏ ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸੰਚੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।

ਆਪ ਦਾ ਹਿਤੂ—
(ਸਹੀ) ਜੋਧ ਸਿੰਘ

ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਅਜ ਤਕ ਬੀੜਾਂ ਛਾਪਣ ਸਮੇਂ ਸੁਧਾਈ ਕਿਥੋਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ?

ਇਥੇ ਇਹ ਦਸ ਦੇਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਸਜਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਹੁਣ ਤਕ ਬੀੜਾਂ ਛਾਪਣ ਸਮੇਂ ਸਦਾ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਨਾਲ ਸੋਧ ਕੇ ਛਾਪਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਅਤੇ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੀੜਾਂ ਉਤੇ ਲਗੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਜਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਡੇ ਛਾਪੇਖਾਨਿਆਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ :—

(ੳ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਸ੍ਰੀ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ
ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ
ਉਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਤਨ, ਮਨ ਤੇ ਧਨ ਦੁਆਰਾ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ
ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਨਿਸਚਾ ਹੈ ਕਿ
ਇਹ ਬੀੜ ਲਗ-ਕੰਨੇ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਤਕ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:—
ਸ਼ੁਧ ਗੁਰਬਾਣੀ ਟਕਸਾਲ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ।

(ਅ) ਸ੍ਰੀ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ
ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿਧ ਤੇ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਨਾਲ
ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸਚਖੰਡ ਵਾਸੀ ਐਸ.ਐਸ. ਚਰਨ ਸਿੰਘ
ਜੀ 'ਸ਼ਹੀਦ' ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਈ
ਹੋ ਕੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਕਠਨ ਮੇਹਨਤ ਨਾਲ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਇਹ ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਤੇ ਲਗ
ਕੰਨੇ ਮਾਤ੍ਰਾ ਤਕ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ–
ਸ਼ੁਧ ਗੁਰਬਾਣੀ ਟ੍ਰਸਟ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ,
ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰੈਸ, ਹਾਲ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

(ੲ) ਇਹ ਬੀੜ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਦਿ ਬੀੜ
ਨਾਲ ਲਗ ਮਾਤ੍ਰ ਤਕ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਕੇ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ
ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਬੜੀ ਮੇਹਨਤ ਨਾਲ ਛਾਪੀ ਗਈ ਹੈ
ਤੇ ਸੁਧਾਈ ਖਾਸ ਮੇਹਨਤ ਨਾਲ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ
ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ–
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਸੇਵਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਛਾਪਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸੇਵਾਦਾਰ:–
ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਮੁਨਸ਼ੀ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਐਂਡ ਸਨਜ਼ ਲਾਹੌਰ। ਛਪਾਈ ਦੀ ਸੇਵਾ
ਮੁਫੀਦ ਆਮ ਪ੍ਰੈਸ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਹੋਈ।

(ਸ)

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਆਦਿਸ੍ਰੀਗੁਰੂਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬਜੀ
ਟੈਪ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ

ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ

ਨਾਲ ਸੁਧਾਯਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਰ ਸਭ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨਾਲੋਂ
(ਜੋ ਛਪ ਚੁਕੇ ਹਨ) ਸੁਧ ਹੈ।
ਰਾਯ ਸਾਹਿਬ ਮੁਨਸ਼ੀ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਐਂਡ ਸੰਨਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ
ਮੁਫੀਦ ਆਮ ਪ੍ਰੈਸ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਛਾਪਿਆ।

ਉਪਰੋਕਤ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬੀੜ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਿ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੇ ਬੀੜਾਂ ਦੋਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ ਨਾਲ ਸੋਧ ਕੇ ਛਾਪੀਆਂ?

ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਸਜਣਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਪੂਰੀ ਮੇਹਨਤ ਨਾਲ ਸੁਧਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਵਧੇਰੇ ਨਿੱਜੀ ਲਾਭਾਂ ਵਲ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਜਦ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮੇਹਨਤ ਨਾਲ ਸੱਚੀਂ ਮੁਚੀਂ ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਲਗ-ਮਾਤਰ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਚਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ੧੩੩ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਦੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਅਗੇ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਤੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਵਿਚ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ, ਇਹ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਕਰਕੇ, ਪਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪੰਜਾਂ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਨ, ਨੇ ਇਕ ਪਤ੍ਰਕਾ ਰਾਹੀਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਨਕਲ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਵੀ ਭੇਜੀ ਗਈ, ਆਪਣੇ ਵੀਚਾਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਗਟ ਕੀਤੇ:-

ਡਾ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ,
ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਔਫ ਆਰਕਾਈਵਜ਼।

ਪਟਿਆਲਾ,
੧੭-੬-੫੪

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ,

ਆਪ ਦੀ ੧੪-੬-੫੪ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ:-

(੧) ੩੦-੫-੫੪ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਅਗੇ ਨੂੰ ਛਪਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਭ ਬੀੜਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਛਾਪੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਦੁਕਾਨਦਾਰ।

(੨) ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸੰਬੰਧੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਤੇ ਭੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਤੇ।........

(੩) ... ...
... ...

(੪) ਜੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦਾ ਮਤ-ਭੇਦ ਛਡ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਹੋਈ ਬੀੜ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਪੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸ਼ੁਧ ਹੈ। ਪਲੇਟਾਂ ਬਣ ਕੇ ਛਪੀ ਹੋਈ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।

(੫) ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਹੈ ਉਥੇ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਅਨ-ਗਿਣਤ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ,
੧੩੭, ਕਮਲਾ ਮਾਰਕੀਟ,
ਨਵੀਂ ਦਿਲੀ।

ਆਪ ਦਾ ਦਾਸ-
(ਸਹੀ) ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ
(ਡਾਇਰੈਕਟਰ)

ਸ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਲਿਖਤ ਸੰਤ ਨਿਸਚਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਗਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਸ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਨ।

ਨਾਲ ਹੀ ਜਦ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਉਪਰੋਕਤ ਉਤਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੀਚਾਰ ਪਰਗਟ ਕਰਨ ਹਿਤ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਉਤਰ ਪੁਜਾ:-

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ੴ

ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਐਮ. ਏ.,
ਐਮ. ਐਲ. ਸੀ.

ਸਰੂਪ ਨਿਵਾਸ ਸੋਲਨ
ਮਿਤੀ ੧੪-੭-੧੯੫੪

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ,

ਆਪ ਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਨੰ: ੩੯੯੪/੧੯-੪ ਤ੍ਰੀਕ ੧੧-੭-੫੪ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਸ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਆਪਣੀ ਚਿਠੀ ੧੭-੬-੫੪ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਪੁਰ ਮੇਰੀ ਵਿਚਾਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

(ੳ) ਅੰਕ (੧) ਤੇ (੨) ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ।

– – – – – – – –

– – – – – – – –

(ਬ) (੪) ਅਤੇ (੫) ਬਾਬਤ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਛਾਪੀ ਬੀੜ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਧ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਬੀੜਾਂ ਕਈ ਛਾਪੇ ਖਾਨਿਆਂ ਛਾਪੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਸੋਧੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਟਾਈਪ ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਛਪਦਿਆਂ ਛਪਦਿਆਂ ਲਗਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਟੁਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਡਿਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਖਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਹ ਹਾਲ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਸ਼ ਪਲੇਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਛਪੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੇ। (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਬੀੜ ਪਲੇਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਛਾਪੀ ਗਈ ਹੈ)।

ਆਪ ਦਾ ਹਿਤੂ--
(ਸਹੀ) ਜੋਧ ਸਿੰਘ

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਦਸੇ ਸਾਰੇ ਵੀਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਗਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਮਤ ਭੇਦ ਨਹੀਂ। ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਸਿਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਤੌਰ ਉਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਸ਼ੁਧ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਮਤ-ਭੇਦ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਆਦਿ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਮੰਗਲਾਂ ਤੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਬਾਰੇ ਸੀ, ਜਿਸ ਸਬੰਧੀ ਪੂਰੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪੂਰੀ ਖੋਜ ਉਪਰੰਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਦੀ ਮੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਠੀਕ ਹੈ।

ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਬੀੜ ਕੇਵਲ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਹਿਤ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਨਾਲ ਸੁਧਾਈ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਛਾਪੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਭੇਟਾ ਵੀ ਲਾਗਤ ਮਾਤ੍ਰ ਕੇਵਲ ੩੦) ਰਖੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਤਿ ਗੰਭੀਰ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਠੰਢੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਵੀਚਾਰਨਾ ਤੇ ਕਦਾਚਿਤ ਕਿਸੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਦਾਸ—ਸਕੱਤ੍ਰ,

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

--o--

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਤੇ ਜਨਰਲ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਮਤੇ ਆਦਿ

ਮਿਤੀ ੯/੭/੫੩ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ੯ ਵਜੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਥੇਦਾਰ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ੍ਰ: ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਚਮਕ' ਸੀਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਕੱਤ੍ਰ ਸ਼੍ਰੋ: ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ: ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਅਤੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵੇਖਣ ਹਿਤ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ। ਗਿਆਨੀ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਉਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੁੱਜ ਚੁਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਲੈਣ ਉਤੇ ੪੬੯(੨) ਪੰਨੇ ਉਤੇ ਇਹ ਵਾਕ ਆਇਆ:—

ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫

ਕਰਿਇਸਨਾਨਸਿਮਰਪ੍ਰਭੁਅਪਨਾ..........

ਵਾਕ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਾਰੇ ਸਜਣਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਗਹੁ ਅਤੇ ਠਰੰਮੇ ਨਾਲ ਤਤਕਰੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੰਤ ਤਕ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ ਦੀ ਅਸਲ ਥਾਂ (ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਤੋਂ ਹਰ ਥਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਪਿਛੋਂ) ਨੂੰ ਵੀਚਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਉਤੇ ਪੁਜੇ ਕਿ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਸਦਾ ਪੰਨੇ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਕਤ ਕਰ ਕੇ ਫੇਰ ਰਾਗ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਦਿਤਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਕਤ ਹੋਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸਜੇ ਪਾਸੇ ਕਦੇ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰ ਲੇਖ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤਾ ਉਚੇਰਾ, ਕਦੀ ਥੋੜਾ ਉਚੇਰਾ ਅਤੇ ਕਦੀ ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਕੁਝ ਕੁ ਅਜਿਹੇ ਟਰੇਸਿੰਗ ਅਤੇ ਨੋਟ ਲਏ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਉਪਰੋਕਤ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿੱਟੇ ਉਤੇ ਪੁਜਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਰੀਪੋਰਟ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਉਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਮਤਾ ਨੰ: ੧੪੩੪ ਮਿਤੀ ੨੦-੭-੫੩ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਇਆ:-

"ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਆਏ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ।"

ਉਪ੍ਰੰਤ ੩੦-੧੧-੫੩ ਨੂੰ ਸ੍ਰੋ: ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮਤਾ ਨੰ: ੧੭੨੨ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ:-

"ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪਵਾਏ ਗਏ ਗੁਟਕਿਆਂ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਬਾਰੇ ਸਰਦਾਰ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਬਾਗ ਰਾਮਾ ਨੰਦ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗੁਟਕਿਆਂ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਗਈ ਬੀੜ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।"

੧੯-੧-੫੪ ਨੂੰ ਸ: ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਝੈਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣੇ ਗਏ।

੨੨-੧-੫੪ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਇਸ ਸਮਸਿਆ ਨੂੰ ਫੇਰ ਘੋਖ ਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ:-

ਅੱਜ ੨੨-੧-੫੪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਬਾਰੇ ਦੁਬਾਰਾ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿ: ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜਥੇਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜਥੇਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾ: ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿ: ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਫਤ੍ਰ ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਇਕੱਤ੍ਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਇਸ ਸਿਟੇ ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਤੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਵੀਚਾਰ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਫੈਸਲਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ।

ਮਤਾ ਨੰ: ੯੬ ਮਿਤੀ ੩੧-੧-੫੪

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਫੋਟੋ ਬਲਾਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਛਪਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਬਾਰੇ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮਤਾ ਨੰ: ੧੫੦੫ ਮਿਤੀ ੧੯-੯-੫੩ ਅਨੁਸਾਰ ਧਾਰਮਕ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮਿਲਵੀਂ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੯-੧੦-੫੩ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਫ਼ੈਸਲਾ ' ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ੨੨-੧-੫੪ ਨੂੰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦਿਤੇ ਵੀਚਾਰ ਸਣੇ ਸੰਬੰਧਤ ਲਿਖਾ ਪੜ੍ਹੀ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁ: ਪ੍ਰਿੰ: ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਛਾਪੀ ਜਾ ਰਹੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵੀ ਉਹੋ ਹੋਵੇ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਹੈ ਭਾਵ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਛਾਪਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਰਾਗ ਬਾਅਦ ਵਿਚ।

ਜਨਰਲ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮਤਾ ਨੰ: ੧੫ ਮਿਤੀ ੧੭-੨-੫੭

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜਥੇਦਾਰ ਬਚਿਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥੇਦਾਰ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕੀਤੀ। ਮਤ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ :-

"ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਅੱਜ ਦਾ ਜਨਰਲ ਇਜਲਾਸ ਸਮੂੰਹ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਸਭਾ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਪਾਸ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗੋਂ ਤੋਂ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਗਈ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬੀੜ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ, ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿਆ ਕਰਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਗਈ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਸਹਿਵਨ ਹੀ ਜਿਹੜੇ ਪਾਠ ਛਪ ਗਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਫਹਿਰਿਸਤ ਬਣਾ ਕੇ ਸਮੂੰਹ ਸਿਖ ਸਭਾ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜੋ ਸ਼ੁਧ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਪਹਿਲੀਆਂ ਛਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰੁਸਤੀ ਕਰ ਲੈਣ।"

--o--

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਗਈ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ

ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ 'ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ' ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਹੈ।

(ਵਲੋਂ ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਕੱਤ੍ਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ)

ਚੀਫ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਇਕ ਚਿਠੀ ਆਪਣੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਮਿਤੀ ੮ ਜਨਵਰੀ ੧੯੫੭ ਵਿਚ ਛਾਪੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਚਿਠੀ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀ ਗਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿਛਲੇ ਵਾਕਿਆਤ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਕਰਕੇ ਦਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭਾਸਦਾ ਹੈ।

ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਮੰਗ ਕਰਨ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬੀੜ ਦੀ ਛਪਵਾਈ ਆਪ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਯਤਨ ਹੋਏ ਪਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹਨ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਅੰਤ ੧੯੫੧ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ੁਭ ਕੰਮ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਖ਼ਿਆਲ ਨਾਲ ਕਿ ਬੀੜ ਦੀ ਛਪਵਾਈ ਸ਼ੁਧ ਹੋਵੇ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਫੋਟੋ ਬਲਾਕ ਬਣਵਾਕੇ ਛਪਵਾਈ ਕਰਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸ: ਐਸ. ਐਸ. ਚਰਨ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਸ਼ਹੀਦ' ਵਲੋਂ ਛਪਵਾਈ ਬੀੜ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ੁਧ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਉਸੇ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਛਪੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰਤੀਬ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ, ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਖੋਜੀਆਂ ਵਲੋਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਅਸਲ ਬੀੜ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ, ਉਹ ਵਡੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਸਮੇਂ ਅਲੋਪ ਹੋਈ ਦਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਸੁਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕਿਥੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਹੀ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਏ।

ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਧਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਦੋ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾ ਦਿਤੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਕਠਿਨ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ। ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਹੀ ਇਤਨਾ ਖ਼ਰਚ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਸਭਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਜਾਂ ਸਜਣ ਨੇ ਏਨੀ ਦੇਰ ਲਗਾਤਾਰ ਇਸ "ਆਦਿ ਬੀੜ" ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸੁਧਾਈ ਲਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਤਾ।

ਬਾਣੀ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਸਮੇਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦਾ ਵੀ ਫ਼ਰਕ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਤ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਉਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਨੋਟਸ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਹੋ ਰਾਏ ਦਿਤੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਗਲ ਰਾਗਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਛਪਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਛਪ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਰੁਧ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਲਭਣੇ ਅਰੰਭ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਉਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਖਤ ਵਿਰੋਧਤਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਾਥੀ ਬਨਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣਾ ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਜ਼ਾਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਇਲਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਮਗਰੋਂ ਮੈਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪੱਖੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਜੁਆਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਬਤੌਰ ਆਨਰੇਰੀ ਸਕੱਤਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਐਡੀਟਰ 'ਅਕਾਲੀ' ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਣਾਂ ਸਿਰ ਤੇ ਸਨ, ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਇਕ ਜ਼ਿੰਮੇਂਵਾਰ ਸਜਣ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸੀ ਧੜੇ ਵਿਰੁਧ ਪਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਵਡਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਏ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਵੀ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਸ਼ੁਧ ਬੀੜ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਛਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਲੈ ਕੇ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਿਖ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨਵੀਸਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜੁਆਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕਰਨਾ ਸਿਖੀ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਿਖਾਂ ਵਿਰੁਧ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵੀ ਇਸ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਸਬੰਧੀ ਮੈਂ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਤੇ ਇਕੋ ਥਾਂ ਰਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਤਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਤਨਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਆਪਾ-ਵਿਰੋਧੀ ਮਤੇ ਇਸ ਸ਼ੱਕ ਨੂੰ ਪੱਕਿਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਗਲਤ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਰੁਧ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਬੀੜ ਛਪਣ ਤੇ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਮਤਾ ਨੰਬਰ ੩੯੬੧ ਮਿਤੀ ੨੮-੬-੫੩ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ:—

"ਦੀਵਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉਸ ਉਦਮ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਗਈ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ, ਨਾਲ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਕੇ ਬਲਾਕਾਂ ਨਾਲ ਛਪਾਈ ਦਾ ਇਹ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਹੈ।" ਇਸ ਮਤੇ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਇਹ ਸੂਚਨਾ ਵੀ ਦਿਤੀ ਕਿ "ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਸਾਰੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਤੇ ਸਭ ਪੰਥਕ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਹੋਣ ਜਾਂ ਸਹਿਜਧਾਰੀ, ( ) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦਾ ਆਦਿ "੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ" ਤੋਂ ਅੰਤ "ਅਠਾਰਹ ਦਸ ਬੀਸ" ਤਕ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਬੀੜ ਜੋ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਾਈ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਹੋਣਾ ਸਿਖੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਤੇ ਕਲਿਆਨ ਵਾਸਤੇ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।"

ਇਸੇ ਮਤੇ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਸਬੰਧੀ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਅਤੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਜੋ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬੀੜਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਇਸ ਬੀੜ ਵਿਚ ਛਾਪੀ ਗਈ ਹੈ,......ਅਤੇ ਜੋ ਸਹਿਵਨ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਪਾਵਨ ਬੀੜ (ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ) ਅਨਕੂਲ ਸ਼ੁਧ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ।"

ਇਸ ਸਾਰੇ ਮਤੇ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਇਹ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਅਤੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਦਸੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨਕੂਲ ਸ਼ੁਧ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਣ ਦੀਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਸੇ ਜਾਂਦੇ ਉਤਾਰੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਧਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ੩ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਮਤੇ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਨਵਾਂ ਮਤਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਹੀ ਦੱਸਣ ਕਿ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਮਤੇ ਤੇ ਅਮਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ "ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਨਾਲ ਜਿਉਂ ਕਾ ਤਿਉਂ ਹੋਣਾ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਤੇ ਕਲਿਆਨ ਵਾਸਤੇ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ" ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ।

ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਿਉਂ ਬਦਲਣਾ ਪਿਆ? ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁਧ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਨਮੂਨੇ ਵਜੋਂ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ 'ਪੜ੍ਹ ਪੁਸਤਕ ਸੰਧਿਆ ਬਾਦੰ......' ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਸਲੋਕ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ "੧ ਓ" ਅੰਕਤ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ "੧ ਓ" ਛਡ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਾਠ ਹੈ "ਗੁਰਮਿਲਿਐਸਭਦੁਖਗਵਾਈ" ਪਰ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ "ਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ਭੁਖ ਗਵਾਈ" ਛਾਪ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ੧੨੩ ਸ਼ੁਧੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਚੀਫ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਇਹ ਉਕਾਈਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ, ਜੇ ਇਹ ਗਲ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਦੀਵਾਨ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਤੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਵਿਚ "ਸਹਿਵਨ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ" ਨਾ ਲਿਖਦਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨਕੂਲ ਸ਼ੁਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾ ਦਿੰਦਾ।

ਜਦੋਂ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਹਨ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਪੈਂਤੜਾ ਹੀ ਬਦਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਛਡ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ੩ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ਸਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਰੀਪੋਰਟ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਰੁਧ ਇਹ ਵੀ ਗਿਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ "ਇਕ ਮੰਗਲ ਹੋਰ ਵਧਾ ਕੇ ੫੬੮ ਦੀ ਥਾਂ ਗਿਣਤੀ ੫੬੯ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ"। ਕੀ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਇਹ ਮੰਗਲ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ!

ਚੀਫ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਤੇ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਤੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਿਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਤੇ ਮੰਗਲ ਇਕ ਸਮਾਨ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ" (ਚੀਫ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਅਖਬਾਰ ਮਿਤੀ ੨੦ ਦਸੰਬਰ ੧੯੫੬ ਪੰਨਾ ੨ ਕਾਲਮ ੨)।

ਜੇ ਮੰਗਲ ਦੋਹਾਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਬੀੜਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦਾ ਇਕ ਮੰਗਲ "੧ਓ" ਹੈ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨਕੂਲ ਨਹੀਂ। ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਉਹ ਇਕ ਮੰਗਲ ਛਾਪੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਛਪਣੋਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ। ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਇਹ ਗਿਲਾ ਪਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੀਵਾਨ ਨਾ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਗੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਛਪਵਾਈ ਕਰਵਾਉਣ ਉਤੇ ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਚਾਹਵੰਦ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਹਰ ਵਿੰਗੇ ਟੇਢੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਚਿਠੀ ਦੇ ਅੰਕ ਤਿੰਨ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੀ ਬੀੜ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ੩ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੬ ਵਾਲੇ ਇਕੱਠ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾ ਛਪੀ ਹੋਵੇ, ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ।

ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਹ ਚਿਠੀ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ੯ ਜਨਵਰੀ ੧੯੫੭ ਦੇ ਪੰਨਾ ੧੩ ਤੇ ਛਪੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਸਫ਼ਾ ੨, ਸਫਾ ੧੭ ਤੇ ਸਫਾ ੧੯ ਤੇ ਤਿੰਨ ਵਖੋ ਵਖ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਛਾਪੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੀ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸ ਬੀੜ ਨਾਲ ਸੁਧਾਈ ਕਰਾਣ ਦਾ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ੩ ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਕਰਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਬੀੜ ਨਾਲ ਸੁਧਾਈ ਕਰਾਨੀ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਬੀੜ ਦੇ ਅੱਜ ਦਿਨ ਤਕ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਬੀੜ ਛਾਪੀ ਹੀ ਹੈ। ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਤਾਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁਕੀ ਦਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਲਏ ਅਤੇ ਸੁਧਾਈ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿਥੇ ਹੋਈ?

ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਵੀ ੬੦) ੬੦) ਤਕ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ।

ਕੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਬੀੜ ਦੀ ਭੇਟਾ ੩੦) ਤੇ ੨੪) ਰਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਗਈ ਬੀੜ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ?

ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਗਿਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ "੩ ਨਵੰਬਰ ੧੯੫੬ ਵਾਲੇ ਇਕੱਠ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵਖਰੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸੱਟਕੇ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।"

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਛਪਵਾਈ ਸਬੰਧੀ ਅਗੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਉਘੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ੩ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਲਜ, ਯਤੀਮਖਾਨੇ ਤੇ ਹੋਰ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ਪੱਖੀਆਂ ਦਾ ਜਨਤਕ ਇਕੱਠ ਸੱਦ ਕੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਸਮਝਿਆ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਉਸ ਦਿਨ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਦੀਵਾਲੀ ਸਮੇਂ ਹੋਏ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਤੂ ਟੀਮਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਇਨਾਮ ਦੇਣ ਲਈ ਪੁਜੇ ਹੋਏ ਸੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪਰੋਫੈਸਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ੩ ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਪੁਜਣ ਲਈ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਦੀਰਘ ਵੀਚਾਰ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾ ਕਦੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਨਾ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਨਾ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ, ਨਾ ਖਾਲਸਾ ਦਲ, ਨਾ ਨਿਰਮਲ ਮਹਾਂ ਮੰਡਲ, ਨਾ ਉਦਾਸੀਨ ਮਹਾਂ ਮੰਡਲ, ਨਾ ਬੁਢਾ ਦਲ ਆਦਿ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਹਾਂ, ਬਾਬਾ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ ਸਜਣ ਵੀ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁਜੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਹੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਤ-ਭੇਦ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ, ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਸਦਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਜਣ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ:-

੧. ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿ: ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੈਡ ਗਰੰਥੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ। ੨. ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜਥੇਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ। ੩. ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਰੰਥੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ। ੪. ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਰੰਥੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ। ੫. ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜਥੇਦਾਰ ਫ਼ੌਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥੇਦਾਰ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ। ੬. ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ। ੭. ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ। ੮. ਗਿਆਨੀ ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਲੰਧਰ। ੯. ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ। ੧੦. ਸੰਤ ਨਿਸਚਲ ਸਿੰਘ ਜੀ। ੧੧. ਬਾਵਾ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਿਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਕਾਦੀਆਂ। ੧੨. ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ। ੧੩. ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ। ੧੪. ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾ ਵਾਲੇ।

ਇਹਨਾਂ ਸਜਣਾਂ ਦੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਖੋਜੀ, ਬਾਵਾ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਦੀਰਘ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਸ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਬਾਰੀਕੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚਲੇ ਮਤ ਭੇਦਾਂ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਤ ਕੀਤਾ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਡੂੰਘੀ ਤੇ ਲਮੇਰੀ ਖੋਜ ਉਪਰੰਤ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਗਈ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ੁਧ ਹੈ।

ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਗਿਆਤ ਲਈ ਇਹ ਦਸਣਾ ਵੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ, ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖੋਜੀ ਸਜਣ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਸੌ ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੈ।

ਸੰਗਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲੈਣ ਕਿ ਕੀ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਇਕੱਠ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ?

ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਜੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਵਿਦਵਾਨ ਸਜਣ ਇਹ ਰਾਏ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।

ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੇਵਲ ਹੁਣ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰਤੀਬ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੋਹਰ ਲਾ ਕੇ ਠੀਕ ਦਸ ਚੁਕੇ ਹਨ।

ਇਕ ਨਹੀਂ ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤ ਦੀਆਂ ਐਸੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਖੋ ਵਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਬਰਾਜਮਾਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਹਰ ਥਾਂ ਰਾਗਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਦੋ ਬੀੜਾਂ ਦਾ ਹੀ ਇਥੇ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਰਹੇਗਾ।

੧. ਭਾਈ ਹਰਿਦਾਸ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਸਿਖ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਲਿਖਾਰੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਲਿਖੀ ਬੀੜ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਨੀਸਾਣ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

> "ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਆ ਲਿਖਿਆ ਹਰਿਦਾਸ ਲਿਖਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਲਿਖਿਆ। ਭੁਲ ਚੁਕ ਹੋਵੇ ਸੋ ਸੋਧਣਾ ਗੁਲਾਮ ਪਤਿਤੁ ਅਘਪਤਤੁ ਮਹਾਂ ਪਤਤ ਹਰਿਦਾਸ ਲਿਖਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ।"

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਨਿਰਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਲਿਖੀ ਉਕਤ ਸਾਰੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਗਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨ।

੨. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਵਿਚ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦਸਤਖ਼ਤੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਪਸ਼ਟ ਰਾਗਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਦੂਜੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਰਮਾਣੀਕ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੀੜਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਿਸੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਰਮਾਣੀਕ ਬੀੜ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਹੈ।

ਵਿਦਵਾਨ ਸਜਣ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਨੂੰ ਠੀਕ ਦਸਦੇ ਹਨ; ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਸਖਤੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵੀ ਇਸ ਤਰਤੀਬ ਦੀ ਪਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ, ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛਪਵਾਈਆਂ ਬੀੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਕਰਨ ਲਈ ਕਦੇ ਇਕ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਵੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦੂਜਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਕਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛਪਵਾਈਆਂ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਛਾਪੀ ਗਈ ਬੀੜ ਨੂੰ ਪਰਖ ਕੇ ਅਤੇ ਇਹ ਲਿਖ ਲਿਖ ਕੇ ਪਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕਰਨਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵਖਰੇ ਰੂਪ ਦੀ ਬੀੜ ਛਾਪ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਆਦਿ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਸ਼ੋਭਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ?

ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਕ (੬) ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਸਬੰਧੀ ਅਜੇ ਤਕ ਕਿਸੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।" ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਆਪ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ; ਪਰੰਤੂ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਅਰਜ਼ੀ-ਦਾਹਵਾ ਜਿਸ ਸਜਣ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਦੋ ਸਜਣ ਇਸ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨੋਂ ਅਸਮਰਥਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ।

ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕਰਾਰ ਕਰਕੇ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਰਹੀ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਜੋ ਵੀ ਫ਼ੈਸਲੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚਲਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੜਿੱਚਣ ਆਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਕੇ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਇ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਰੁਧ ਇਹ ਪਰਾਪੇਗੰਡਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਇਹ ਤਰਤੀਬ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ; ਪਰੰਤੂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਚਾਨਣ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦੀਵਾਨ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੇ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛਿੱਕੇ ਤੇ ਟੰਗ ਕੇ ਹੋਰ ਰਾਹੇ ਹੀ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਤਾਂ ਇਹ ਹੀ ਯਤਨ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਛਪਵਾਈ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਮਿਲਵਰਤਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਾਇ ਪਹਿਲਾਂ ਲਈ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਇਹ ਮੰਗਲ ਛਾਪੇ ਗਏ।

ਫਿਰ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਵਿਰੁਧ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਗਲ ਛਾਪਣ ਲਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਲਈ ਜਾਏ। ਰਾਵਾਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਇਕੱਤ੍ਰਤਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ, ਕਈ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਸ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਸ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਨੀਯਤ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਡਾ: ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਂ (ਸੰਤ ਨਿਸਚਲ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ, ਡਾ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ, ਮਹੰਤ ਭਗਤ ਰਾਮ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਹੰਗ) ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਦੋਹਾਂ ਸਜਣਾਂ ਸੰਤ ਨਿਸਚਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਨੀਯਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਅਵਲ ਤਾਂ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਹੋਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਤਾਂ ਇਸ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਉਪਰੰਤ ਜਥੇਦਾਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹੰਤ ਭਗਤ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸੰਮਤੀ ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੌਹਾਂ ਦੀ ਸੰਮਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਗਈ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਹੋਰ ਅਗਾਂਹ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣਾ ਹੀ ਛਡ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਹਿਲੇ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਵਿਰੁਧ ੩ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਜਦੋਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਉਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਰਕਰਮਾ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਿਆਂ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਵੀ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਇਹੋ ਵਤੀਰਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਦੀ ਛਪਵਾਈ ਬਾਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਲਗਾਤਾਰ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਾਲੇ ਅਰਦਾਸ ਭੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ "ਚੌਂਕੀਆਂ ਝੰਡੇ ਬੁੰਗੇ ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਅਟੱਲ" ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਬੁੰਗੇ ਤੋੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ਮਤੇ ਕਰਾਏ ਗਏ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿੱਖੇ ਤੇ ਚੋਭਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਵਰਤੇ ਗਏ। ਪਰਕਰਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਹੋਣ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਚੁਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਪਰਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਪਾਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਹੈ, ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੇ ਹੁਣ ਫਿਰ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰੋੜੀ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਦੀ ਕੁਟੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੋਇਆ !

ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਤੇ ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਰਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਰਾਇ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰੋੜੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ, ਪਰ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਇਹ ਰਾਇ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰੋੜੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ। ਕਮਜ਼ੋਰ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਤੇ ਐਵੇਂ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਕੌਮ ਦਾ ਵਕਤ ਖ਼ਰਾਬ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਉਸਾਰੂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨੀ, ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਪਰਕਰਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨੀ ਹੀ ਉਸਾਰੂ ਕੰਮ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਮੱਤ ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਝਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਥ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਕੋਈ ਉਸਾਰੂ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕੀਏ।

('ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗਜ਼ਟ', ਫ਼ਰਵਰੀ, ੧੯੫੭ ਵਿਚੋਂ)

—o—

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ

ਇਹ ਅਕਾਰਨ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਿਉਂ ?

[ਪ੍ਰੋ: ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ]

੩-੧੧-੫੯ ਨੂੰ ਦੀਵਾਲੀ ਸਮੇਂ ਹੁਣ ਇਕ ਹੋਰ ਨਵਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣਿਆਂ ਪਹਿਲਿਆਂ ਮਤਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਭਿੰਨ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਅਜੀਬ ਆਪਾ-ਵਿਰੋਧੀ ਲਿਖਤਾਂ ਅਤੇ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਇਕ ਗੋਰਖ-ਧੰਧੇ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਝ ਗਏ ਹਨ। ਆਓ! ਜ਼ਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੇ ਯੁਕਤੀਆਂ ਦੀ ਠਰ੍ਹੰਮੇ ਨਾਲ ਪੜਚੋਲ ਕਰੀਏ:-

(੧) ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਬੀੜ ਛਾਪੇ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ੩੦-੫-੫੯ ਨੂੰ ਇਕ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ ਚਿਠੀ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲ ਲਿਖੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ- "......ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜਦ ਕਿ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹੱਥ-ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਕਰਾਈ ਪਵਿਤਰ ਆਦਿ ਬੀੜ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਪਰਤੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕੀ?..........ਮੇਰੀ ਨਾਚੀਜ਼ ਰਾਇ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਐਸਾ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜੋ ਪਵਿਤਰ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ authenticity (ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਤਾ) ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਵੇ।"

(੨) ਹੁਣ ਦੇਖੋ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਮਤਾ ਨੰਬਰ ੩੯੬੧ ਮਿਤੀ ੨੮-੬-੫੩ "(ੳ) ਦੀਵਾਨ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉਸ ਉਦਮ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਗਈ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ, ਨਾਲ ਸੁਧਾਈ ਕਰਕੇ ਬਲਾਕਾਂ ਨਾਲ ਛਪਾਈ ਦਾ ਇਹ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਲਾਗਤ ਤੋਂ ਘਟ ਭੇਟਾ ਨਿਯਤ ਕਰਨੀ ਤੇ ਬੀੜ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਬਿਨਾਂ ਪਦ-ਛੇਦ ਕੀਤੇ ਛਾਪਣਾ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਬਹੁਤ ਸੁਚੱਜੀ ਤੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਸੇਵਾ ਹੈ।

(ਅ) ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਸਾਰੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਤੇ ਸਭ ਪੰਥਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ-ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਹੋਣ ਜਾਂ ਸਹਿਜਧਾਰੀ-ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦਾ ਆਦਿ "੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ" ਤੋਂ "ਅਠਾਰਹ ਦਸ ਬੀਸ" ਤਕ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਬੀੜ ਜੋ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਾਈ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਜਿਉਂ ਕਾ ਤਿਉਂ ਹੋਣਾ ਸਿਖੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਤੇ ਕਲਿਆਨ ਵਾਸਤੇ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਪਾਸ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਾਰੇ ਮਤ-ਭੇਦਾਂ ਦੀ ਨਿਰਪਖ ਤੇ ਸਯੋਗ ਛਾਣ ਬੀਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦੇ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਛੇਤੀ ਪਰ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਖੋਜ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਵਿਚਾਰ ਬਾਅਦ ਰੀਪੋਰਟ ਲੈਕੇ ਉਚਿਤ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦਾ ਚਰਚਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ।"

ਉਪਰੋਕਤ ਮਤੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਮਿਲਵੇਂ ਵਿਦਵਾਨ ੯-੧੦-੫੩ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕੱਤ੍ਰ ਹੋਏ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦਾ ਆਧਾਰ ਉਕਤ ਬੀੜ ਨੂੰ ਹੀ ਬਣਾਇਆ।

ਫੇਰ ੧੯-੪-੫੪ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਛਾਉਣੀ, ਚੌਂਕ ਕਰੋੜੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਵਿਖੇ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਭਾਰੀ ਭੱਜ ਦੌੜ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ, ਮਹੰਤਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਇਕੱਠ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਅਰੰਭ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੁਛ ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਉਤੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਸ: ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਝੈਲ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ, ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਉਕਤ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਪੁਜੇ। ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਸਜਣਾਂ ਦੇ ਮਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਰੁਧ ਕਈ ਇਕ ਗਲਤ ਫ਼ਹਿਮੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਖੂਬ ਭੜਕਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਪਰੰਤੂ ਜਦ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਆਪਾ-ਵਿਰੋਧੀ ਮਤੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਕੇ ਸੁਣਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਹੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਦਸੀ ਗਈ ਤਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਸੰਗਤਾਂ ਹੱਕੀਆਂ ਬੱਕੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਅਤੀ ਹਾਸੋ-ਹੀਣੀ ਹੋਈ। ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੰਗਤ ਨੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਅਕੱਤ੍ਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰਖੋਵਾਲ ਤੇ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਸਜਣ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਇਹੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਗਈ ਬੀੜ ਦੀ ਸ਼ੁਧਤਾ ਪਰਖਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ "ਆਦਿ ਬੀੜ" ਹੀ ਹੈ। ਸੋ ੯-੫-੫੪ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਪਾਵਨ "ਆਦਿ ਬੀੜ" ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਅਗਲੀ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਆਖ਼ਰ ਇਹ ਇਕੱਠ ੯-੫-੫੪ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਡਾ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਨਿਸਚਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਪੰਜ ਸਜਣ ਚੁਣੇ ਗਏ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਦੇਣ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਫਿਰਨਾ ਚਾਹਿਆ, ਪਰੰਤੂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਉਥੇ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ ਜੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਪਰਵਾਨ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਗਲ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਇਕ ਪੱਤਰ ਮਿਤੀ ੨੪-੯-੫੪ ਵਿਚ ਨ ਕੇਵਲ ਮੰਨੀ ਹੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਫ਼ਤਵਾ ਵੀ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ "..........ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀਆਂ, ਉਹ ਭਸੌੜ ਦੀਵਾਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦਾ ਝਗੜਾ ਚੁਕਿਆ ਸੀ..........।" ਹੁਣ ੩-੧੧-੫੬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲਿਆਂ ਮਤਿਆਂ ਅਤੇ ਲਿਖਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉਲਟ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਇਸ ਫ਼ਤਵੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਇਹ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਹੀ ਤਾਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ? ਇਹ ਗਲ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਵੇਖ ਵੀਚਾਰ ਲੈਣ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸੁਆਦਲੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਹੋਏ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਣਾਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਕੋਣ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤਕ ਜ਼ੋਰ ਦੇਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਮਤਿਆਂ ਤੇ "ਆਦਿ ਬੀੜ" ਨੂੰ ਛਪਾਈ ਦਾ ਆਧਾਰ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਹੀ ਫਿਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪੁਛਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਸਾਂਝੇ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਉਤੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅਤੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

ਹੁਣ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ੩-੧੧-੫੬ ਨੂੰ ਦੀਵਾਲੀ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਪੱਖੀਆਂ ਦਾ ਇਕਠ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਕੇ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਲ ਮਨੋਰਥ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਹੁਣ ਤਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਅਸ਼ੁਧ ਛਪ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਯਤਨ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਲੱਖੀ-ਲੁਣ ਵਾਲੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਆਂਚ ਨਾ ਆਵੇ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਸਜਣਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਅਜ ਤਕ ਛਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਗਈ ਬੀੜ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ੁਧ ਹੈ ਉਥੇ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ, ਬਾਵਜੂਦ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਲਿਖ ਕੇ ਪੁਛਣ ਉਤੇ, ਇਕ ਵੇਰੀ ਇਕ ਅਖਰ ਵੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਅਸ਼ੁਧ ਛਾਪੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ। ਸਗੋਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਘਾਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤੁਰੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸ਼ੁਧ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਸੁਆਰਥੀ ਸਜਣ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੀਆਂ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਦਸ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਟਪਲਾ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜੀਬ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡੇ ਦੇ ਇਸ ਯੁਗ ਵਿਚ !

ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਹਰ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਰੁਧ ਗ਼ਲਤ-ਫ਼ਹਿਮੀਆਂ ਫੈਲਾਉਣ ਤੇ ਆਪਾ-ਵਿਰੋਧੀ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਖੂਬ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਬੂਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਹੀ ਕੁਝ ਹਵਾਲੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ੨੦ ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਪਰਚੇ ਦੇ ਮੁਖ ਲੇਖ ਵਿਚ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ, "ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਦਿ ਬੀੜ (ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਮਦਮੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਉਤਾਰਨ ਸਮੇਂ, ਛੁਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਠਾਂਤਰ ਭੇਦਾਂ ਦੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਰਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਕੀਤੇ, ਬਾਕੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਤਕੀਏ ਤਾਂ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਉਤਰਿਆ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।" ਅਗੇ ਇਸ ਦੇ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਵਿਦਵਾਨ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਫੇਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-"ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਦਿ ਬੀੜ ਤੇ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਦੋਵੇਂ ਆਮ ਤੌਰ ਉਤੇ ਪਰਸਪਰ ਇਕਸਾਰਤਾ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਫ਼ਰਕ, ਛੁਟ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਭੇਦਾਂ ਦੇ, ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ।" ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਪਾਠਾਂਤਰ ਭੇਦ ਜੋ ਕੋਈ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਹਨ ਵੀ ਤਾਂ ਕਿਤਨੇ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਹਨ, ਨਿਰਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਿਲਕੁਲ ਚੁਪ ਹੈ। ਇਹੀ ਅਖਬਾਰ ਅਗੇ ਚਲ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਜੋ ਆਦਿ ਤੇ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕਰਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਾਠ ਨੂੰ ਅਸ਼ੁਧ ਕਹਿਣਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਇਕ ਅਜੇਹਾ ਨਿਰਮੂਲ ਅਤੇ ਈਰਖਾ ਭਰਿਆ ਦੂਸ਼ਨ ਹੈ ਜੋ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਮਤ ਭੇਦ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉਤੇ ਲਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਸੋਭਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ।

ਹੁਣ ਵੇਖਣ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਇਹ ਅਖਬਾਰ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਉਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਅਤੇ "ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ" ਵਿਚ ਸਿਵਾਏ ਕੁਝ ਪਾਠ ਭੇਦ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਬਸ਼ਰਤਿ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਫੇਰ ਇਸ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵੀ ਫਿਰ ਨਾ ਜਾਣ। ਉਪਰਲੀ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਪਿਆ ਦੱਸੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਕੁ ਪਾਠਾਂ ਸਬੰਧੀ ਹੀ ਹੈ, ਰਾਗਾਂ ਅਤੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸਬੰਧੀ ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸਿਧ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬੀੜ ਤੋਂ ਜੋ ਵੀ ਉਤਾਰੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਤੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਤਾਂ ਹੀ ਸ਼ੁਧ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਤੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਪਰੰਤੂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਹੁਣ ਤਕ ਛਾਪੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਵਿਤਰ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਤੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਹੁਣ ਤਕ ਛਾਪੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬੀੜ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਕਹੀਆਂ ਜਾਣ, ਜਦ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਗਲ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ? ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਸ਼ੁਧ ਹਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਅਨਕੂਲ ਛਪੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬੀੜ ਦੇ ਅਸ਼ੁਧ ? ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਅਸ਼ੁਧ ਬੀੜਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਅਤੇ "ਢਾਈ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਗੁਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਬੀੜਾਂ" ਦਾ ਰੂਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸ਼ੁਧ ਬੀੜਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦਸ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਉਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੀਆ ਤੇ ਹਠ ਕਰੀ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਟਪਲਾ ਦੇਣਾ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਸ਼ੋਭਦਾ ਹੈ, ਪਾਠਕ ਜਨ ਆਪ ਹੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲੈਣ।

ਇਹੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਅਗੇ ਚਲ ਕੇ ਫੇਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਢਾਈ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਜੋ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ, ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ ਅਨਕੂਲਤਾ ਵਿਚ, ਪੰਥ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਸਿਰਲੇਖ ਤੇ ਮੰਗਲ ਰਲਵੇਂ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ.......ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਤੇ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਤੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਿਆਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਤੇ ਮੰਗਲ ਇਕ ਸਮਾਨ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਸਿਰਲੇਖ ਪਹਿਲੇ ਹੈ ਉਥੇ ਹੀ ਦਮਦਮੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿਰਲੇਖ ਹੀ ਪਹਿਲੇ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਉਲਟਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੰਗਲ ਪਹਿਲੇ ਹੈ ਉਥੇ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਭੀ ਮੰਗਲ ਪਹਿਲੇ ਹੈ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਹੈ ਸਿਰਲੇਖ।"

ਉਪਰਲੀ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਫਿਰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਿਖਾਰੀ ਸਜਣ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਉਸਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛਪ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਰਹੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਕੀਤੇ ਇਸ ਦਾਹਵੇ ਨੂੰ ਕਿ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਹੁਣ ਤਕ ਛਪ ਰਹੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਤੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਆਦਿ ਤੇ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਨਾਲ ਰਲਦੀ ਹੈ, ਚੈਲਿੰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੇਠਾਂ ਕੁਝ ਐਸੀਆਂ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੂਲਮੰਤਰ ਸਜੇ ਪਾਸੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਉਪਰਲੀ ਸਤਰ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲੋਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਛਾਪ ਕੇ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਿਧ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਛਪ ਰਹੀਆਂ ਬੀੜਾਂ 'ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ' ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ:—

(ੳ) ਰਾਗੁ ਮਾਝ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੧ ਮਹਲਾ ੪ (ਪੰਨਾ ੯੪) (ਅ) ਰਾਗੁ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪ (ਪੰਨਾ ੯੮੪), (ੲ) ਕੇਦਾਰਾ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੧ ਚਉਪਦੇ (ਪੰਨਾ ੧੧੧੮), (ਸ) ਰਾਗੁ ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧ ਚਉਪਦੇ (ਪੰਨਾ ੧੧੨੫), (ਹ) ਰਾਗੁ ਬਸੰਤੁ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧ ਚਉਪਦੇ ਦੁਤੁਕੇ (ਪੰਨਾ ੧੧੬੮), (ਕ) ਆਸਾ ਘਰੁ ੧੧ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ ੪੦੩), (ਖ) ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੩ ਅਸਟਪਦੀਆ ਘਰੁ ੨ (ਪੰਨਾ ੪੨੨), (ਗ) ਰਾਗੁ ਗੂਜਰੀ ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੁ ੧ (ਪੰਨਾ ੪੯੦), (ਘ) ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਬਾਣੀ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਕੀ (ਪੰਨਾ ੭੯੪), (ਙ) ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੨ (ਪੰਨਾ ੮੬੨), (ਚ) ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ਦੁਪਦੇ (ਪੰਨਾ ੯੮੭)।

ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਏਸੇ ਹੀ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਨਿਰੋਲਤਾ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਹੇਠ ਮਿਤੀ ੨੯—੬—੫੬ ਨੂੰ ਇਕ ਲੇਖ ਛਪਿਆ, ਇਸ ਮਜ਼ਮੂਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੱਕ ਕਰਤਾ ਜੀ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂ ਸਨ। ਫਿਰ ਏਸੇ ਹੀ ਲੇਖ ਨੂੰ ਬੰਬਈ ਦੇ ਇਕ ਸਪਤਾਹਕ ਅਖਬਾਰ ਨੇ ਮਿਤੀ ੨੭—੧—੫੭ ਨੂੰ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਛਾਪਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਲੇਖ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਕਰਤਾ ਜੋ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਦਵੀ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "........ਇਥੇ ਅਪੜ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਸਬੂਤ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਿਰੋਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਇਹ ਬੀੜ (ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ-ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ) ਮੰਗਣ ਤੇ ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾ ਮਿਲੀ ਤਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰੇ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਹੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਤੇ ਕੁਝ ਫ਼ਰਕ ਨ ਨਿਕਲਿਆ........।"

ਹੁਣ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਵੀਚਾਰਨ ਅਤੇ ਦਸਣ ਕਿ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ। ਕਦੇ ਦੀਵਾਨ ਮਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਤੇ ਕਲਿਆਨ ਦਾ ਨਿਰਭਰ ਇਸ ਗਲ ਉਤੇ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਨਾਲ "ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ" ਹੋਵੇ। ਕਦੀ ਮਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੀੜ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵਲੋਂ ਲਿਖਾਈ ਗਈ ਬੀੜ ਦੇ ਉਤਾਰਿਆਂ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇ, ਫੇਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਮਦਮੀ ਅਤੇ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਸਿਵਾਏ ਕੁਝ ਪਾਠ ਭੇਦਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਉਪਰਲੇ ਹਵਾਲੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਉਤਾਰੀ ਗਈ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਨਾਲ ਮੇਲੀ ਗਈ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਬੀੜਾਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਇਕੋ ਸਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ।

ਸਿਆਣੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਚ ਸੌ ਪੜਦੇ ਪਾੜ ਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਖ਼ਰ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਉਤੇ ਮੰਨ ਹੀ ਗਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ 'ਆਦਿ ਬੀੜ' ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ 'ਦਮਦਮੀ' ਬੀੜ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਇਕੋ ਹਨ। ਫੇਰ ਝਗੜਾ ਕਿਸ ਗਲ ਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ? ਅਤੇ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਅਨੁਕੂਲ ਬੀੜ ਛਾਪਣ ਨਾਲ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਉਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪਾਠ ਭੇਦ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਿਆ?

ਅਸੀਂ ਸਨਿਮਰ ਪੁਛਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਫੇਰ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ੨੮-੯-੫੩ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਮਤੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਇਹ ੩-੧੧-੫੪ ਵਾਲਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ? ਜਦ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਨਾਲ ਸੁਧਾਈ ਕਰਕੇ ਬੀੜ ਛਾਪੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਰੋਧ ਕਿਸ ਗਲ ਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ? ਫੇਰ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਅਸ਼ੁਧ ਬੀੜਾਂ ਜੋ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬੀੜਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀਆਂ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਦਬਾ ਦਬ ਕਿਉਂ ਛਾਪੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ? ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਇਕੋ ਹੀ ਸਾਹ ਨਾਲ ਠੰਢਾ ਤੱਤਾ ਬਿਲੋਵਨ ਵਾਲੀ ਗਲ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਯੋਗ ਅਤੇ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ? ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ੁਧ ਅਤੇ ਸਸਤਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਹਿਤ ਛਾਪਣ ਵਿਚ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੋ: ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਹਥ ਵਟਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਪੰਥ ਦੀ ਚਿਰੋਕੀ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤ ਲਿਟਰੇਚਰ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ, ਪਰੰਤੂ ਸਾਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਦੀਵਾਨ ਕੁਝ ਇਕ ਸਵਾਰਥੀ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮ-ਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਚਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸ ਗਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਤ ਨਵੇਂ ਸੂਰਜ ਉਲਟੇ ਪੁਲਟੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰਕੇ ਨ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹੀ ਡੇਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸ਼ੁਧ ਬੀੜਾਂ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾ ਵਿਕਾਉਣ ਦੇ ਗੁਨਾਹ ਦਾ ਭਾਗੀ ਭੀ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦੀਵਾਨ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਉਤੇ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ "ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ" ਨੂੰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ। ਇਸਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਹੀ ਕੌਣ ਰਿਹਾ ਹੈ?

ਠਰ੍ਹੰਮੇ ਅਤੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵੀਚਾਰਿਆਂ ਉਪਰਲੀ ਸਾਰੀ ਵੀਚਾਰ ਦਾ ਸਾਰ-ਅੰਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ—

੧. ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਮਤਿਆਂ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ ਆਦਿ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜਾਂ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਇਕ ਸਾਰਤਾ ਵਿਚ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸੌ ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ।

੨. ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜਾਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਦੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਬੀੜ ਆਦਿ ਬੀੜ ਨਾਲ ਸੋਧ ਕੇ ਛਾਪੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਦੇ ਵੀ ਅਨੁਕੂਲ ਹੀ ਹੋਈ।

੩. ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਅਤੇ ਮੰਗਲ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਅਨਕੂਲ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਦੇ ਉਤਾਰੇ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਸ਼ੁਧ ਹਨ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੪. ਜੇ ਦੀਵਾਨ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਮਤੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਪਰ ਦਿਤੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਉਤੇ ਕਾਇਮ ਹੈ ਤਾਂ ਦੀਵਾਨ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚਕਾਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਤਾ ਅਤੇ ਛਪਾਈ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਤਭੇਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ।

੫. ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਫੋਟੋ ਬਲਾਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਛਾਪੀ ਗਈ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੇ ਰਾਗਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਐਨ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।

੬. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਤਾ ਬਾਰੇ ਵੀਚਾਰ ਕੋਈ ਜੰਤਕ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਅਖ਼ਬਾਰੀ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਅਤੇ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਤੇ ਭੜਕਾਊ ਲੇਖ ਲਿਖਣੇ ਅਤੀ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹਨ।

ਕੀ ਅਸੀਂ ਆਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਸਜਣ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਮਤਿਆਂ ਅਤੇ ਲਿਖੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਠਰੰਮੇ ਨਾਲ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅਕਾਰਨ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਕੇ ਤੇ ਹਠ ਵਿਚ ਆਕੇ ਬੀੜ ਦੀ ਛਪਵਾਈ ਸਬੰਧੀ ਕੋਈ ਵੀ ਕਦਮ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਚੁਕਣਗੇ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ "ਸਿਖੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਪੰਥ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਕਲਿਆਨ ਨੂੰ" ਸੱਟ ਮਾਰੇ?

('ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗਜ਼ਟ' ਮਹੀਨਾ ਫਰਵਰੀ, ੧੯੫੭)

ਪਹਿਲੀਆਂ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ

ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ !

(ਵਲੋਂ—ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਕਤ੍ਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ)

ਛਾਪੇਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਛਪਵਾਈ ਦਾ ਹਾਲਾਂ ਤਕ ਇਤਨਾ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤੀ ਨ ਰਹੇ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਬਾਵਜੂਦ ਬੜੇ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਸਮੇਂ ਵੀ ਕਈ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਛਪਦੀ, ਦੂਜੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਲਭ ਕੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਰੁਧ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੀ ਛਪਵਾਈ ਆਪਣੇ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਵਿਚ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਆਰੰਭਣ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦਿਕਤ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ੁਧ ਬੀੜ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਬੀੜ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁਧ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹਰ ਪੰਨੇ ਦਾ ਫੋਟੋ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹਰ ਫੋਟੋ ਦੇ ਬਲਾਕ ਬਣਵਾ ਕੇ ਛਪਵਾਈ ਕਰਵਾਈ ਜਾਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਪਵਾਈ ਸਮੇਂ ਸਹਿਵਨ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਅਤੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪਹਿਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਅਸ਼ੁਧੀ ਠੀਕ ਕਰਨੋ ਰਹਿ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਜਦੋਂ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾ, ਉਹ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਠੀਕ ਕਰ ਲਈ ਜਾਏਗੀ।

ਇਸੇ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ੁਧ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ੭੩੩ ਸ਼ੁਧੀਆਂ ਕਰਨੀਆ ਪਈਆਂ। ਨਮੂਨੇ ਵਜੋਂ ਪਹਿਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਠ ਸੀ "ਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ਭੁਖ ਗਵਾਈ" ਪੰਨਾ ੭੩੨। ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਪਾਠ ਅਸ਼ੁਧ ਹੈ। ਸ਼ੁਧ ਪਾਠ "ਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ਸਭ ਭੁਖ ਗਵਾਈ" ਹੈ। ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਇਹ ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ "ਪੜ੍ਹ ਪੁਸਤਕ ਸੰਧਿਆਬਾਦੰ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ "੧ ੳ" ਦਰਜ ਹੈ ਪਰ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ "੧ ੳ" ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ "੧ ੳ" ਦਰਜ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ੭੩੩ ਸ਼ੁਧੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਛਪੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਰਾਗਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਪਿਛੋਂ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਰਤੀਬ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁਧ ਕਰ ਦਿਤਾ ਉਥੇ ਮੂਲ-ਮੰਤਰ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵੀ ਸਿਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਰ ਦਿਤੀ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿਤਰ ਬੀੜ ਛਾਪਕੇ ਜਦੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਗੀ ਤਾ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਧ ਛਪਵਾਈ, ਚੰਗਾ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਲਾਗਤ ਮਾਤਰ ਭੇਟਾ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਸ ਕੰਮ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਹੋਈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਦੀ ਛਪਵਾਈ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਹੋਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਲਟਾ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵੀ ਬਦਲ ਦਿਤੀ ਹੈ।

ਆਮ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਇਸ ਲਈ ਕਈ ਥਾਂ ਤੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡੇ ਨਾਲ ਭੁਲੇਖੇ ਵੀ ਪਏ।

ਇਹਨਾਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦੇ ਝਾਂਸੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਭਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਪਰੰਤੂ ਚੀਫ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਕਈ ਪੈਂਤੜੇ ਬਦਲੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਬਕ ਜ਼ਿਕਰ ਪਹਿਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ।

ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਸ਼ੁਧ ਬੀੜ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਕਿਹੜੀ ਹੈ, ਬੜੀ ਦੀਰਘ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਗਈ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਅਤੇ ਅਗੇ ਛਪੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਇਕੋ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਦਲਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬਦਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਸਿਖ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਸਿਖ ਸਭਾ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜਿਤਨੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਵੀ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਵੀ ਸਮੂਹ ਖੋਜੀ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਅਸਲ ਬੀੜ ਵਡੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਸਮੇਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈ ਦਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹੋ ਰਾਇ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਚੁਨਾਂਚਿ ਇਹੋ ਹੀ ਤਰਤੀਬ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਂਝੇ ਸਿਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦੀ ਨਕਲ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਅਗੇ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਫ਼ੈਸਲੇ ਉਪਰੰਤ ਪਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਬਾਵਾ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਿਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਕਾਦੀਆਂ, ਜਸਟਸ (ਹੁਣ ਰੀਟਾਇਰਡ) ਸ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਜ ਹਾਈਕੋਰਟ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਖੋਜ ਕਰ ਕੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੂਚਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਾਫ਼ੀ ਖੋਜ ਉਪਰੰਤ ਇਹਨਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਫ਼ੈਸਲਾ ਦਿਤਾ :–

> "ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮਤਾ ਨੰ: ੭੨੯ ਮਿਤੀ ੬-੫-੫੫ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ੨੦-੧੦-੫੫ ਨੂੰ ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨਾਂ ਸਬੰਧੀ ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰ ਬਤੌਰ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰੀਏ। ਸੋ ਦਾਸਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਚੋਖਾ ਚਿਰ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਦਾਸ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪੁਜੇ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਨੂੰ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲੋਂ ਹਰ ਥਾਂ ਪਹਿਲ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬੀੜ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਏਹੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਛਪਣ।"
>
> ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਇਸ ਫ਼ੈਸਲੇ ਅਨਕੂਲ ਹੈ।

ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਇਹਨਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਰਖਯਕ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰਤੀਬ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮੋਹਰ ਲਾ ਕੇ ਸਭ ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਅਜ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਰਗਵਾਸੀ ਅਕਾਲੀ ਕੌਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਇਸ ਤਰਤੀਬ ਨੂੰ ਅਪਨਾ ਚੁਕੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

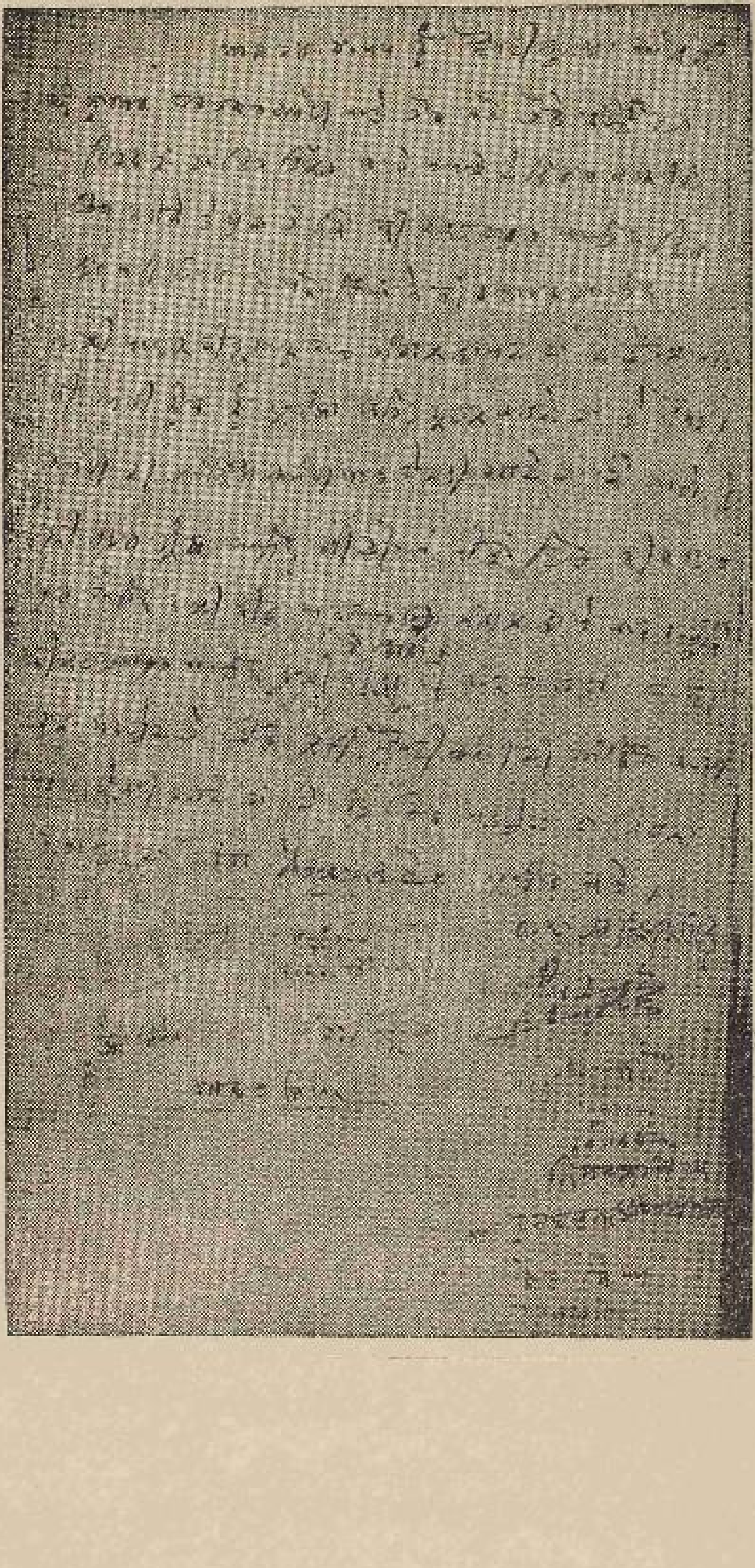

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਅਤੇ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਗਲ ਰਾਗਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛਪਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੀ ਪੋਥੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ—"ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ" ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਲੀ" ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ, ਵਿਚ ਮੂਲ-ਮੰਤ੍ਰ ਜਾਂ ਮੰਗਲ ਦਾ ਸਹੀ ਥਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਪੂਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :—

੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ
ਕਰਤਾਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ
ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਨਾਮ ਸਭ ਦੇਵਾਂ ਦਾ ਦੇਵ ਹੈ॥ ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਮਨਾਂਵਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਸਿਵ ਨੂੰ, ਕੋਈ ਗਨੇਸ ਨੂੰ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ॥ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਸਤਿਨਾਮੁ ਨੂੰ ਅਰਾਧਤੇ ਹੈਂ ਜਿਸ ਕਰ ਸਭ ਵਿਘਨ ਨਾਸ ਹੋਂਦੇ ਹਨ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਾ ਮੰਗਲਚਾਰ ਆਦਿ ਰਖਾ ਗਿਆ ਹੈ॥

ਇਕ ਨਹੀਂ ਕਈ ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤ ਦੀਆਂ ਐਸੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਖੋਹਲੀ ਰੈਫ਼ਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਕ ਬੀੜ ਉਤੇ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮੋਹਰ ਛਾਪ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ। ਜਿਸ ਬੀੜ ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਮੂਲ-ਮੰਤ੍ਰ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿਤੀ ਉਹ ਭਾਈ ਹਰਿਦਾਸ ਜੀ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਅਨਿੰਨ ਸਿਖ ਸਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਲਿਖਾਰੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਬੀੜ ਉਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਕਰ-ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੂਲ-ਮੰਤਰ ਦਾ ਬਲਾਕ ਅਗੇ ਛਾਪਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਇਸ ਬੀੜ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਭਾਈ ਹਰਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਕਿ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਸਨ, ਅਗੇ ਛਾਪੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਿਖਤ ਤੋ ਭਾਈ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਰਮਾਣਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਲਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

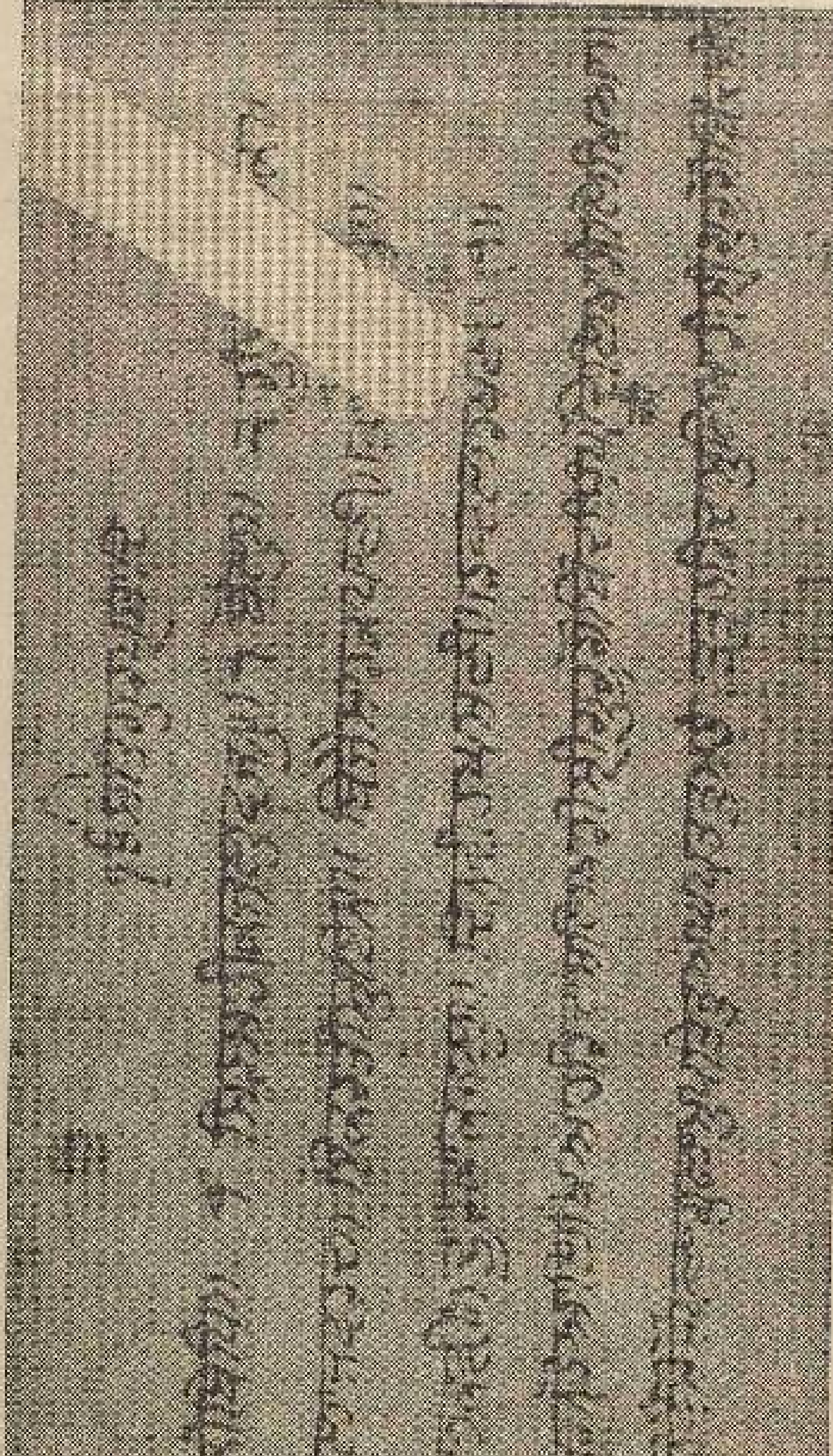

ਇਸ ਬੀੜ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਹੈ। ਮੰਗਲ ਹਰ ਥਾਂ ਰਾਗਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅੰਕਤ ਹਨ।

ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਸ਼ਕ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਨਹੀਂ।

(ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗਜ਼ਟ ਫਰਵਰੀ ੧੯੫੭ ਵਿਚੋਂ।)

—○—

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮਤਾ ਨੰ: ੧੨੭੯ ਮਿਤੀ ੨੩-੫-੫੭ ਅਨੁਸਾਰ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਚੁਣੇ ਪੰਜਾਂ ਸਜਣਾਂ ਅਤੇ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਵਲੋਂ ਨਿਯਤ ਪੰਜ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ੨੫-੨-੫੯ ਤਕ ਹੋਈਆਂ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰਖੋਵਾਲੀਏ ਅਤੇ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਬਲ ਐਮ. ਏ. ਦੇ ਸੱਦੇ ਤੇ ੨੦ ਮਈ ੧੯੫੭ ਨੂੰ ਸੰਤ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਉਤੇ ਇਕੱਤ੍ਰ ਹੋਇਆ ਅੱਜ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ, ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਹੋਰ ਸਮੂੰਹ ਸਿਖ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਸਜਣ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛਪਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਪਈਆਂ ਉਲਝਨਾਂ ਨੂੰ ਸਲਝਾਨ ਲਈ ੧੦ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ੫ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਨਿਯਤ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ੫ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰੇਗਾ। ਕੰਮ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਓਹ ੧੦ ਸਜਣ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ "ਅਸੀਂ ਪਖਪਾਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖਿਆਲ ਛਡ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ"। ਇਨ੍ਹਾਂ ੧੦ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸਜਣ ਵੀ ਰਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਮ ਫੈਸਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਹਰ ਇਕ ਸੰਪਰਦਾ ਅਥਵਾ ਵਿਦਵਾਨ ਪਾਸੋਂ ਰਾਇ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਵਿਦਵਾਨ ਜਾਂ ਸੰਪਰਦਾ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਲਿਖ ਕੇ ਜਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਦੱਸ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਸੰਬੰਧੀ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਅਖਬਾਰੀ ਅਥਵਾ ਪਰਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

(ਸਹੀ) ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ

ਮਿਤੀ ੨੦-੫-੫੭ (ਸੰਤ-ਡਬਲ ਐਮ.ਏ.)

ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮਤਾ ਨੰ: ੧੨੭੯ ਮਿਤੀ ੨੩-੫-੫੭ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਲਿਖੇ ਪੰਜਾਂ ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਵਲੋਂ ਨਿਯਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੰਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛਪਾਈ ਬਾਰੇ ਵੀਚਾਰ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ:-

੧. ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿ: ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
੨. ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
੩. ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ
੪. ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਮ.ਏ.
੫. ਪ੍ਰੋ: ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

(ਸਹੀ) ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ
੨੮-੫-੫੭

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਛਪਵਾਈ ਆਦਿ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੬ ਜੂਨ ੧੯੫੭ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ:-

੧. ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿ: ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
੨. ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜਥੇਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੩. ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
੪. ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
੫. ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ
੬. ਸਰਦਾਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ
੭. ਡਾਕਟਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
੮. ਸਰਦਾਰ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
੯. ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਕਾਰਵਾਈ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਜਣ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜਥੇਦਾਰ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਜਿਸ ਮਾਮਲੇ ਸੰਬੰਧੀ ਆਪ ਸਭ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੱਤ੍ਰ ਹੋਏ ਹੋ, ਉਹ ਸਮੂਹ ਪੰਥ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਤੁਸਾਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਪਖਪਾਤ ਛਡ ਕੇ ਪੂਰਨ ਨਿਰਪਖਤਾ ਅਤੇ ਸਿਦਕ-ਦਿਲੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਆਗਿਆ ਤੋਰੇ ਓਸੇ ਪਾਸੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿੰਤੂ ਤੇ ਹਠ ਕੀਤੇ ਤੁਰਨਾ ਅਤੇ ਸਹੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਉਤੇ ਪੁਜਣਾ ਹੈ।

ਉਪ੍ਰੰਤ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਬਾਕਾਇਦਾ ਕਾਰਵਾਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਛਤ ਉਤੇ ਅਰੰਭ ਹੋਈ। ਜਥੇਦਾਰ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠੇ।

(੧) ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾਵਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਨ।

(੨) ਸਰਦਾਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਇਸ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਹੀਂ ਪੁਜ ਸਕੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ੧੦ ਜੂਨ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ੯ ਵਜੇ ਉਤੇ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਤਜਵੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ।

(੩) ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਗਲੀ ਇਕਤਰਤਾ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ੯ ਤੋਂ ੧੨ ਵਜੇ ਦਿਨ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(੪) ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ਮਿਤੀ ੩੦ ਮਈ ੧੯੫੭ ਦੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਛਪੇ ਐਡੀਟੋਰੀਅਲ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਿਸਿਆਂ ਵਲ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਏ ਜਾਣ ਉਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਗਈ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਸੰਬੰਧੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਯੋਗ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਕੇ ੨੦ ਮਈ ੧੯੫੭ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਉਤੇ ਕਹਿ ਦੇਣ ਕਿ ਉਹ ਅਗੋਂ ਤੋਂ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤਕ ਕੋਈ ਰਾਇਜ਼ਨੀ ਨਾ ਕਰਨ।

(੫) ੧੦-੪੦ ਸਵੇਰੇ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ। ਸਮਾਪਤੀ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੋਧਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ :-

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੩

ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਅਤਿ ਅਪਾਰਾ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਨਫਰਮ ਕੀਤੀ ਗਈ:-

(ਸਹੀ) ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, (ਸਹੀ) ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, (ਸਹੀ) ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, (ਸਹੀ) ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ, (ਸਹੀ) ਅਛਰ ਸਿੰਘ, (ਸਹੀ) ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, (ਸਹੀ) ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, (ਸਹੀ) ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ, (ਸਹੀ) ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ।

ੴ

ਹਾਜ਼ਰੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੧੦ ਜੂਨ ੧੯੫੭-

੧. ਬਾਵਾ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
੨. ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ
੩. ਸ: ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
੪. ਡਾ: ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ
੫. ਗਿ: ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
੬. ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
੭. ਗਿ: ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ)
੮. ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
੯. ਪ੍ਰੋ: ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਕਾਰਵਾਈ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜਥੇਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਵਾ ਹਰਿਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਇਸ ਭਾਵ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪੂਰੀ ਨਿਰਪਖਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਮਸਲੇ ਉਤੇ ਵਿਚਾਰ ਆਦਿ ਕਰਣਗੇ। ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਸ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬਾਕੀ ਸਜਨ ਵੀ ਅਰਦਾਸੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਪਰੰਤ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਛਤੇ ਪੁਜੇ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠੇ।

ਪਿਛਲੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੬-੬-੫੭ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਦਰੁਸਤ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਦਸਖਤ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ।

(੧) ਸਰਦਾਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਪਿਰੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤਾਰ ਆਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ੧੦ ਜੂਨ ਨੂੰ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਪੁਜ ਜਾਣਗੇ, ਪਰੰਤੂ ਮਗਰੋਂ ਚਿੱਠੀ ਆ ਗਈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਜੀ ਬਿਮਾਰ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੁਜ ਸਕਣਗੇ।

(੨) ਬਾਵਾ ਹਰਿਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ੬ ਜੂਨ ਦੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਨਾ ਪੁਜ ਸਕਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਦਸਿਆ ਕਿ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਇਹ ਖਬਰ ਨਿਕਲਣ ਉਤੇ ਕਿ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ੮ ਜੂਨ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਉਹ ਇਸ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ ਸਨ।

(੩) ਸਰਸਪਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ:-

ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ (ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਾਂਸ਼ੀ) ਵਾਲੀ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਲੇ ਉਤਾਰੇ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੀ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬਾਣੀ ਤੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਨਾਲ ਕਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸੋਦਰੁ ਦੇ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਾਸਤੇ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਧ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਗੋਂ ਤੋਂ ਜੋ ਛਪਾਈ ਹੋਵੇ ਇਸ ਮਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਸੰਬੰਧੀ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਪਰਸਪਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਲਗ ਗਿਆ ਤੇ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਅਗਲੀ ਇਕਤਰਤਾ ਉਤੇ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਨੋਟ:–ਜੋ ੨੩–੬–੫੭ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਨਫਰਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਨੋਟ:–੧੦–੬–੫੭ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਜੋ ਡਰਾਫਟ ਤਜਵੀਜ਼ ਮੈਂ (ਡਾ: ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ) ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਹ ਉਸ ਤਾਰੀਖ ਦੀ ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਕੁਝ ਸਜਨਾ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਰੀਕਾਰਡ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਡਰਾਫਟ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।

ਕਨਫਰਮ ਕੀਤੀ ਗਈ:–

(ਸਹੀ) ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਤਜਾ ਸਿੰਘ, ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ, ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਬ ਸਿੰਘ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨਿਹੰਗ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ।

ਹਾਜ਼ਰੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੨੩–੬–੫੭–

(੧) ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੨) ਸਿੰਘ ਸਾ: ਗਿਆਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੩) ਸਰਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੪) ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੫) ਸਰਦਾਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ
(੬) ਬਾਵਾ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੭) ਸੰਤ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਹੰਗ।
(੮) ਸਰਦਾਰ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੯) ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੧੦) ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਕਾਰਵਾਈ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜਥੇਦਾਰ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਹੰਗ ਦੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਇਸ ਭਾਵ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਕਿ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਬਾਰੇ ਪਈ ਉਲਝਨ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੇ ਮਸਲੇ ਉਤੇ ਪੂਰੇ ਪੂਰੀ ਨਿਰਪਖਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਦਿਨ ਦੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬਾਕੀ ਸਜਨ ਵੀ ਅਰਦਾਸੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਪਰੰਤ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਛਤੇ ਪੁਜੇ।

ਜਥੇਦਾਰ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠੇ।

ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਬਾਵਾ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਇਕਤਰਤਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬਿਨੈ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਬਾਵਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੧) ਮਿਤੀ ੧੦-੬-੫੭ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਗਈ। ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ੧੦-੬-੫੭ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸਜਨਾਂ ਨੇ ਇਤਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਆਖਰ ਲਿਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੇਠ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਇਕ ਨੋਟ ਦਵਾਰਾ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ ਗਈ। ਉਪ੍ਰੰਤ ਹਾਜ਼ਰ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ੧੦-੬-੫੭ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਅਖੀਰ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਦਸਖਤ ਕਰਕੇ ੧੦-੬-੫੭ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਕਨਫਰਮ ਕੀਤਾ।

(੨) ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜ਼ੁੰਮੇ ਲਾਏ ਗਏ ਕੰਮ ਨੂੰ ਫੇਰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨ ਲਈ ਧਰਮਸਾਲਾ ਬਾਬਾ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਖੇ ੨੦ ਮਈ ੧੯੫੭ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਤੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਪੁਰ ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਮਤੇ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਹਿਸੇ ਉਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਈਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਚਾਰ ਉਪ੍ਰੰਤ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਮੂੰਹ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਅਪੀਲ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣੀ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ–

ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜੋ ੨੦-੫-੫੭ ਨੂੰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਖੇ ਪੰਥ-ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ ਸਮਾਗਮ ਵਿਖੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਛਪਵਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਅਖਬਾਰੀ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੁਆਰੇ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਕਤ ਵਿਚਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਦਸ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ੬-੬-੫੭ ਤੋਂ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਚਰਚਾ ਜੋ ਇਸ ਬਾਰੇ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ ਉਹ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ ਉਤੇ ਕੁਝ ਵੀਰਾਂ ਵਲੋਂ ਚਰਚਾ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਉਕਾ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵਿਚ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਨਾ ਬਣਨ।

(੩) ਉਪ੍ਰੰਤ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਦਿਨ ਤਕ ਪਰਸਪਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਅਗਲੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ੧੫ ਤੇ ੧੬ ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ੯ ਬਜੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਣੀ ਪਰਵਾਨ ਹੋਈ।

ਸਮਾਪਤੀ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੋਧਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਸੀ:–

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫

ਉਦਮ ਕਰਤਿ ਆਨੰਦ ਭਇਆ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖ ਸਾਰ॥

ਕਾਰਵਾਈ ਦਰੁਸਤ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(ਸਹੀ) ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ, ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ, ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨਿਹੰਗ ਸੇਵਕ ਤ੍ਰਨਾ ਦਲ ਤੇ ਸੰਤ ਸਮਾਜ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧ ੴ

ਹਾਜ਼ਰੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੧੫-੭-੫੭

(੧) ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ।
(੨) ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ।
(੩) ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ।
(੪) ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ।
(੫) ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ।
(੬) ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ।
(੭) ਵਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨਿਹੰਗ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਤੇ ਤਰਨਾ ਦਲ।
(੮) ਸਰਦਾਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਕਾਰਵਾਈ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਡਿਊਟੀ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਕੱਤ੍ਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਇਸ ਭਾਵ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਬਾਰੇ ਪਈ ਉਲਝਨ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੇ ਮਸਲੇ ਉਤੇ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਨਿਰਪਖਤਾ ਨਾਲ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨਗੇ।

ਉਪ੍ਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਬ ਜੀ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਛੱਤੇ (ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਅਸਥਾਨ) ਉਤੇ ਪੁਜੇ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਰੰਭਕ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਬ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰੰਭ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ:-

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪

ੴ ਕੀਤਾ ਕਰਨਾ ਸਰਬ ਰਜਾਈ.............

ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠੇ।

ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬਿਨੈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ।

(੧) ਆਨਰੇਰੀ ਸਕੱਤਰ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਨੰ: ੧੪੯੧ ਮਿਤੀ ੨੭-੬-੫੭ ਜਿਸ ਰਾਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਭੇਜਣ ਅਤੇ ਅਗੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਭੇਜੇ ਜਾਇਆ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਪੇਸ਼ ਹੋਕੇ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੌਨਫੀਡੈਂਸ਼ਲ ਰਖੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਨਾਲੋ ਨਾਲ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਸਜਨ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦੀ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਨਕਲ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਹਵਾਲੇ ਵਾਲੀ ਪਤ੍ਰਕਾ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਨਕਲ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

(੨) ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਜੋ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਸੀ:-

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਗੁਰੂ ਕਾਸ਼ੀ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪੂਰਨ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਪ ਗੁਰਤਾ ਪਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਦੇ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਦੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ ਤਿੰਨ ਉਤਾਰਿਆਂ, ਜੋ ਇਕ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੂਸਰਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਤੀਸਰਾ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ, ਨਾਲ ਮੰਗਲ ਸਿਰਲੇਖ ਬਾਣੀ ਆਦਿ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਜਿਥੇ ਤਿੰਨਾਂ ਉਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਯਾ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋਂਹ ਦਾ ਇਕ ਸਰੂਪ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਨਾਲ ਫ਼ਰਕ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ, ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਪਾਠ ਪਰ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਭੇਦ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤੇ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ ਸੰਮਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮੇਲ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਅਗੋਂ ਨੂੰ ਛਪਾਈ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਇਸ ਉਪਰ ਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਧੀ ਗਈ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇ।

(੨) ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਉਪਰ ਲਿਖਤ ਤਿੰਨੇ ਬੀੜਾਂ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਕਾਸ਼ੀ ਦਮਦਮਾ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਤੇ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਤੇ ਫਿਲਮੀ ਨੈਗੇਟਿਵ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਿੰਟ ਕਰਵਾ ਲਏ ਜਾਣ ਤੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਦੋ ਯਾਂ ਵਧ ਸਜਣ ਨਿਯਤ ਕੀਤੇ ਜਾਨ ਜੋ ਇਕ ਥਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਵਿਉਂਤ ਨਾਲ ਕਰਨ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਜਾਂ ਮੰਗਲ ਸਿਰਲੇਖ ਆਦਿ ਦੇ ਭੇਦ ਹੋਣ ਤਾਂ ਨੋਟ ਕਰ ਲੈਣ। ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾ-ਮਿਲਦੇ ਭੇਦਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਨਾਲ ਮੇਲ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਮੇਲਣ ਦਾ ਕੰਮ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਨਿਯਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਦੋ ਜਾਂ ਵਧ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਸਜਨ ਕਰਨ।

(੩) ਬੀੜਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਉਕਤ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਖਿਚਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦੋ ਜਾਂ ਵਧ ਸਜਣਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜੋ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਕੇ ਲਿਆਉਣ।

(੪) ਹਰ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਦੀ ਪਿਠ ਤੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਮੋਹਰ ਲਾਈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਹਰ ਬੀੜ ਦੀਆਂ ਦੋ ਫੋਟੋ ਨਕਲਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਾਪੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਪਾਸ ਰਹੇ ਤੇ ਦੂਜੀ ਸਾਧੂ ਸਮਾਜ ਤੇ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਹਿਤ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਰਹੇ।

(੫) ਜੇ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਬੀੜ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਭੇਦ ਜਾਂ ਮੰਗਲ ਸਿਰਲੇਖ ਭੇਦ ਮੇਲਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਓਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਰੀਕਾਰਡ ਭੀ ਦੋ ਕਾਪੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਬਣੇ ਤੇ ਉਸ ਰੀਕਾਰਡ ਦੇ ਹਰ ਪੰਨੇ ਤੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਗੇ। ਇਕ ਕਾਪੀ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਪਾਸ ਤੇ ਦੂਜੀ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਪਕੇ ਰੀਕਾਰਡ ਹਿਤ ਰਖੀ ਜਾਵੇ।

(੬) ਛਪਾਈ ਇਸ ਸੁਧਾਈ ਹੋਈ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਅਗੋਂ ਹੋਵੇ। ਛਪਾਈ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪਰੂਫ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦੋ ਜਾਂ ਵਧ ਮੈਂਬਰ ਸਜਨ ਜਾਂ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਸਜਣ ਬੈਠ ਕੇ ਪਾਸ ਕਰਨ। ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਪਰੂਫਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰੁਸਤੀ ਹੋ ਕੇ ਫੇਅਰ ਪਰੂਫਸ ਦੋ ਕਢੇ ਜਾਣ, ਜਿਸ ਦੀ ਮੁਹਰ ਸੁਦਾ ਇਕ ਕਾਪੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਪਾਸ ਤੇ ਦੂਜੀ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੇ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਈ ਰਖੀ ਜਾਵੇ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਬਦਲੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਹੁਣ ਅਗੋਂ ਉਕਾ ਨਾ ਛਪੇ ਜਦ ਤਕ ਉਪਰਲੀ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਧਾਈ ਉਸ ਦੇ ਬਲਾਕਾਂ ਦੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਅਕਾਲ ਤਖਤ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ੧੫-੭-੫੭ (ਸਹੀ) ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ

ਉਪਰੋਕਤ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਵਿਚ ਦਸੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਐਸੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਕਾਫੀ ਵੀਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ਼ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਮੂਹ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ੩੧-੭-੫੭ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ।

ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਟਾਈਪ ਕਰਵਾ ਕੇ ਭੇਜਣ ਹਿਤ ਵਾਪਸ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ।

ਸਮਾਪਤੀ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੋਧਿਆ। ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਿਆ, ਜੋ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਸੀ:-

੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਬਾਣੀ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਕੀ

"ਸਫਲੁ ਜਨਮੁ ਮੋ ਕਉ ਗੁਰੁ ਦੀਨਾ........"

ਕਾਰਵਾਈ ਕਨਫਰਮ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੩੧-੭-੫੭

(ਸਹੀ) ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨਿਹੰਗ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਤੇ ਤਰਨਾ ਦਲ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ, ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ।

੧ ੴ

ਹਾਜ਼ਰੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਮਿਤੀ ੩੧-੭-੫੭

(੧) ਸੰਤ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੨) ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੩) ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੪) ਬਾਵਾ ਹਰਿਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੫) ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੬) ਸੰਤ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਹੰਗ
(੭) ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੮) ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੯) ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਕਾਰਵਾਈ

ਇਕੱਤਰਤਾ ਆਰੰਭ ਹੋਣ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੋਧਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੈਠੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਕਮ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਸੀ–

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫॥

ਚਤੁਰ ਦਿਸਾ ਕੀਨੋ ਬਲੁ ਅਪਨਾ.........

ਪਿਛਲੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੧੫–੭–੫੭ ਦੀ ਲਿਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਦਰੁਸਤ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਹਾਜ਼ਰ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਬਾਵਾ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬਿਨੈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਈ।

(੧) ਸਰਦਾਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ ਵਲੋਂ ਸ਼ਿਮਲੇ ਤੋਂ ਸਰਦਾਰ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਕੱਤ੍ਰ, ਟ੍ਰਸਟ ਬ੍ਰਾਂਚ, ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਨਾਮ ਪੁਜੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਮਿਤੀ ੨੬–੭–੫੭ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਨ।

(੨) ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਚੁਕੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਬਾਰੇ ਸਰਦਾਰ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ ਉਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਪੁਛ ਕੀਤੀ :–

ੴ

"ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋਹੜੀ ਤਜਵੀਜ਼ ੧੫–੭–੫੭ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਰਖੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਉਤੇ ਹੁਣ ਵੀਚਾਰ ਹੋਣੀ ਹੈ ਉਸ ਸਬੰਧੀ ਮੈਂ ਸਨਿਮਰ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਵਾਕਫੀਅਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਰਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਦੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ ਤਿੰਨਾਂ ਉਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਜੋ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੂਸਰਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ, ਆਪ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੀ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਬਾਣੀ ਤੇ ਮੰਗਲਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਇਕਸਾਰ ਹਨ ?"

ਦਾਸ–

(ਸਹੀ) ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪੁਛ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਬੀੜ ਦੇ ਆਪ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ।

ਉਪਰੰਤ ਕੁਝ ਵੀਚਾਰ ਪਿਛੋਂ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ:–

ੴ

ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਪ੍ਰਮੁਖ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਗਈ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ–

(੧) ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਅੱਜ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਛਾਪਣ ਵੇਲੇ ਇਸੇ ਹੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਭਾਵ ਦੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਨਾਲ ਸਹੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮੁਰੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਖਰਚ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਆਦਿ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁਧ ਨਹੀਂ ਛਪ ਸਕੀਆਂ ;

(੨) ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵੀ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪੰਜਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਇਸੇ ਆਦਿ ਬੀੜ ਨਾਲ ਸੁਧਾਈ ਕਰਕੇ ਬੀੜ ਛਾਪੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਸਮੂੰਹ ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਵੀ ਮਤਾ ਨੰ: ੩੮੬੧ ਮਿਤੀ ੨੯-੬-੫੩ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਸ ਉਦਮ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਤੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ:-

"ਦੀਵਾਨ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉਸ ਉਦਮ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਗਈ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਬਿਰਾਜ-ਮਾਨ ਹੈ, ਨਾਲ ਸੁਧਾਈ ਕਰਕੇ ਬਲਾਕਾਂ ਨਾਲ ਛਪਾਈ ਦਾ ਇਹ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਲਾਗਤ ਤੋਂ ਘਟ ਭੇਟਾ ਨਿਯਤ ਕਰਨੀ ਤੇ ਬੀੜ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਬਿਨਾਂ ਪਦ ਛੇਦ ਕੀਤੇ ਛਾਪਣਾ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਬਹੁਤ ਸੁਚਜੀ ਤੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਸੇਵਾ ਹੈ।.........."

"......ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਸਾਰੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਤੇ ਸਭ ਪੰਥਕ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਹੋਣ ਜਾਂ ਸਹਿਜਧਾਰੀ, ਨਾਲ ‿ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦਾ ਆਦਿ "੧ ੳ ਸਤਿਨਾਮੁ" ਤੋਂ ਅੰਤ ਅਠਾਰਹ ਦਸ ਬੀਸ ਤਕ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਬੀੜ ਜੋ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਾਈ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਜਿਉਂ ਕਾ ਤਿਉਂ ਹੋਣਾ ਸਿਖੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਤੇ ਕਲਿਆਨ ਵਾਸਤੇ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ;"

(੩) ੧੯-੪-੫੪ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਛੇਤਰ ਚੌਕ ਕਰੋੜੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਇਕਠ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰਖੋਵਾਲ; ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਬਲ ਐਮ. ਏ., ਸਰਦਾਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਆਦਿ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟ ਸਜਨ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਪੀ ਬੀੜ ਦੀ ਛਪਾਈ ਆਦਿ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਹੀ ਪਰਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ੯-੫-੫੪ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਾਂਝੀ ਇਤਫ਼ਾਕਤਾ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜ ਸਜਣ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਨਿਸਚਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਥੇਦਾਰ ਵਿਰਕਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਹੰਗ ਅਤੇ ਮਹੰਤ ਭਗਤ ਰਾਮ ਜੀ ਉਦਾਸੀਨ ਮਹਾਂ-ਮੰਡਲ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਮੰਨ ਕੇ ਆਪਣਾ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਥਾਪੇ ਗਏ ਸਨ;

(੪) ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ੯-੫-੫੪ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੀ ਇਹ ਗਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਕਮੇਟੀ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇਗੀ ਜੇ ਫੈਸਲਾ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਬੀੜ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ;

(੫) ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਯਤ ਹੋਏ ਪੰਜਾਂ ਸਜਣਾਂ ਨੇ ੩੦-੫-੫੪ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਵਿਖੇ ਇਕੱਤ੍ਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਫੈਸਲਾ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਹੀ ਦਿਤਾ ਸੀ;

(੬) ਧਾਰਮਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਮਿਤੀ ੨੪-੫-੫੫ ਨੂੰ ਹੋਈ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਨਿਸਚਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਸਜਣ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ, ਦਾ ਵੀ ਇਹੀ ਫੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਮੰਗਲ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਛਾਪ ਜਾਣ;

(੭) ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ, ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਖਾਲਸਾ ਦਲ, ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ, ਨਿਰਮਲੇ, ਉਦਾਸੀ, ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਸਮੂਹ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਸਿਖ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਆਦਿ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਅਤੇ ਆਧਾਰ ਮੰਨਦੀਆ ਆਈਆਂ ਹਨ।

(੮) ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਜਿਥੇ ਰਾਜ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਸੰਮਤ ੧੭੮੩ ਬਿਕਰਮੀ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਤਿਆਰ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ਚਾਰ ਉਤਾਰੇ ਕਰਵਾਏ।" ਉਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਗੇ ਪੰਨੇ ੬੩ ਉਤੇ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਮਤ ੧੮੧੭ ਬਿਕਰਮੀ ਨੂੰ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਚ ੬ ਮਹੀਨੇ ਠਹਿਰ ਕੇ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਨਾਲ ਸੋਧਿਆ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਸ੍ਰ: ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਛਕਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਖਰ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

(੯) ਸਚਖੰਡ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਡਾਕਟਰ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਇਹ ਬੀੜ (ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ) ਮੰਗਣ ਤੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾ ਮਿਲੀ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰੇ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੂ-ਬਹੂ ਹੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਤੇ ਕੁਝ ਫ਼ਰਕ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ;

(੧੦) ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਉਲਝਣ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਧਰਮਸਾਲਾ ਬਾਬਾ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਖੇ ੨੦-੫-੫੭ ਨੂੰ ਹੋਏ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਦਸਾਂ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਬਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਿਤੀ ੧੫-੭-੫੭ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ ਉਤੇ ਰੱਖੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਦਿ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਲਈ ਆਖਰੀ ਧੁਰਾ, ਟੇਕ ਜਾਂ ਆਸਰਾ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ;

(੧੧) ਸੋ, ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਸਾਰੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਗਲ ਭਲੀ ਪਰਕਾਰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤਕ ਜਿੰਨੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬੀੜਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਤਾ ਲਈ ਸੁਧਾਈ ਦੀ ਅੰਤਮ ਕਸਵੱਟੀ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖਵਾਈ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲ ਉਤੇ ਵੀ ਸਮੂਹ ਸਿਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਤਭੇਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਮ ਗੁਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੈ;

(੧੨) ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਸਬੰਧੀ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ..........ਅਸਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸੀ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਲਸ਼ਕਰ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿਤੂੰ ਵਡੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਵਿਚ ਦੁਰਾਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦੁਰਾਨੀਆਂ ਹਥ ਆ ਗਿਆ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਬਲ ਲੈ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਹੁਣ ਤਕ ਕਿਤਿਓਂ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕੀ।

ਇਸ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਤਾ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਇਸ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਨਾਲ ਸੁਧਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਉਹ ਪਰੰਪਰਾ ਜੋ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ, ਆਪ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਸਮੂਹ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ, ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ, ਸਭਾ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਤਕ ਵੀ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਗੁਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੀ ਸ਼ੁਧ ਛਪਾਈ ਲਈ ਪੰਜਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਖੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਕਲਿਆਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ੁਧ ਛਪਾਈ ਲਈ ਵਖੋ ਵਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਮਗਰੋਂ ਇਕ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਬੀੜਾਂ ਨਾਲ ਪਾਠ ਮਿਲਾ ਕੇ ਜੇ ਲੋੜ ਪਵੇ ਤਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਸਜਨਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰਮਲ ਮਹਾਂ ਮੰਡਲ, ਉਦਾਸੀਨ ਮਹਾਂ ਮੰਡਲ, ਬੁਢਾ ਦਲ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਹਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ, ਦੀ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

(ਸਹੀ) ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ੩੧-੭-੫੭

ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਉਪਰੰਤ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ੧ ਅਗਸਤ ੧੯੫੭ ਨੂੰ ਸਵੇਰ ਦੇ ੯ ਵਜੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਣ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਸਮਾਪਤੀ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੋਧਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ:-

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫॥

ਅਉਖੀ ਘੜੀ ਨਾ ਦੇਖਣ ਦੇਈ..........

ਨੋਟ :-ਉਕਤ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਦਰਜ ਸਮਝੇ ਜਾਣ। ਬਾਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਨਫਰਮ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:-

(੧) ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਵਿਚ ਨਾਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਵਖੋ ਵਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਥਾਂ, ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕਰਾਏ ਉਤਾਰੇ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀੜਾਂ, ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਰਜ ਕਰਨੇ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਏ।

(੨) ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਵਾ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਿਟਾ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ੧ ਅਗਸਤ ੧੯੫੭ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ੯ ਵਜੇ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ।

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਮਾਪਤੀ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਸਮਝੇ ਜਾਣ।

(ਸਹੀ) ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨਿਹੰਗ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਤੇ ਤਰੁਨਾ ਦਲ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਬਾਵਾ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ।

ਹਾਜ਼ਰੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੧-੮-੫੭

੧. ਬਾਵਾ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ । ੨. ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ।
੩. ਡਾਕਟਰ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ । ੪. ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ।
੫. ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਹੰਗ । ੬. ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ।
੭. ਸਿੰਘ ਸਾ: ਗਿ: ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ । ੮. ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ।
੯. ਸਰਦਾਰ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ । ੧੦. ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ।

ਕਾਰਵਾਈ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਨਰੇਰੀ ਸਕੱਤਰ, ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਇਸ ਭਾਵ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪੂਰੀ ਨਿਰਪਖਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਮਸਲੇ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਆਦਿ ਕਰਨਗੇ । ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅਜ ਦੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬਾਕੀ ਸਜਨ ਵੀ ਇਸ ਅਰਦਾਸੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ:-

ਬੈਰਾੜੀ ਮਹਲਾ ੪

ਹਰਿ ਜਨੁ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਣ ਗਾਵੈ............

ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਲ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਨੋਟ ਨੰ: ੧ ਤੇ ੨ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਹਾਜ਼ਰ ਸਜਣਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਦਰੁਸਤ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਦਸਖਤ ਕਰ ਕੇ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਗਈ ।

ਕਲ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੩੧-੭-੫੭ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਬਣੀ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਵੀਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ **ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ** ਦੀ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠਾਂ ਦੋ ਯੋਗ ਸਜਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਬੀੜਾਂ-ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਬੀੜ, ਸ੍ਰੀ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਸਵਿਸਥਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ :-

(੧) ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਤੇ ਲਿਖਣ-ਢੰਗ ।

(੨) ਬਾਣੀ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਤੇ ਤਰਤੀਬ ।

(੩) ਪਦਾਂ ਦੇ ਤੇ ਹੋਰ ਖਾਸ ਖਾਸ ਪਾਠੰਤਰ ਭੇਦ ।

ਇਹ ਖੋਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਕੋ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਬੀੜਾਂ ਸੈਂਚੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਇਕ ਬੀੜ ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਨਾਲ ਪਾਠ ਕਰ ਕੇ ਮੇਲੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜੋ ਵੀ ਭਿੰਨਤਾ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਿਸੇ, ਉਹ ਨੋਟ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ।

ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਲਈ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਖੋਜੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੇਵੇਗੀ।

ਇਸ ਸਾਰੀ ਖੋਜ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰੇਗੀ। ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਖੋਜ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਸਮਾਪਤੀ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਕੇ ਹੁਕਮ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ :-

੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈ ਭੰਗ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧

ਤੂੰ ਸੁਲਤਾਨੁ ਕਹਾ ਹਉ ਮੀਆ.....................

ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ।

(ਸਹੀ) ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ, ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ।

ਹਾਜ਼ਰੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੧੦-੨-੫੯

(੧) ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੨) ਸਰਦਾਰ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੩) ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੪) ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੫) ਸੰਤ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੬) ਸਰਦਾਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ
(੭) ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਕਾਰਵਾਈ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਖੇ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਆਰੰਭ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਖੇ ਅਰਦਾਸ ਸੋਧ ਕੇ ਹੁਕਮ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ :-

ਰਾਗੁ ਬੈਰਾੜੀ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੧ ਦੁਪਦੇ.........(ਪੰਨਾ ੭੧੯)

ਸੁਨਿ ਮਨ ਅਕਥ ਕਥਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ॥

ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਥਾਪੇ ਗਏ।

(੧) ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸੈਂਚੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਤ ਚੌਂਹ ਪਾਵਨ ਬੀੜਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸ੍ਰੀ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

(੨) ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੀ *ਪਤ੍ਰਕਾ ਨੰ: ੧੨੨ ਮਿਤੀ ੧੩-੧-੫੯ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਸਰਦਾਰ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਨ ਉਤੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਦਸਾਂ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਹੋਈ ਗੁਪਤ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਵੀਚਾਰ ਉਪਰੰਤ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਗੋਂ ਲਈ ਦਸਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ

---

*ਇਸ ਪਤ੍ਰਕਾ ਵਿਚ ਦਸਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਇਕ ਨਕਲ ਚੀਫ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਇਆ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਰਖਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਉਤੇ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੋਈ ਧਿਰ ਵੀ ਨਾ ਕਰੇ।

(੩) ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਨੰ: ੧੨੨ ਮਿਤੀ ੧੩-੧-੫੮ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜ ਦੀ ਸਦੀ ਗਈ ਇਕੱਤਰਤਾ ਕਾਫੀ ਸੋਚ ਵੀਚਾਰ ਉਪਰੰਤ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ੧-੮-੫੭ ਦੀ ਦਸਾਂ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਵਿਚ ਪਾਸ ਹੋਏ ਮਤੇ ਨੂੰ ਤਰਮੀਮ ਕਰਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ:-

"ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠਾਂ ਦੋ ਯੋਗ ਸਜਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਹਾਂ ਬੀੜਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਜਿਲਦ ਵਾਲੀ ਬੀੜ, ਸ੍ਰੀ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਵਿਸਥਾਰ ਵਾਕਫੀਅਤ ਪਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਵਾਕਫੀਅਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉਤੇ ਇਹ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਆਪਣੀ ਰੀਪੋਰਟ ਦਸਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ।

(੪) ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਜ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸਜਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਦੁਬਾਰਾ ਅਪੀਲ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਜੋ ਦਸ ਸਜਨਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਨਿਯਤ ਹੋਈ ਸੀ ਉਹ ਇਸ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾਵਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਚੂੰਕਿ ਇਹ ਕਾਰਜ ਬੜਾ ਮਹਾਨ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਵਧੇਰੇ ਲਗਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਇਹ ਸਫਲਤਾ ਪੂਰਬਕ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹੇਗਾ।

ਇਸ ਉਪ੍ਰੰਤ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ।

(ਸਹੀ) ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ, ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ, ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ।

ੴ

ਹਾਜ਼ਰੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੫-੪-੫੮

(੧) ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ।
(੨) ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ।
(੩) ਸਰਦਾਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ।
(੪) ਸ: ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ।
(੫) ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ।
(੬) ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ।
(੭) ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ।
(੮) ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ।
(੯) ਗਿਆਨੀ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਖੀ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੋਟ:–ਕਾਰਵਾਈ ਆਰੰਭ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕੀ ਦਸਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਇਕ ਵੇਰਾਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਸਜਨ ਨੂੰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਜਦ ਜੀਅ ਚਾਹੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਮਰਜੀ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਦਸਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੈਂਬਰ-ਸ਼ਿਪ ਤੋਂ ਹਟਾਕੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਨਵਾਂ ਮੈਂਬਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਕੀ ਸੰਤ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਪਿਛਲੀ ਅਤੇ ਇਸ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ ਦੀ ਥਾਂ ਪਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸ: ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਉਤੇ ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਪਰਸਪਰ ਵੀਚਾਰ ਉਪ੍ਰੰਤ ਇਹ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਉਤੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਹੋਰ ਵੀਚਾਰ ਅਗੇ ਚਲ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਫਿਲਹਾਲ ਸ: ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਹੰਗ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਥਾਂ ਕੇਵਲ ਅੱਜ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਹਿਸਾ ਲੈ ਲੈਣ ।

ਕਾਰਵਾਈ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਸਜਨਾਂ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਆਰੰਭ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੋਧਿਆ । ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਲਿਆ । ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ:–

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧

"ਜੀਉ ਡਰਤੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਕੈ ਸਿਉ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰਿ ॥"

(੧) ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਹੋਕੇ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਉਤੇ ਵਿਚਾਰ ਅਗਲੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ:–

ਤਜਵੀਜ਼

"ਇਸ ਦਸਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਵਾਸਤੇ ਜਿਸ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਮੈਂਬਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਦੂਸਰਾ ਮੈਂਬਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਉਹੀ ਸੰਸਥਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ।"

(੨) ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਅਜ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਪਤ੍ਰਕਾ ਨੰ: ੬੪੨ ਤੇ ੬੪੩ ਮਿਤੀ ੩–੩–੫੮ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਕੱਤ੍ਰ, ਟ੍ਰਸਟ ਬ੍ਰਾਂਚ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਲਿਖੀ ਪਤ੍ਰਕਾ ਨੰ: ੨੧੪੩੫ (੧੮–੪) ਮਿਤੀ ੧੭–੩–੫੮ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਉਪ੍ਰੰਤ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪਤ੍ਰਕਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਗਿਆਤ ਹਿਤ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੧੦–੨–੫੮ ਦਾ ਮਤਾ ਨੰ: ੩ ਇਨ ਬਿਨ ਸਟੈਂਡ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

(੩) ਪੇਸ਼ ਹੋਕੇ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸੰਬੰਧਤ ਚੋਹਾਂ ਬੀੜਾਂ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਦੀ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ਯੋਗ ਸਜਨ ਨਿਯਤ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਕੱਤ੍ਰ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹ ਇਹ ਸਜਨ ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਕੱਤ੍ਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਨਿਯਤ ਕਰਨਗੇ ।

(੪) ਪੇਸ਼ ਹੋਕੇ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦਸਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾਵਾਂ ਵਿਚ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਣ ਤਕ ਹੋਈ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਇਕ ਨਕਲ ਸ: ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ।

ਉਪ੍ਰੰਤ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ ।

ਕਾਰਵਾਈ ਕਨਫਰਮ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

(ਸਹੀ) ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ, ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ,
ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ।

ੴ

ਹਾਜ਼ਰੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੧੧-੬-੫੮

੧-ਸਿੰਘ ਸਾ: ਗਿ: ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
੨-ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
੩-ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
੪-ਸ: ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ
੫-ਡਾ: ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ
੬-ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
੭-ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ
੮-ਪ੍ਰੋ: ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਇਕਤਰਤਾ ਦਿਨ ਦੇ ੯ ਬਜੇ ਆਰੰਭ ਹੋਈ । ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਰੰਭ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਅਤੇ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਸੀ:-

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੩

ਕਾਚਾ ਧਨੁ ਸੰਚਹਿ ਮੂਰਖ ਗਾਵਾਰ...........।

ਕਾਰਵਾਈ

ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ-"ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਸਬੰਧੀ ਜੋ ਸੇਵਾ ਦਸ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਕਾਰਜ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਰਜ ਸ਼ੀਘਰ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਪਹਿਲਾ ਮੰਗਲਾਂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਜਾਂ ਤਰਤੀਬ, ਦੂਜਾ ਸਵਿਸਥਾਰ ਖੋਜ । ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਉਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ।"

ਇਹ ਉਪਰੋਕਤ ਤਜਵੀਜ਼ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਹੋਈ ।

ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ-"ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਏ ਮੰਗਲਾਂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਤਰਤੀਬ ਸਬੰਧੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪੁਰਾਤਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਰਿਪੋਰਟ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਦਸਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ।"

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਉਪਰੋਕਤ ਤਜਵੀਜ਼ ਉਤੇ ਵੀਚਾਰ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਇਕਤਰਤਾ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ੧੨-੬-੫੯ ਨੂੰ ਸਾਢੇ ਦਸ ਵਜੇ ਉਤੇ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ੴ

ਹਾਜ਼ਰੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੧੨-੬-੫੯

੧-ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
੨-ਸਿੰਘ ਸਾ: ਗਿ: ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
੩-ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
੪-ਡਾ: ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ
੫-ਸ: ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ
੬-ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
੭-ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
੮-ਪ੍ਰੋ: ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਕਲ ੧੧-੬-੫੯ ਦੀ ਮੁਲਤਵੀ ਹੋਈ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਅਜ ੧੨-੬-੫੯ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦਿਨ ਦੇ ੧੧-੩੦ ਬਜੇ ਆਰੰਭ ਹੋਈ। ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਦਸਖਤਾਂ ਵਾਲੇ ਸਜਣ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਥਾਪੇ ਗਏ।

ਕਾਰਵਾਈ

ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕਲ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਤਰਤੀਬ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ ਤਜਵੀਜ਼, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਲ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਸਪਰ ਵੀਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰੋ: ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਵੀ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਈਆਂ।

ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਉਤੇ ਵਧੇਰੇ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਅਗਲੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਉਤੇ ਫੇਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣਾ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ।

ਉਪਰੰਤ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਕਤਰਤਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ।

(ਸਹੀ) ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ, ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ।

ੴ

ਹਾਜ਼ਰੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੨੨-੬-੫੯

੧-ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
੨-ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ
੩-ਡਾ: ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ
੪-ਸ: ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ
੫-ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
੬-ਸਿੰਘ ਸਾ: ਗਿ: ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
੭-ਗਿ: ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
੮-ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
੯-ਪ੍ਰੋ: ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਾਰਵਾਈ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਆਰੰਭ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਖੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਾਰਜ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਹਿਤ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ। ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਿਆ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ–

ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੩

ਦਾਸਨ ਦਾਸ ਹੋਇ ਤਾ ਹਰਿ ਪਾਇ......।

ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਇਸ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਥਾਪੇ ਗਏ। ੧੧–੬–੫੮ ਦੀ ਇਕਤਰਤਾ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪਰਵਾਨ ਹੋਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਅਤੇ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਰਦਾਰ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ੧੧–੬–੫੮ ਨੂੰ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ: ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਡਾ: ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ੧੨–੬–੫੮ ਦੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਉਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਪਰਸਪਰ ਵਿਚਾਰ ਹੋਈ–

੧–ਤਜਵੀਜ਼, ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ, ਜੋ ੧੧–੬–੫੮ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ–

"ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਆਏ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਤਰਤੀਬ ਸਬੰਧੀ ਰੀਪੋਰਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪੁਰਾਤਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਰੀਪੋਰਟ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਦਸਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ।

੨–ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ੧੨–੬–੫੮ ਦੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਜਵੀਜ਼:—

"ਕਲ ੧੧–੬–੫੮ ਨੂੰ ਦਸਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਏ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਤਰਤੀਬ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਜੋ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਦਸਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਛਾਪਣ ਉਪਰੰਤ ਜੋ ਵੀਚਾਰ ਤੇ ਮਤ ਭੇਦ ਪਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਦਸਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਵੀ ਫਿਰ ਉਸੇ ਥਾਂ ਪੁਜ ਗਈ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਧ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸਹਿਮਤ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵਲੋਂ ਲਿਖਾਈ ਗਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲ ਪਰਮ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਿਪਟਾਣ ਲਈ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਛਪਵਾਈ ਕਰਾਉਣਾ ਉਚਿੱਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਤਰਤੀਬ ਗੁਰਤਾ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਬੀੜ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਸਮਝੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

੩–ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਜਵੀਜ਼.........

"ਚੂੰਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਤਰਤੀਬ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਕਾਸ਼ੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਜਿਲਦ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾ ਚਰਣ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਿਕਲੇ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੋਂ ਜੋ ਦੋ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਉਪਰ ਲਿਖਤ ਤਿੰਨਾਂ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਜੋ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ ਉਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਤਰਤੀਬ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇ।

੪–ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਜਵੀਜ਼..........

ਗਿਆਨੀ ਨਰਿੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਹੜਾ ਮਤਾ ਕਲ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜਿੰਨੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੰਗਲ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਹੂ-ਬਹੂ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੰਗਲ ਗੁਰੂ-ਕਾਸ਼ੀ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਬੀੜ, ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਿਥੇ ਦੋ ਮੇਲ ਕਰਨ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰ ਲਏ ਜਾਣ।

ਇਸ ਵੀਚਾਰ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ:–

"ਮੈਨੂੰ ਵਖੋ ਵਖ ਸਜਣਾਂ ਦੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪਤ੍ਰਕਾ ਨੰ: ੨੧੭੩੭/੧੮-੪ ਮਿਤੀ ੧੬-੬-੫੮ ਰਾਹੀਂ ਪੁਜੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਿ ਅਜ ਦਸਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕਤਰਤਾ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਜਣ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ, ਉਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਛਪਾਈ ਹੋਵੇ।

ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਬਾਰੇ ਹਾਲਾਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਫੈਸਲੇ ਉਤੇ ਸਾਰੇ ਸਜਣ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇ। ਮੇਰੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਨਾਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਥ-ਲਿਖਤ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਾਂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਬਣਾ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਕੋਈ ਬੀੜ ਮਿਲ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਨਾਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਤਰਤੀਬ ਬਾਰੇ ਲਈ ਜਾਵੇ।

ਉਪਰੋਕਤ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਉਤੇ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਪਰਸਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਛਾਪੀ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਦਸਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸ਼ੀਘਰ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੀਯਤ ਤਾਰੀਖ ਉਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪੁਜਣ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਨਿਰਨਾ ਕਰਨ ਦੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਖੋਰਲ ਕਰਨ ।

ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਇਕਤਰਤਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ। ਸਮਾਪਤੀ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਹੁਕਮ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਇਹ ਸੀ:—

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥
ਦੂਤ ਦੁਸਮਣ ਸਭਿ ਤੁਝ ਤੇ ਨਿਵਰੇ ॥

(ਸਹੀ) ਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ।

ਹਾਜ਼ਰੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੧੩-੮-੫੮ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ

(੧) ਡਾ: ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ (੨) ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੩) ਗਿ: ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ (੪) ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੫) ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੬) ਸਰਦਾਰ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ (੭) ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਕਾਰਵਾਈ

ਉਪਰੋਕਤ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੋਂ ਛੁਟ ਗਿਆਨੀ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਡੀਟਰ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ, ਸੰਤ ਬਖਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਲਾਚੌਰ ਆਦਿ ਸਜਣ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹਲ ਵਿਖੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਲਗ ਪਗ ਨੌਂ ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਬੀੜ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹਲ ਵਿਖੇ ਹਾਜ਼ਰ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਪੁਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨਾ ਅਤ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦੀ ਲਿਖਣ-ਸ਼ੈਲੀ ਵੀਚਾਰਨ ਲਈ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੰਗਲਾ-ਚਰਨ ਅਤੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਆਦਿ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਏ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸੰਖੇਪ-ਮਾਤਰ ਵਿਚਾਰ ਭੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਇਹੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ੨੭ ਭਾਦਰੋਂ ਮੁਤਾਬਕ ੧੨ ਸਤੰਬਰ ੧੯੫੮ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਦਿਨ ਦੇ ਅਠ ਵਜੇ ਦਸਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਬੁਲਾ ਲਈ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲੈਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਿਤਨੇਮ ਦੇ ਗੁਟਕੇ ਦੇ ਭੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਏ ਗਏ ਜੋ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸੋਨੇ ਦੀ ਡੱਬੀ ਵਿਚ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਤਨੇਮ ਦੇ ਗੁਟਕੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਸਾਰੇ ਮੰਗਲ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਉਪਰ ਹਨ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(ਸਹੀ) ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ

ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ
੧੨--੯-੫੯

੧੨-੯-੫੯ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਇਹ ਹਿਸਾ ਕਟਿਆ ਗਿਆ।

(ਸਹੀ) ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ
੧੨-੯-੫੯

(ਸਹੀ) ਸੰਤ ਸਿੰਘ,

(ਸਹੀ) ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ

ਉਪਰੰਤ ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰੀ ਗਿਆਨੀ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਪਈ ਉਹ ਲਿਸਟ ਪੈ ਗਈ ਜਿਹੜੀ ਸੰਤ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਇਹ ਸਿਧ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਨਾਲੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਪਾਠ ਅਸ਼ੁਧ ਛਾਪ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਵੇਖ ਲਈ ਜਾਏ ਕਿ ਕੀ ਉਪਰੋਕਤ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਠੀਕ ਹੀ ਇਹ ਪਾਠ ਬਦਲ ਦਿਤੇ ਹਨ ਜਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਛਾਪੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਜਣ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਨਾ ਹੋਏ। ਆਖਰ ਸਰਦਾਰ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਓਹ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਸ੍ਰ: ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਨਰੇਰੀ ਸਕੱਤ੍ਰ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਪਾਸੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੈਨੇਜਰ ਗੁ: ਥੰਮ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਗੁ: ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹਲ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰ ਕੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ।

ਉਪਰੰਤ ਸਾਢੇ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ।

ਸ(ਹੀ) ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ
ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ
੧੨-੯-੫੯ ੧੨-੯-੫੯ ੧੨-੯-੫੯

ਹਾਜ਼ਰੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੧੨-੯-੫੯ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਈ:-

੧. ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ
੨. ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ
੩. ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
੪. ਗਿਆਨੀ ਨਰਿੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
੫. ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
੬. ਸਰਦਾਰ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
੭. ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ
੮. ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਹਾਜ਼ਰ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸਵੇਰ ਦੇ ਪੌਣੇ ਦਸ ਵਜੇ ਆਰੰਭ ਹੋਈ, ਅਰਦਾਸ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਗਿਆਨੀ ਨਰਿੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਲਿਆ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ:-

ਬੈਰਾੜੀ ਮਹਲਾ ੪

"ਹਰਿ ਜਨੁ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥"

ਕਾਰਵਾਈ

ਅੱਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਚਲਾਉਣ ਹਿੱਤ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਇਕੱਤਰਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਥਾਪੇ ਗਏ। ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ (ਜਾਲੰਧਰ) ਵਿਖੇ ੧੩-੮-੫੮ ਨੂੰ ਹੋਈ ਇਕੱਤਰਤਾ ਦੀ ਸੰਬੰਧਤ ਰਜਿਸਟਰ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿਸਾ ਕਟ ਕੇ ਬਾਕੀ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ਗਈ। ਉਪਰੰਤ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਆਦਿ ਬੀੜ, ਆਦਿ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਸਪਰ ਵੀਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਇਸ ਵੀਚਾਰ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਇਆ:-

"ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਵਿਤਰ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਮੈਂ ਇਸ ਸਿਟੇ ਉਤੇ ਪੁਜਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬੀੜ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾਈ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਬੀੜ ਦੀ ਪਰਮਾਣੀਕਤਾ ਮੰਨਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਆਦਿ।"

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਾਂਦਿਆਂ ਆਖਰ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਇਕਤਰਤਾ ਵਿਚ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖਵਾਈ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ:-

੧-"੧੩ ਅਗਸਤ ੫੮ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਉਤੇ ਮੇਰੀ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਹੀ ਉਹ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਲਿਖਵਾਈ ਸੀ।

੨-ਚੂੰਕਿ ਜੋ ਬੀੜ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲਿਖਵਾਈ ਸੀ ਉਹ ਘਲੂਘਾਰੇ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਇਹ ਰਾਏ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਹੀ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਾਸਤੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਵਾਸਤੇ ਸਟੈਂਡਰਡ (ਪਰਮਾਣੀਕ) ਮੰਨਿਆ ਜਾਏ।

੩-ਚੂੰਕਿ ਨਾਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਰਹਿਰਾਸ ਦੇ "ਸੋ ਪੁਰਖ" ਵਾਲੇ ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਬੀੜ ਦੇ ਵਿਚ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜਿਹਾ ਕਿ ਪਰਚਲਤ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ, ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਨਹਿਰੀ ਜਿਲਦ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

੪-ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ, ਮੰਗਲਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਿਰਣਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਪਾਈ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਜਿਲਦ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਚੌਥੇ ਅੰਕ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ।

ਨੋਟ—ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ, ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਛਪਾਈ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ ਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇ। ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੇ ਮੰਗਲਾਂ ਤੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਟ੍ਰੇਸਿੰਗ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਇਕਤਰਤਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਅਗਲੀ ਇਕਤਰਤਾ ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛ ਕੇ ਨਿਯਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਉਪਰੋਕਤ ਤਜਵੀਜ਼ ਉਤੇ ਅੰਕ ਵਾਰ ਪਰਸਪਰ ਵੀਚਾਰ ਆਰੰਭ ਹੋਈ। ਕਾਫੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੇ ਅੰਕ ਨੰ: ੧, ੨ ਤੇ ੩ ਵਾਲੇ ਹਿਸੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਏ ਗਏ।

ਜਦ ਅੰਕ ਨੰ: ੪ ਉਤੇ ਪਰਸਪਰ ਵੀਚਾਰ ਆਰੰਭ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਕਤਰਤਾ ਨੂੰ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕੁ ਘੰਟੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸੁਝਾਉ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਅੰਕ ਵਾਲਾ ਮਾਮਲਾ ਵੀ ਕਾਫੀ ਸੋਚ ਵੀਚਾਰ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੇ ਅੰਕ ਨੰ: ੪ ਤੇ ੫ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰਨ ਲਈ ਇਹ ਅੱਜ ਦੀ ਇਕਤਰਤਾ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਤੇ ਮਲਤਵੀ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਵੀਚਾਰ ਅਗਲੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਕਰਨੀ ਯੋਗ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਨੋਟ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਤੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਟਰੇਸਿੰਗ ਭੀ ਲਏ ਜਾਣ ਦਾ ਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਖਰ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵੀਚਾਰ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਏ ਗਏ।। ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਪਵਿਤਰ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੇ ਮੰਗਲਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਟਰੇਸਿੰਗ ਲੈਣ ਦਾ ਕੰਮ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ।

ਉਪਰੰਤ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਕਤਰਤਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਰਵਾਈ ਅਜ ੨੨-੨-੫੯ ਨੂੰ ਇਕਤਰਤਾ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਇਹ ਲਿਖਤ ਕਿ, "ਅੰਕ ਨੰ: ੧, ੨ ਤੇ ੩ ਵਾਲੇ ਹਿਸੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਏ ਗਏ।" ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਸ ਹਿਸੇ ਨੂੰ ਕਨਫਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਪਰੰਤੂ ਸਰਦਾਰ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਅੰਕ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਹੋਏ ਸਨ।

(ਸਹੀ) ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਵਾਸਤੇ ਸ: ਬ: ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ
ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ   ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ   ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ
੨੨-੨-੫੯   ੨੨-੨-੫੯
ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ੴ

ਹਾਜ਼ਰੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੨੨-੨-੫੯

(੧) ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੨) ਸ: ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੩) ਸ: ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਸ: ਬ: ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ।
(੪) ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੫) ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
(੬) ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ੨੨-੨-੫੯
(੭) ਪ੍ਰੋ: ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ੨੨-੨-੫੯

ਕਾਰਵਾਈ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ। ਉਪ੍ਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾਠੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਸੀ:-

ਵਾਰ ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ (ਪੰਨਾ ੯੬੨)
ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੫
"ਆਪੇ ਵੈਦ ਆਪ ਨਾਰਾਇਣ.........."

ਅਜ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਸਮਾਗਮਪਤੀ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਥਾਪੇ ਗਏ।

ਪਿਛਲੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੧੨-੯-੫੮ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਸੰਬੰਧੀ ਨੋਟ ਉਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਉਤੇ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਸ: ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਚੂੰਕਿ ਅਜ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਲਿਖੇ ਨੋਟ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿਛਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਮੇਰੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੀ ਬਾਬਤ ਨੋਟ "ਅੰਕ ਨੰਬਰ ੧, ੨ ਤੇ ੩ ਵਾਲੇ ਹਿਸੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਏ ਗਏ" ਬਾਰੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਪਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਚੂੰਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪੰਥਕ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਹੋਵੇ।"

ਉਪ੍ਰੰਤ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ੨੫-੨-੫੯ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ੯ ਬਜੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਹੋਣ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

(ਸਹੀ) ਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਵਾਸਤੇ ਸ: ਬ: ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ੨੨-੨-੫੯, ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ, ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ।

ੴ

੨੫-੨-੫੯ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਗੈਰ ਰਸਮੀ ਇਕਤਰਤਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ-

੨੨-੨-੫੯ ਵਾਲੀ ਇਕਤਰਤਾ ੨੫-੨-੫੯ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ੯ ਵਜੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਹੋਣ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਇਕਤਰਤਾ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਲਈ ਸੰਤ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਨਰੇਰੀ ਸਕੱਤ੍ਰ, ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ: ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜ ਗਏ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲਗੇ। ਦਸ ਕੁ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੰਘ ਸਾ: ਗਿ: ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਉਥੇ ਦਰਸ਼ਨ ਆ ਦਿਤੇ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਕੱਤ੍ਰ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ੧੨-੯-੫੯ ਦੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਹੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਸਬੰਧੀ ਇਕ ਨੋਟ ਮਿਤੀ ੨੫-੨-੫੯ ਪੁਜਾ, ਜੋ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਸੀ-

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ,

੨੨-੨-੫੯ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਹੋਈ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਸਮੇਂ ਜੋ ਕੁਝ ਹਾਲਾਤ ਵਾਪਰੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਪਿਛਲੀ ਇਕਤਰਤਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਰੁਸਤ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਨਰੇਰੀ ਸਕੱਤ੍ਰ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੇ ਅੰਕ ਨੰ: ੧, ੨ ਤੇ ੩ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਸ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਉਠ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਠੀਕ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਕਥਨ ਦੀ ਪਰੋੜ੍ਹਤਾ ਵਿਚ ਉਠ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਗਲ ਗਲਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡੰਡ ਦੇਣ ਅਤੇ ਕੀ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਾਂ ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਇਹੋ ਕੁਝ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਦੇ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਚੇਤਾ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਕਿ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਠੀਕ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਹਠ ਨੂੰ ਨਾ ਤਿਆਗਣਾ-ਉਤਰ ਵਿਚ ਚੁਪ ਸਾਧ ਕੇ ਅਗੋਂ ਹੀ ਹੂੰ ਨਾ ਕਰਨਾ।

ਇਹ ਸਾਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮੁੜ ਮੁੜ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਇਸ ਲਾਲਸਾ ਨੂੰ ਕਿ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਜੋ ਕੋਈ ਹਲ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਕਢਿਆ ਜਾਏ, ਤੋੜ ਕੇ ਰਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ੧੯੨੫ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਦਾ ਸਾਰਾ ਨਕਸ਼ਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰ ਇਛਿਆ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ੧੯੨੫ ਤੋਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਛਪਵਾਈ ਆਪ ਕਰਾਣ ਦੇ ਯਤਨ ਆਰੰਭੇ ਗਏ ਪ੍ਰੰਤੂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦਾ ਹਰ ਪਾਸੇ ਇਤਨਾ ਵਡਾ ਰਸੂਖ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾ ਨੇ ਪੂਰੇ ਚਵੀ ਸਾਲ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਅਰੰਭ ਨਾ ਕਰਨ ਦਿਤਾ। ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਪਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਨ ਚੜ੍ਹਨ ਦਿਤਾ। ਜਥੇਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸਮੇਂ ਹਿੰਮਤ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਆਰੰਭ ਕਰਵਾਇਆ-ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨਾਲ ਮਤ ਭੇਦ ਸੀ-ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੇ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਵੀ ਜਥੇਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਵਰਤਿਆ ਜਾਏ ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਇਸ ਝਾਂਸੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਝੈਲ ਦੀ ਪਰਧਾਨਗੀ ਸਮੇਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪਖੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਪਾਸੋਂ ਛੁਟੀ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਬਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਤੋਂ ਵਿਹਲਿਆਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ, ਮੇਰੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਤੀ ਕੰਮਜ਼ੋਰ ਸੀ, ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰਾ ਈਮਾਨ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਵੀ ਯਤਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦਾ ਲਾਲਚ ਦੇਕੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ "ਅਕਾਲੀ" ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਦੇ ਤੌਰਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵੀ ਲੜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗਰੁਪ ਵਿਰੁਧ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਰਹੀ ਤੇ ਮੈਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਈਮਾਨ ਵੇਚਣ ਦ ਸੌਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸਿਆ। ਹੁਣ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦਸਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਗਲ ਬਾਤ ਜਾਰੀ ਹੈ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਨਵੈਸਿੰਗ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਲਾਕੇਬੰਦੀ ਆਦਿ ਦੇ ਝਗੜੇ ਖੜੇ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਉਹ ਦਬਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਵਾ ਸਕੇ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ੨੨-੨-੫੯ ਨੂੰ ਹੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਤੇ ਉਪਰ ਦਸੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਮੈਂ ਬੜੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪੁਜਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨ ਤੇ ਇਤਨਾ ਬੋਝ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦਸਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਰਹਿਣਾ ਕੋਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਇਸੇ ਕਰ ਮੈਂ ੨੫-੨-੫੯ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ।

ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਚਿੱਠੀ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੀ ਥਾਂ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸਜਣ ਨੂੰ ਨਿਯਤ ਕਰ ਦੇਣ।

ਦਾਸ-

ਮਿਤੀ ੨੫-੨-੫੯ (ਸਹੀ) ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਸਕੱਤ੍ਰ,
ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ।

ਇਹ ਨੋਟ ਹਾਜ਼ਰ ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਉਤੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਬਕਾਇਦਾ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਇਹ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਸਰਦਾਰ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੰਨ ਜਾਣ ਉਤੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਬੁਲਾ ਕੇ ਅਗਲੀ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ

--o--

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ, (ਰਾਮਸਰ ਰੋਡ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਤੇ ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਨੇ ਛਪਵਾ ਕੇ ਦਫ਼ਤ੍ਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org